

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์
ของตำบลน้ำคำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

Participatory Community Information Management for Creative Space
Development of Nam Cham Sub-district, Muang Phrae District,
Phrae Province

โดย

พระครูปริยัติวรากร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800765054

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของ
ตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

Participatory Community Information Management for Creative Space
Development of Nam Cham Sub-district, Muang Phrae District,
Phrae Province

โดย

พระครูปริยัติวรากร

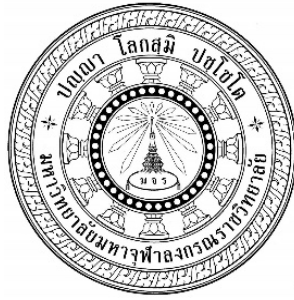
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800765054

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Participatory Community Information Management for Creative Space
Development of Nam Cham Sub-district, Muang Phrae District,
Phrae Province

By

Phrakrupariyattiwarakorn

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phrae Campus

B.E. 2565

Research Project Funded

by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 800765054

(copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย	การจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
ผู้วิจัย	พระครูปริยัติวรการ,ผศ.ดร.
ส่วนงาน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่
ปีงบประมาณ	๒๕๖๕
ทุนอุดหนุนการวิจัย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ๒) เพื่อพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ และ ๓) เพื่อวิเคราะห์ระบบข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed method research) ทั้งวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research)

ผลการศึกษาพบว่า

๑. การศึกษาการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์มีกระบวนการผ่านองค์กรต่าง ๆ เช่น องค์กรด้านการศึกษา สำนักงานกีฬาและท่องเที่ยว องค์กรด้านศาสนา องค์กรท้องถิ่น ซึ่งมีการทำงานเชื่อมโยงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่เขตตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยแหล่งท่องเที่ยวที่มีศึกษาข้อมูลด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย ๑) วนอุทยานแพะเมืองผี ซึ่งเป็นพื้นที่ในความรับผิดชอบของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ได้มีการจัดเก็บข้อมูลในรูปแบบออนไลน์ซึ่งสามารถค้นหาได้จากแหล่งข้อมูลของเพจของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ๒) การรวมกลุ่มด้านการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ประกอบด้วย ๑) กลุ่มทำข้าวแคบ และ ๒) กลุ่มทำข้าวแต่น โดยการรวมกลุ่มด้านการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานจากภาครัฐ

๒. การพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์มีกระบวนการสัมมนากลุ่มเพื่อพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมสำหรับการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ โดยผลของการสัมมนากลุ่มมีประเด็น ดังนี้ ๑) ด้านการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ๒) ด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการจัดการข้อมูลชุมชน ๓) ด้านการมีส่วนร่วมในการนำข้อมูลไปใช้เพื่อพัฒนาพื้นที่ชุมชนเชิงสร้างสรรค์

๓. การวิเคราะห์ระบบข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เป็นการดำเนินการในระดับของหมู่บ้านโดยเกิดจากการรวบรวมข้อมูลซึ่งได้ทั้งจากการสังเกตการณ์ (Observation) ซึ่งนักวิจัยได้วิเคราะห์การจัดการระบบข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่สร้างสรรค์ ดังต่อไปนี้ ๑) การรวบรวมและจัดเก็บข้อมูล ๒) การนำข้อมูลไปใช้ให้เพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่สร้างสรรค์

Research Title: Participatory Community Information Management for Creative Space Development of Nam Cham Sub-district, Muang Phrae District, Phrae Province

Researcher: Phrakrupariyattiwarakorn, Asst.Prof., Dr.

Division: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phrae Campus

Academic year: 2022

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phrae Campus

ABSTRACT

This research study has the following objectives: 1) to study participatory community data management for spatial development of Nam Cham Subdistrict. Muang Phrae District, Phrae Province. 2) To develop a participatory community data management system for spatial development of Nam Cham Subdistrict. Muang Phrae District, Phrae Province; and 3) to analyze the participatory community information system for area development of Nam Cham Subdistrict. Muang Phrae District, Phrae Province, is a mixed method research, both qualitative research and action research.

The research Finding

1. The study of participatory community data management for the development of creative spaces has processes through various organizations such as educational organizations. Sports and Tourism Office Religious Organization local organization which work in conjunction with especially in Nam Cham sub-district Muang Phrae District, Phrae Province. Tourist attractions that have studied information through a participatory process include 1) Phae Mueang Phi Forest Park. This is an area under the responsibility of the Department of National Parks, Wildlife and Plant Conservation. Data has been collected online, which can be searched from the resources of the Department of National Parks, Wildlife and Plant Conservation pages. Learning about agricultural product processing consists of 1) the narrow rice making group and 2) the rice making group. by integrating the development of a learning center for processing agricultural products received assistance from government agencies

2. Participatory community information management system development for creative area development There is a group seminar process to develop a participatory community information management system for creative area development. The results of the group seminar consisted of the following issues: 1) Collecting basic community data 2) Participation in the development of community data management 3) Participation in the use of data for community area development.

3. Participatory community information system analysis for creative space development is carried out at the village level by collecting data from observations. (Observation) in which the researchers analyzed the management of community information systems for creative space development as follows: 1) collecting and storing data; 2) utilizing the data for creative space development.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง การจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ สำเร็จได้ด้วยดีเนื่องจากผู้วิจัยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และศูนย์วิจัยเวียงโกศัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ที่ให้ความกรุณาในการสนับสนุนงานวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างดี จึงขอกราบขอบพระคุณทุกท่านที่มีส่วนให้งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ทุกประการไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ,ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ พระมหาชุตีภัก อภินนโท และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ที่กรุณาอำนวยความสะดวก และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานวิจัย เพื่อให้งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จอย่างสมบูรณ์ที่สุด และคอยเป็นกำลังใจในการทำงานวิจัยให้สำเร็จด้วยความเมตตาตลอดมา

ขอขอบพระคุณ ผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ ทุกท่านที่อนุเคราะห์ให้สัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Groups Discussion) เพื่อการวิจัยที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

สุดท้ายนี้ หากมีข้อผิดพลาดประการใด ผู้วิจัยต้องขอภัยเป็นอย่างสูงในความผิดพลาดนั้น มา ณ ที่นี้ และผู้วิจัยหวังว่างานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผู้สนใจที่ได้เข้ามาศึกษางานวิจัยเล่มนี้

พระครูปริยัติวารการ,ผศ.ดร.

๒๕ ตุลาคม ๒๕๖๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
กิตติกรรมประกาศ	ช
สารบัญ	ก
สารบัญตาราง	ค
สารบัญภาพ	ง
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาของการวิจัย	๓
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๓
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๕
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการข้อมูล	๖
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	๑๗
๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์	๒๘
๒.๕ บริบทพื้นที่งานวิจัย	๔๙
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕๒
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๕๕
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๕๕
๓.๒ พื้นที่ในการศึกษาวิจัย	๕๖
๓.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)	๕๗
๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๕๗
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการศึกษาวิจัย	๕๘
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล	๖๐
๓.๗ สูตรสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๖๐

๓.๘ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย	๖๐
๓.๙ สรุปกระบวนการวิจัย	๖๑
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๖๒
๔.๑ ผลการศึกษาการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่	๖๒
๔.๒ ผลการพัฒนากระบวนการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่ เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่	๖๗
๔.๓ ผลการวิเคราะห์ระบบข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่	๗๐
๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๗๗
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๗๙
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๗๙
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๘๓
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๘๗
บรรณานุกรม	๘๘
ภาคผนวก	๙๓
ก เครื่องมือในการวิจัย	๙๓
ข หนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลการวิจัย	๙๔
ค ภาพกิจกรรมการลงพื้นที่	๙๖
ง หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์	๙๗
จ ผลผลิต ผลลัพธ์และผลกระทบจากการวิจัย (Output/Outcome/Impact)	๙๘
ฉ ประวัตินักวิจัย	๙๙

สารบัญตาราง

ตารางที่

๒.๑ แสดงรายชื่อผู้ใหญ่บ้าน จำนวนครัวเรือนและประชากรตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่
จังหวัดแพร่

สารบัญญภาพ

ภาพที่

๑.๑ แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย	๕
๒.๑ วรรณกรรมมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Cohen and Uphoff	๒๓
๒.๒ การมีส่วนร่วม ๘ ชั้นของ Arnstein	๒๔
๒.๓ แสดงพื้นที่ตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่	.๕๑
๓.๑ สรุปกระบวนการวิจัย	๖๑
๔.๑ วนอุทยานแพะเมืองผี	๖๕
๔.๒ การรวมกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร	๖๖
๔.๓ การประชุมกลุ่มย่อยเพื่อจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมสำหรับการพัฒนาพื้นที่ เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่	๖๘
๔.๔ การประชุมกลุ่มย่อยเพื่อจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมสำหรับการพัฒนาพื้นที่ เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่	๗๐
๔.๕ แผนที่แพะเมืองผี	๗๕
๔.๖ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย	๗๗

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

ในปัจจุบันศักยภาพของเมืองและท้องถิ่นในทุกประเทศทั่วโลกเป็นหน่วยพื้นที่ที่ใช้เปรียบเทียบในการวัดขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ เพราะพื้นที่เมืองและท้องถิ่นเป็นที่รวมของประชากรกลุ่มทักษะที่หลากหลาย มีพื้นที่ค้าขายและมีพื้นที่ส่งเสริมการทำกิจกรรม มีสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่สะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพชีวิต และมีองค์ประกอบในการบริหารจัดการเมืองและท้องถิ่นที่เอื้อต่อการเป็นกลไกพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙) ที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบัน ได้กำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศไว้อย่างชัดเจน โดยเน้นการพัฒนาจากความรู้และทักษะของท้องถิ่นผสมผสานกับการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและการสร้างสรรค์นวัตกรรม เป็นการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจจากเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมรับจ้างผลิตสู่การพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานความรู้และความคิดสร้างสรรค์ซึ่งครอบคลุมถึงการพัฒนารัฐกิจสร้างสรรค์การพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์และการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ดังนั้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์หรือการพัฒนา “เมืองสร้างสรรค์” เป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการควบคู่กันไป

การพัฒนาประเทศเริ่มให้ความสำคัญกับบทบาทการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมอย่างเป็นรูปธรรมและกลายเป็นจุดเปลี่ยนในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๔) เป็นต้นมา ภายใต้แนวคิด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ซึ่งเปลี่ยนวิธีการพัฒนาเป็นบูรณาการแบบองค์รวมเพื่อสร้างความสมดุล ดังนั้นการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้สามารถจัดการตนเองเกี่ยวกับความเป็นอยู่ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การปกครอง ตลอดจนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นโดยมีชุมชนเป็นศูนย์กลาง ยึดหลักหลักการมีส่วนร่วมจึงกลายเป็นเงื่อนไขสำคัญของการพัฒนายั่งยืน สะท้อนความสำคัญของการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียในรูปแบบการบูรณาการระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนกับชุมชนในฐานะเจ้าของทรัพยากรร่วมบนฐานการเรียนรู้และพัฒนา ร่วมกัน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวต้องมีการเชื่อมโยงอย่างบูรณาการทั้งในแนวดิ่งและแนวนอนของทรัพยากรของแต่ละพื้นที่อย่างเหมาะสม ดังนั้นการมีส่วนร่วมจึงเป็นได้ทั้งวิธีการซึ่งนำไปสู่การพัฒนา และเป็นเป้าหมายของการพัฒนาด้วย โดยเริ่มตั้งแต่การร่วมค้นหาปัญหา การวางแผน การดำเนินงาน การตรวจสอบและติดตามผล และการรับผลประโยชน์ฯลฯ ทั้งนี้ ปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

นับว่ามีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจเพราะช่วยสร้างรายได้ สร้างการจ้างงานให้กับประเทศ ด้วยว่าประเทศไทยถือเป็นประเทศที่มีทรัพยากรหลากหลายทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียงจึงกลายเป็นจุดมุ่งหมายปลายทางให้นักเดินทางอยากเข้ามาท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีล้วนมีข้อจำกัด และยากที่จะอนุรักษ์ให้คงอยู่เป็นเอกลักษณ์ไว้คู่ชุมชนตลอดจนใช้ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนได้หากปราศจากความร่วมมือกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สำหรับมิติการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวโดยใช้ฐานทรัพยากรท้องถิ่นแล้ว รูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ถือเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่ให้นักท่องเที่ยวได้มาสัมผัสชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นและร่วมเรียนรู้ร่วมกับสมาชิกในชุมชน เป็นสัญลักษณ์ชี้บ่ง “ชุดความรู้” ของพื้นที่เพื่อให้คนภายนอกได้มีโอกาสสัมผัสวิถีธรรมชาติ “การเป็นของแท้” เป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว ถือเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์ค้ำึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมสังคมและวัฒนธรรม และเป็นการท่องเที่ยวที่คนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมากที่สุด^๑ โดยความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติถือเป็นหัวใจของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community based Tourism : CBT) ผลทำให้ชุมชนหรือเมืองที่เป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยว (destination) เป็นแหล่งหรือสถานที่ที่นักท่องเที่ยวมีปฏิสัมพันธ์กับทรัพยากรการท่องเที่ยวท้องถิ่นหรือเจ้าบ้านที่จำเป็นต้องมีการร่วมมือกันทำให้สถานที่กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดจากการประกอบสร้างความหมายขึ้นมาใหม่ (meaning construction)^๒ ที่โดดเด่นแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ

พื้นที่ตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีความเป็นอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ที่สามารถพัฒนาได้ในหลากหลายมิติ เนื่องด้วยขีดความสามารถของชุมชนที่มีพื้นฐานเกี่ยวกับเกษตรกรรมจึงมีผลทำให้การจัดเก็บรวบรวม และการจัดการข้อมูลเพื่อให้เกิดเป็นฐานเพื่อการสืบค้นไม่เกิดเป็นลักษณะสามารถสืบค้นได้ อีกทั้งความร่วมมือของคนในพื้นที่ที่ไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการรวบรวม และการจัดเก็บข้อมูลทำให้การเข้าถึงข้อมูลของหน่วยงานภาครัฐ เอกชนและส่วนงานอื่น ๆ ที่มีความต้องการไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร คณะวิจัยจึงเห็นปัญหาที่เกิดขึ้น จึงเกิดแนวคิดเพื่อการพัฒนากระบวนการจัดการข้อมูลชุมชนโดยการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อการจัดการข้อมูลที่ดีต่อไป

^๑ ชัยณรงค์ ศรีรักษ์, พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ของนักท่องเที่ยวกลุ่มประเทศ CLMV ในพื้นที่จังหวัดภูมิภาค, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา (องค์การมหาชน), ๒๕๖๑).

^๒ กาญจนา แก้วเทพ, ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๕๗).

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑) เพื่อศึกษาการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๒) เพื่อพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๓) เพื่อวิเคราะห์ระบบข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๑.๓ ปัญหาของการวิจัย

๑) การจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่เป็นอย่างไร

๒) การพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่มีกระบวนการอย่างไร

๓) การระบบข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ควรมีแนวทางอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบเนื้อหาในการศึกษาที่สำคัญ เช่น การจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ การพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลชุมชนและลักษณะของระบบข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วม

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร

เชิงคุณภาพ

ผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นหน่วยงานท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และปราชญ์ท้องถิ่นในพื้นที่ตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ วิเคราะห์และวิพากษ์เนื้อหาและการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วม จำนวน ๕ คน

เชิงปฏิบัติการ

ผู้เข้าร่วมวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการคัดเลือกจากตัวแทนชุมชนเพื่อดำเนินการจัดระบบข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ จำนวน ๘ คน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้ กำหนดคือ ตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านเวลา

ระยะเวลาวิจัยจำนวน ๗ เดือน เริ่มตั้งแต่ ๑ มีนาคม ๒๕๖๕ ถึง วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๕

๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ การจัดการข้อมูล หมายถึง การจัดเก็บและการบริหารจัดการข้อมูลที่มีให้เป็นระบบ และสามารถนำข้อมูลเหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ทันที ซึ่งการจัดการข้อมูลที่ดีต้องเป็นระบบที่เอื้อประโยชน์และมีประสิทธิภาพสูงสุดต่อผู้ใช้ข้อมูล เช่น ความถูกต้องของข้อมูล ความรวดเร็วในการค้นคว้า ความเป็นกลางของข้อมูล

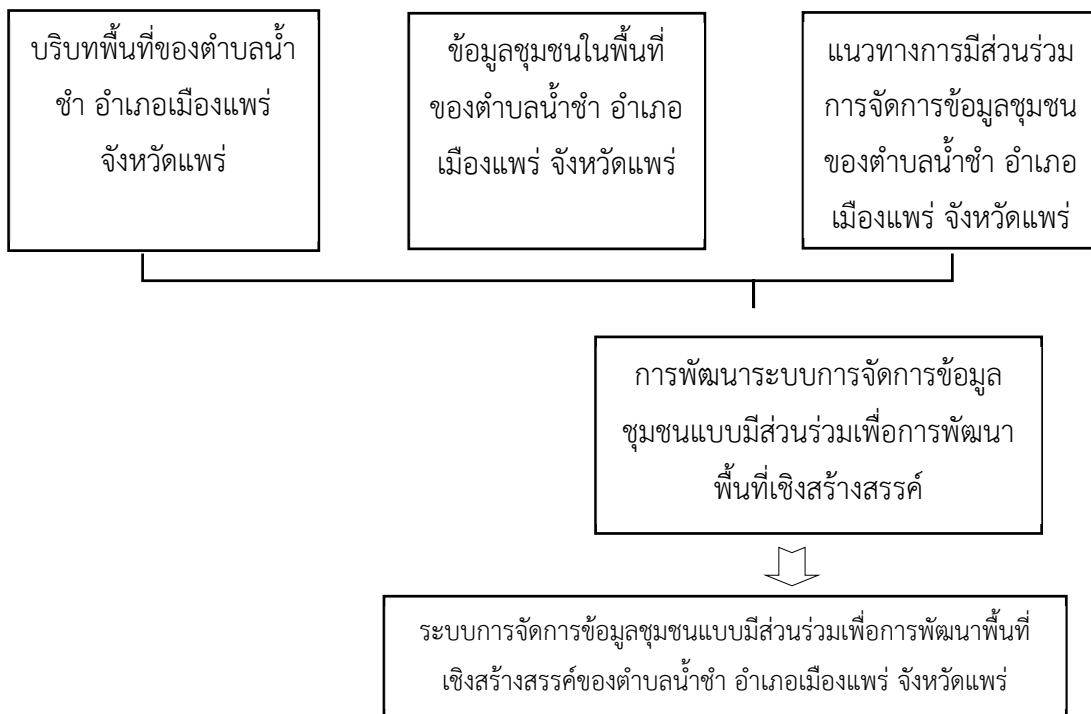
๑.๕.๒ ข้อมูลชุมชน หมายถึง ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนที่มีความเกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า เป็นข้อมูลที่มีการจัดเก็บเป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการนำไปใช้ได้ทันที เช่น จำนวนครัวเรือน จำนวนประชากร รายชื่อผู้นำ ประชาชนชุมชน แหล่งเรียนรู้ชุมชน กิจกรรมชุมชน เป็นต้น

๑.๕.๓ การมีส่วนร่วม หมายถึง การได้ร่วมกิจกรรมของชุมชนที่เกิดขึ้นของประชาชนในพื้นที่ เป็นการสร้างกิจกรรมเพื่อให้ทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงออก เช่น การร่วมกันทำความสะอาดพื้นที่สาธารณะ เป็นต้น ซึ่งเป็นการแสดงออกซึ่งความร่วมมือกันของประชาชนในชุมชน

๑.๕.๔ การพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ หมายถึง การบริหารจัดการพื้นที่ในชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาในทางที่ดีขึ้น โดยความร่วมมือของประชาชนในพื้นที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ชุมชนมีพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมร่วมกันอย่างสร้างสรรค์

๑.๕.๖ ชุมชนตำบลน้ำชำ หมายถึง พื้นที่ในเขตกำหนดตามประกาศของกระทรวงมหาดไทย ซึ่งหมายถึงเขตพื้นที่ตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ ๑.๑ แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ได้ชุดความรู้การจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ของตำบลน้ำชำ อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่ จำนวน ๑ ชุด

๑.๗.๒ ได้ชุดระบบข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอมืองแพร์ จังหวัดแพร่

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ของตำบลน้ำ
ชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร ตำรา เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีและ
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการข้อมูล
- ๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- ๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์
- ๒.๔ บริบทพื้นที่งานวิจัย
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการข้อมูล

ข้อมูล (Data) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญส่วนหนึ่งของระบบสารสนเทศคอมพิวเตอร์^๓
การจัดการข้อมูล (Data Management) เป็นกลยุทธ์หนึ่งในการบริหารองค์การให้มีประสิทธิภาพ
โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคของเทคโนโลยีข่าวสาร คอมพิวเตอร์ที่เจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว การ
จัดการและบริหารองค์การให้ประสบความสำเร็จนั้น การตัดสินใจที่ถูกต้อง รวดเร็ว และทันต่อ
เหตุการณ์ถือเป็นหัวใจของการทำธุรกิจในยุคปัจจุบัน ดังนั้นการจัดการข้อมูลให้มีประสิทธิภาพ เพื่อ
นำไปสู่การตัดสินใจที่ถูกต้องจะช่วยให้องค์การอยู่รอดได้ในการแข่งขันกับองค์การอื่นๆ

ข้อมูล คือ ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ในเหตุการณ์ต่างๆ ที่ได้จากการสังเกต การจดบันทึก การ
สัมภาษณ์และการสอบถาม แต่ข้อมูล นี้ต้องยังไม่มีประมวลผล ไม่มีการวิเคราะห์ หรือที่เรียกว่า
เป็นข้อมูลดิบ โดยที่ยังไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที

การจัดการข้อมูล คือ การบริหาร การจัดเก็บข้อมูล การประมวลข้อมูลให้ได้มาซึ่งข้อมูล
ที่มีประโยชน์ที่พร้อมจะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ในทันทีการจัดการข้อมูลจะเกิดประโยชน์สูงสุด
หรือประสิทธิภาพสูงสุดก็ต่อเมื่อผู้ใช้ข้อมูลสามารถใช้ข้อมูลที่ต้องการได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้อง และเป็น

^๓ วีรชัย ฉลาด, การจัดการข้อมูล, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://chalad.wordpress.com/subject/31241-2/31241-lesson-4/> (๒๒ มีนาคม ๒๕๖๕)

กลางมากที่สุด^๔ เพื่อจะได้นำข้อมูลเหล่านี้มาช่วยในการตัดสินใจหรือนำไปใช้ประโยชน์อื่นๆ ต่อไป ใน ปัจจุบันนี้ข้อมูลต่างๆ ได้ถูกจัดการไว้อย่างเป็นระเบียบ โดยเก็บไว้ในสิ่งที่เรียกว่า แฟ้ม (File)

หลักในการบริหารข้อมูล ประกอบด้วย

๑. ความสามารถในการเข้าถึงข้อมูล (Access) ได้ง่ายรวดเร็วและถูกต้อง โดยจะต้องมีการกำหนด สิทธิในการเรียกใช้ข้อมูลตามลำดับความสำคัญของผู้ใช้

๒. จะต้องมียุทธศาสตร์ความปลอดภัยของข้อมูล (Security) ข้อมูลที่จัดเก็บไว้จะต้องมียุทธศาสตร์ความปลอดภัยเพื่อป้องกันการจารกรรมข้อมูล

๓. สามารถเปลี่ยนแปลงแก้ไขในอนาคตได้ (Edit) ทั้งนี้เนื่องจากแผนที่ยาวไว้จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์จึงทำให้ต้องมีการจัดระเบียบข้อมูล แก้ไขข้อมูลพร้อมทั้งจัดหาข้อมูลมาเพิ่มเติม

๔. ข้อมูลที่จัดเก็บอาจจะต้องมีการจัดแบ่งเป็นส่วนหรือสร้างเป็นตาราง เพื่อง่ายแก่การปรับปรุงข้อมูล ในลักษณะการจัดการฐานข้อมูลแบบสัมพันธ์ (Relational database) ซึ่งจะกล่าวถึงภายหลัง

วัตถุประสงค์ในการจัดการข้อมูล

๑. การเก็บข้อมูลเพื่อให้สามารถนำกลับมาใช้ได้ภายหลัง
๒. การจัดข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบที่สามารถเรียกใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
๓. การปรับปรุงข้อมูลให้มีความถูกต้องสมบูรณ์อยู่เสมอ
๔. การปกป้องข้อมูล จากการทำลาย ลักลอบใช้ หรือแก้ไขโดยมิชอบ รวมทั้งปกป้องข้อมูลจากอุบัติเหตุที่อาจเกิดจากวินาศภัยหรือความบกพร่องภายในระบบคอมพิวเตอร์

ประเภทของข้อมูล

ข้อมูลที่นำมาประมวลผลเพื่อให้เป็นสารสนเทศสามารถจำแนกตามลักษณะได้ ๒ ลักษณะคือ ๑) จำแนกตามแหล่งที่มา และ ๒) จำแนกตามรูปแบบของข้อมูล

ข้อมูลที่จำแนกตามแหล่งที่มา สามารถจำแนกออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. แหล่งข้อมูลภายในองค์กร แบบนี้จะเป็นการเก็บข้อมูลที่เกิดขึ้นภายในหน่วยงานของตนเอง เช่น ข้อมูลของนักเรียน ข้อมูล ในบริษัท ข้อมูลในโรงพยาบาล เป็นต้น

๒. แหล่งข้อมูลภายนอกองค์กร เป็นข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งอื่นที่อยู่นอกหน่วยงาน ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ส่วนมากจะเป็นข้อมูลที่มี ความพิเศษกว่าข้อมูลภายในองค์กร เพราะต้องอาศัยความสามารถของหน่วยงานอื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง เพื่อความเหมาะสม และ ความเป็นธรรมของข้อมูล

^๔ วรินทร์ แก้วสว่าง, การจัดการข้อมูล, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/newteamacc2559/kar-cadkar-khxml> (๒๒ มีนาคม ๒๕๖๕)

นั้นๆ เช่น ต้องการทราบอัตราการใช้จำนวนไฟฟ้าที่มีจำนวนมากที่สุด ๑๐ อันดับต้นของประเทศ จะเห็นว่าการต้องการทราบข้อมูลเหล่านี้จะต้องอาศัยแหล่งข้อมูลของที่อื่น เช่น หน่วยงานการไฟฟ้า หน่วยงานจัดเก็บค่าไฟฟ้า

ข้อมูลที่จำแนกตามรูปแบบของข้อมูล สามารถจำแนกออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. ข้อมูลขั้นต้น หรือ ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) เป็นข้อมูลทางตรง ที่พบ หรือ ประสบด้วยตน หรือถ้าเป็นการเขียน ต้องเป็นการเขียนรวบรวมไว้เป็นครั้งแรก จากผู้เขียนโดยตรง ข้อมูลขั้นปฐมภูมินี้บางครั้งอาจจะเป็นข้อมูลที่ไม่ถูกต้องจากความเป็นจริง เพราะยังไม่ได้วิเคราะห์ ข้อมูล เช่น การสำรวจมด จากการสำรวจด้วยตาเปล่าอาจจะมองเห็นว่ามดไม่มีขนที่บริเวณรอบๆ ร่างกาย แต่ในความเป็นจริงถ้านำมาส่องด้วยกล้องจุลทรรศน์ จะเห็นว่ามีขนรอบๆ ร่างกาย

๒. ข้อมูลขั้นที่สอง หรือ ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นข้อมูลที่ได้จากบันทึกของบุคคลอื่น หรือการบอกกล่าวถ่ายทอดต่อเนื่องมาจากผู้อื่น เช่น การค้นคว้าเอกสารในห้องสมุด การอ่านหนังสือ การดูโทรทัศน์ การฟังรายการข่าว เป็นต้น

คุณสมบัติของข้อมูลที่ดี

การจัดเก็บข้อมูลจำเป็นต้องมีแผนในการดำเนินการ หรือกล่าวได้ว่าการได้มาซึ่งข้อมูลที่จะนำมาใช้ประโยชน์ องค์กรจำเป็นต้องลงทุนทั้งในด้านตัวข้อมูล เครื่องจักร และอุปกรณ์ ตลอดจนการพัฒนาบุคลากรมารองรับระบบ เพื่อให้ใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดการระบบข้อมูลจึงต้องคำนึงถึงปัญหาต่าง ๆ และพยายามมองปัญหาแบบที่เป็นจริง สามารถดำเนินการได้ ให้ประสิทธิผลคุ้มค่ากับการลงทุน ข้อมูลที่ดีจะต้องมีคุณสมบัติขั้นพื้นฐานดังนี้

๑. ความถูกต้อง (Accuracy) ข้อมูลที่ดีต้องมีความถูกต้อง เพื่อให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ หากมีการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ถ้าข้อมูลที่เก็บมาเชื่อถือไม่ได้จะทำให้เกิดผลเสียอย่างมาก ผู้ใช้จะไม่กล้าอ้างอิงหรือนำไปใช้ประโยชน์ ซึ่งเป็นเหตุให้การตัดสินใจของผู้บริหารขาดความแม่นยำ และอาจมีโอกาสผิดพลาดได้ รูปแบบการจัดเก็บข้อมูลต้องคำนึงถึงกรรมวิธีการดำเนินงาน เพื่อให้ได้ความถูกต้องแม่นยำมากที่สุด

๒. ความรวดเร็วและเป็นปัจจุบัน (Update) ข้อมูลที่ดีจำเป็นต้องมีการปรับปรุงแก้ไขให้มีความเป็นปัจจุบันอยู่เสมอ การได้มาของข้อมูล จำเป็นต้องให้ทันต่อความต้องการของผู้ใช้ ทันสมัย และทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน

๓. ความสมบูรณ์ (Complete) ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์ คือ ข้อมูลที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ ซึ่งจะขึ้นกับวิธีการรวบรวมข้อมูลและวิธีการประมวลผล ดังนั้นในการดำเนินการรวบรวมข้อมูลต้องสำรวจและสอบถามความต้องการในการใช้ข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์

๔. ตรงตามความต้องการ (Relevance) และสอดคล้องตามความต้องการเป็นเรื่องที่สำคัญ ดังนั้นจึงต้องมีการสำรวจเพื่อหาความต้องการของหน่วยงานและองค์กร คุณภาพการใช้ข้อมูล และขอบเขตข้อมูล ที่สอดคล้องกับความต้องการ

๕. สามารถตรวจสอบได้ (Verifiable) ทั้งกระชั้นและชัดเจน แหล่งข้อมูลที่น่ามาใช้ต้องเป็นข้อมูลที่ตรวจสอบได้ มีที่มาเชื่อถือ เพื่อจะได้นำข้อมูลที่ได้รับมาใช้ประโยชน์

การรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูล คือ กระบวนการในการแสวงหาข้อมูล และเก็บบันทึกข้อมูลไว้เพื่อให้ง่ายต่อการนำไปใช้ในกรณีที่มีข้อมูลจำนวนมากๆ ฉะนั้นการจัดเก็บข้อมูลจำนวนมากๆ จึงจำเป็นที่จะต้องจัดระบบการรวบรวมข้อมูลควร วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่สำคัญมี ๔ วิธี คือ

๑. การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสอบถาม ใช้ในกรณีที่ต้องการทราบข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งจากบุคคล และเป็นเรื่องที่มีรายละเอียดแบบเจาะลึก การใช้วิธี การสอบถามจะได้ข้อมูลที่มีรายละเอียดมาก แต่ข้อเสียของการรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสอบถามนี้คือ จะใช้ได้ในกรณีที่ จะ สอบถามบุคคลเพียงกลุ่มเล็กๆ เท่านั้น

๒. การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสังเกต คือ การพิจารณาดูสิ่งนั้นๆ โดยตรง ภายในระยะเวลาและสถานที่ที่กำหนด การรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสังเกตนี้นิยมใช้กับสัตว์ หรือสิ่งที่ไม่สามารถควบคุมได้ หรือสิ่งที่ต้องการให้เกิดความเป็นธรรมชาติมากที่สุด เช่น สังเกตพฤติกรรมของ สัตว์ หรือ สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในชั่วโมงคณิตศาสตร์

๓. การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธี การสำรวจ คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยส่งแบบสอบถาม การสัมภาษณ์บุคคลเป้าหมาย ซึ่งการสำรวจจะได้รับข้อมูลที่เฉพาะเจาะจงและ ลึกกว่าแบบ สังเกต และสามารถที่จะรวบรวมข้อมูลจากบุคคลเป้าหมาย ได้จำนวนมาก

๔. วิธีการค้นคว้าจากเอกสารหรือข้อมูลชั้นที่ ๒ คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการค้นคว้าตามเอกสารจากแหล่งต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด หนังสือ เป็นต้น หรือ จากการจดบันทึกหรือการบอกกล่าวจากบุคคลอื่น ซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลหาได้ง่ายและมีแหล่งข้อมูลอ้างอิง

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

๑. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

ประเวศ วะสี^๔ ให้ความหมายของ “กระบวนการเรียนรู้” ว่าควรมีวัตถุประสงค์คือ เรียนรู้เพื่อตัวเอง เรียนรู้เพื่อสิ่งนอกตัวที่สัมพันธ์กับตัวเองทั้งที่ใกล้และไกล เรียนรู้เพื่อรู้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม และสามารถจัดความสัมพันธ์เกื้อกูลกัน

ปาริชาติ วลัยเสถียร^๖ สรุปสาระสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ได้ ๓ ประเด็น คือ

๑. ด้านการเรียนรู้ควรมีลักษณะเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยการเรียนรู้ เพื่อทำ เพื่อเป็นเพื่ออยู่ร่วมกัน ซึ่งผู้เรียนรู้ควรมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ เรียนรู้เพื่อตัวเอง เรียนรู้เพื่อสิ่งนอกตัวที่สัมพันธ์กับตัวเองทั้งใกล้และไกล และเรียนรู้เพื่อปฏิสัมพันธ์กับสิ่งนอกตัว

๒. ด้านการปฏิบัติเมื่อมีการเรียนรู้แล้วเกิดความรู้แก่ผู้เรียน โดยการนำความรู้สู่การปฏิบัติผ่านช่องทางต่างๆ.ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรม.ประเพณี.ค่านิยมตัวบุคคล.วัฒนธรรมท้องถิ่นวิถีชีวิตมีการเรียนรู้การปฏิบัติเนื้อเดียวกัน และมีกระบวนการการแลกเปลี่ยนกับผู้อื่นที่มีมุมมองแตกต่างกันออกไป

๓. การนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าว ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและค่อนข้างถาวรในเรื่องของความรู้ ทักษะ และทักษะ กล่าวโดยสรุปกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้.เนื่องจากการยกระดับความสามารถในการคิด.วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ.หาทางเลือกของการแก้ไขปัญหา การตัดสินใจทางเลือกในการแก้ปัญหา การกำหนดแผน หรือกิจกรรมในการแก้ไขปัญหาที่สามารถดำเนินการได้จริง และสรุปบทเรียน เพื่อยกระดับสติปัญญาให้สูงขึ้น กระบวนการดังกล่าวเป็นกระบวนการที่ครอบคลุมทั้งเรื่อง การปลูกจิตสำนึกของคน ในการที่จะมุ่งเน้นแก้ปัญหา และพึ่งตนเอง โดยเป็นเรื่องของการพัฒนาความรู้และทักษะในการแก้ปัญหาใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นเท่าทันการเปลี่ยนแปลง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ^๗ ได้กล่าวถึง.สาระของลักษณะกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนว่า เป็นความรู้หรือชุดประสบการณ์ของชุมชน มิใช่ความรู้ทางเทคนิคเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีส่วนที่เป็นคุณค่า คีลธรรม และจริยธรรมรวมอยู่ด้วย หรือเป็นความรู้แบบองค์รวม และการ

^๔ ประเวศ วะสี, การจัดการความรู้ : กระบวนการปลดปล่อยมนุษย์สู่ศักยภาพ เสรีภาพ และความสุข, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม, ๒๕๔๘), หน้า ๓๓.

^๖ ปาริชาติ วลัยเสถียร, กระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ของชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๔๙), ๑๗๖-๑๗๗.

^๗ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักนโยบายแผนและมาตรฐานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๕๕) : ฉบับสรุป, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๗-๔๓.

ถ่ายทอดมิได้แยกเป็นส่วนๆ ผู้เรียนรู้ต้องเรียนรู้วิถีชีวิตทั้งหมด หัวใจของการเรียนรู้อยู่ที่การปฏิบัติ หรือเป็นกระบวนการของข้อมูลข่าวสาร และความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวบ้านและชุมชนที่นำไปใช้ ประโยชน์ได้จริง และการจัดการศึกษาของชุมชน มีลักษณะประการหนึ่ง คือ การถ่ายทอดความรู้และ ประสบการณ์วางอยู่บนพื้นฐานทางวัฒนธรรมสังคมของชุมชน รูปแบบการเรียนรู้จึงเรียบง่าย เป็น ธรรมชาติและสอดคล้องกับแนวทางการดำรงชีวิตในชุมชน สามารถเรียนรู้ได้โดยตรง รวดเร็ว และ กว้างขวาง เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง จึงตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง การเรียนรู้ของชุมชนไม่ได้มุ่งเฉพาะ ตัวความรู้หรือเทคนิค แต่รวมถึงแนวคิดศีลธรรม และจริยธรรม จึงเรียกว่าเป็นการเรียนรู้แบบองค์รวมไม่แยกเป็นส่วนๆ

เสรี พงศ์พิศ^๘ ได้กล่าวถึง ลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนว่าเป็นการจัดการ การศึกษาให้เด็กเยาวชน โดยองค์กรชาวบ้านในที่ต่างๆ เป็นการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรม คุณค่าดั้งเดิมผสมผสานเข้ากับการทำมาหากิน เช่น เกษตรยั่งยืน วนเกษตร และอื่นๆ สรุป ได้ว่า ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เป็นกระบวนการกลุ่มที่เกิดจากการปฏิบัติจริงเรียนรู้จาก ปัญหา เป็นเครือข่าย และเป็นองค์รวม “ถ้าชุมชนใดมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจะทำให้คนในชุมชนมี เหตุมีผล ในการเลือกแนวทางในการพัฒนาชุมชนที่เห็นว่า เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกของชุมชน”

วชิรวัชร งามละม่อม^๙ ยังได้ระบุอีกว่า ชุมชนต้องปรับตัวให้อยู่รอดตลอดเวลาเนื่องจาก สภาพแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของประเทศ และโลกมีการ เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเช่นกัน ชุมชนที่ฉลาดในการปรับตัวเองนั้น ต้องเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) ดังแนวคิดของ Peter M. Senge (๑๙๙๐ อ้างถึงใน Stacey, ๒๐๐๐) เชื่อ ว่าองค์กรที่ฉลาดต้องเป็นองค์กรที่มีการมอบหมายให้ความไว้วางใจซึ่งกันและกันในกลุ่มสมาชิก (Commitment) และสมาชิกมีความสามารถที่จะเรียนรู้ (Capacity to Learn) โดยมีหลักการของ การเรียนรู้อยู่ ๕ ประการ ได้แก่ การคิดอย่างเป็นระบบ (Systems Thinking) ความสามารถที่จะ เรียนรู้หรือเก่งที่จะเรียนรู้ (Personal Mastery) มีความเข้าใจรูปแบบภาพหมายถึงเกิดขึ้นในอนาคต (Shared Vision) ซึ่งอาจเกิดจากการตั้งสมมติฐานหรือสามัญการ (Generalization) การมีรูปแบบ ของการพัฒนาที่ต้องการบรรลุ (Mental Model) นั่นคือ มีเป้าหมายที่ชัดเจน และเป้าหมายที่เกิดขึ้น ต้องมาจากความคิดความเห็นร่วมกันของสมาชิก (Building a Shared Vision) และหลักการสุดท้าย ต้องเรียนรู้ร่วมกัน (Team Learning)

^๘ เสรี พงศ์พิศ, ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินติ้ง, ๒๕๔๓), หน้า ๒๗.

^๙ วชิรวัชร งามละม่อม, ทฤษฎีการมีส่วนร่วม, (ปทุมธานี : สถาบันวิชาการไทยวิจัยพัฒนาการจัดการ TRDM, ๒๕๕๘).

การจัดการชุมชนต้องเริ่มด้วยกระบวนการเรียนรู้สิ่งที่เป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ของชุมชน คือ วิธีการพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นการผสมผสานกันในหลายศาสตร์ ดังที่ Peter M.S. อธิบายไว้ว่า การเรียนรู้เป็นความรู้ที่กว้างกว่าการเรียนรู้ในระดับตนเองและครอบครัว การเรียนรู้ยังเป็นการเสียสละที่จะทำงานให้กับส่วนรวม เพื่อปรับปรุงเงื่อนไขสภาพแวดล้อมที่จะยกระดับของการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนให้ก้าวหน้าโดยการอาสา ร่วมงาน การร่วมคิด ริเริ่มสร้างสรรค์ให้กับชุมชน ความรู้ที่ควรรู้ ได้แก่ หลักการปกครองในระบบประชาธิปไตย กระบวนการทางประชาธิปไตย (Democratic Procedures) การทำงานร่วมกันอย่างจริงจังใจ (Voluntary Cooperation) การพึ่งตนเอง การช่วยเหลือตนเอง (Self Help) การนำทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้กับการพัฒนาชุมชนของตนเองให้สามารถอยู่รอดและพึ่งตนเองได้โดยศึกษานั้นต้องเป็นการพัฒนาตนเองโดยการพึ่งพาทรัพยากรท้องถิ่น การใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าและให้ประโยชน์สูงสุด สอดคล้องกับสมรรถนะของชุมชน คือ การปฏิบัติได้จริง ความสำเร็จจึงจะเกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืนในความหมายนี้ต้องมี การปฏิบัติการ เพื่อส่งเสริมชุมชนต่างๆ ให้ริเริ่มโครงการพัฒนาของตนเองขึ้นดำเนินโครงการด้วยตนเอง และใช้ทรัพยากรของชุมชน เพื่อบรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของตนเอง การสร้างสมรรถนะของชุมชนให้เข้มแข็งในระยะยาว กระทำอย่างผสมผสานกับมิติทางเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

องค์ประกอบของการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนประกอบด้วย

๑. รวมคน เริ่มจากการรวบรวมคน เพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและสังคม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวมพลังใจ เป็นการเสริมใจซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดจิตสำนึกร่วมในการแก้ปัญหา ร่วมกัน

๒. ร่วมคิด เพื่อระดมพลังความคิดโดยผ่านการระดมสมอง เพื่อระดมความคิด สร้างความเข้าใจร่วมกัน ร่วมวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญของปัญหา กำหนดแนวทาง วิธีการ และแผนงานในการแก้ปัญหา

๓. ร่วมทำ เพื่อรวมพลังการจัดการตามแผนงานและบทบาทหน้าที่ที่กำหนด

๔. ร่วมสรุปบทเรียน เพื่อสร้างพลังปัญญา ทำให้เกิดการเชื่อมต่อ และนำไปสู่การพัฒนา

๕. ร่วมรับผลจากการกระทำเพื่อสร้าง โดยการยกย่อง ชื่นชม และให้กำลังใจคนที่เสียสละและทำงานให้ชุมชนและสังคม ทำให้เกิดความภาคภูมิใจและมีความสุขจากการทำงานร่วมกัน

๒. การทำงานชุมชนในประเทศไทย และกรอบแนวคิดทางวิชาการ

กฤษฎี ทองบรรจบ^{๑๐} สรุปไว้ในบทความเรื่อง “เทคนิคการใช้เครื่องมือ ๗ ชิ้นในการเรียนรู้ชุมชน” ว่าภาพรวมของการทำงานชุมชนของประเทศไทยมีการพัฒนาหลายรูปแบบตั้งแต่การดูแล การจัดหาให้ การพัฒนาความรู้ ทักษะ ความสามารถให้ชุมชน หรือ ตลอดจนการใช้ฐานข้อมูล ปัญหา ข้อมูลทุนของชุมชนมาเป็นเครื่องมือในการสร้างการเรียนรู้และเสริมพลังคนในชุมชน แนวคิดและรูปแบบของ Meredith Minkler ซึ่งได้สรุปไว้ว่า การทำงานชุมชนโดยวิชาชีพต่างๆรวมทั้งวิชาชีพด้านสาธารณสุข มีรูปแบบแนวคิดที่สรุปได้เป็น ๔ รูปแบบ โดยมีหลักการพื้นฐานอยู่ ๒ แบบ คือ

๑. การทำงานชุมชน แบบให้การสงเคราะห์หรือจัดหาให้โดยผู้เชี่ยวชาญหรือภาครัฐ

๑.๑ การทำงานเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน เป็นการทำงานบนความเชื่อ และหลักการที่ว่า ภาครัฐมีหน้าที่ต้องลงไปดูแลให้ความช่วยเหลือชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ชุมชนมีระดับความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น. ดังนั้นกิจกรรมส่วนใหญ่จึงเป็นไปในการให้ความช่วยเหลือเรื่องการเงิน การอาชีพ ที่อยู่อาศัย

๑.๒ การทำงานพัฒนาชุมชนแบบเพิ่มศักยภาพของชุมชน เป็นการทำงานที่เชื่อว่าถ้าชุมชนมีความสามารถมากขึ้น จะทำให้คนในชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาตนเองได้ ดังนั้นกิจกรรมที่ต้องทำคือ.การอบรมให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ตามหลักสูตรที่ผู้เชี่ยวชาญหรือภาครัฐจัดทำขึ้นกิจกรรมการอบรม มีทั้งที่เป็นการบรรยายความรู้ที่เป็นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

๒. การทำงานชุมชนแบบการขับเคลื่อนทางสังคมและการระดมศักยภาพภายในของบุคคลและชุมชน

๒.๑ การทำงานชุมชนแบบการค้นหาทุนทางสังคมและทุนมนุษย์เนื่องจากการทำงานรูปแบบนี้ มีความเชื่อมั่นในศักยภาพ และธรรมชาติของมนุษย์และสังคมเป้าหมายการทำงานที่เน้นความเท่าเทียมกันแบบ หุ่นส่วน มีการค้นหากลุ่มบุคคลที่มีภูมิปัญญา มีความสนใจ หรือแนวโน้มที่จะเป็นหุ้นส่วนทางความคิด หรือการ จัดการได้ ซึ่งโดยปกติคนเหล่านี้อาจเป็นบุคคลที่มีความคิดมีกิจกรรมที่เกิดประโยชน์อยู่แล้วในระดับหนึ่ง การทำงานของภาครัฐ อาจทำให้เกิดผลกระทบทั้งในด้านบวก และด้านลบต่อคนกลุ่มนี้ได้.ดังนั้นการทำงานชุมชน.รูปแบบนี้จึงจำเป็นต้องมีการพูดคุย และร่วมกันในการสร้างกระแส สร้างกฎกติกาใหม่ในการสร้างสรรค์ชุมชน

๒.๒ การทำงานชุมชนแบบเสริมสร้างพลังอำนาจ เป็นการทำงานชุมชนที่ถอดบทเรียนจากการทำงานรูปแบบต่างๆ และเกิดข้อคิดที่ว่าการทำงานที่หวังผลให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้จำเป็นต้องลงทุนในการพัฒนา คนในชุมชนให้เกิดความสามารถในการเป็นผู้นำในเรื่องต่างๆ และมี

^{๑๐} กฤษฎี ทองบรรจบ, “เทคนิคการใช้เครื่องมือ ๗ ชิ้นในการเรียนรู้ชุมชน”, วารสารคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์การพิมพ์เชียงใหม่, ๒๕๕๕).

ความเชื่อมั่นในตนเอง รู้จักสังคมของตน รู้จักคิด กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มหรือจัดการกับคนในกลุ่ม ให้เกิดการดำเนินงานพัฒนาชุมชนให้เกิดการทำงานพัฒนา ชุมชนร่วมกันได้ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิต ทรัพย์สิน สุขภาพและคุณภาพชีวิตโดยรวม ในการทำงานของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่พบอยู่ปัจจุบันมีการทำงานรูปแบบสงเคราะห์ โดยผู้เชี่ยวชาญหรือภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ โดยยังใช้รูปแบบการหาความต้องการของผู้ด้อยโอกาส และกลุ่มเป้าหมาย แกนนำชุมชน และรูปแบบการอบรมเพื่อเพิ่มศักยภาพคนในชุมชน รูปแบบการค้นหาทุนของสังคม และสร้างศักยภาพโดยระเบิดจากภายในยังมีน้อยมาก

แม้วิชาการในปัจจุบัน พบว่าการทำงานรูปแบบแบบหลังนี้ จะมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพในการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเพื่อให้ชุมชนจัดการตนเองได้ กระบวนการพัฒนาชุมชน กระบวนการที่สำคัญในปัจจุบัน คือ กระบวนการที่จำแนก โดย Meredith Minkler ซึ่งมีการจำแนก รูปแบบการทำงานชุมชนออกเป็น ๔ รูปแบบ ซึ่งเจ้าหน้าที่มีการนำไปใช้บางกรอบ หรือทุกกรอบพร้อมกันขึ้นกับข้อมูลและทักษะของเจ้าหน้าที่ กระบวนการนี้ในการทำงานชุมชนโดย Meredith Minkler ทุกกรอบจะมีความเหมาะสมในแต่ละพื้นที่ที่ไม่เหมือนกัน บางพื้นที่มีทั้ง ๔ กรอบ แต่ละรูปแบบมีทั้งข้อดีและข้อด้อย Meredith Minkler ได้ทบทวนวิธีการทำงานชุมชนของแต่ละวิชาชีพแล้วสรุปว่าหลักการทำงานพัฒนา ชุมชนมีด้วยกันทั้งหมด คือ ๒ วิธีการหลัก กับ ๔ กลุ่มเป้าหมาย

วิธีที่ ๑ การสังเคราะห์โดยมีกลุ่มเป้าหมาย ๒ กลุ่มหลัก

กลุ่มที่ ๑ กลุ่มที่ด้อยโอกาส ต้องให้ต้องขาด ต้องเติม คือ คนที่อยู่ในระบบที่เชื่อว่ามีความจำเป็นกว่าประชาชนเราจึงต้องเอาสิ่งที่เรามีไปให้ เพื่อให้ชุมชนเป็นสุข เช่น กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย พวกนี้จะมองว่าเข้าไปในชุมชนแล้วขึ้นทะเบียนคนที่ด้อยโอกาสเป็นการบริหารจัดการ แต่ถ้าเรามองมิติของการสร้างพลัง จะเป็นการลดพลัง

กลุ่มที่ ๒ กลุ่มที่ต้องการการพัฒนา เป็นกลุ่มที่มองว่าเขาไม่ได้ขาดเงิน ร่างกาย แต่เขาขาดความสามารถเจ้าหน้าที่จึงจัดการอบรม กระบวนการอบรม จะไม่ต่างกับกลุ่มที่ ๑ คือการลดพลัง แต่ถ้าเราให้คนตั้งคำถามเองหาคำตอบ พัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเองในพื้นที่แล้วให้คนมาเล่า คนจะเก่งขึ้น เพราะการเล่าได้มีคนฟังจะเกิดความภูมิใจ เป็นการสร้างพลังอำนาจด้วยความเชื่อตรงนี้เชื่อว่าการอบรมไม่ได้ทำให้คนตั้งศักยภาพมาใช้อย่างเต็มที่ ดังนั้น รูปแบบการอบรมจึงเป็นเรื่องสำคัญมากในเรื่องการสร้างพลัง

วิธีที่ ๒ การสร้างกระแสสังคมและการเสริมพลังอำนาจ โดยมีกลุ่มเป้าหมาย ๒ กลุ่มหลัก

กลุ่มที่ ๓ กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นผู้ที่มียุทธศาสตร์อำนาจ เข้าถึงอำนาจ และบริการอาจมีความคิดที่แตกต่าง และมีพลังด้านการเงิน ทรัพยากร กำลังคนที่เป็นเครือข่าย หรือพวกพ้อง คนกลุ่ม

นี้พร้อมที่จะขัดขวาง หรือสนับสนุนขึ้นอยู่กับประเด็นและการมองประเด็นว่า มีส่วนสนับสนุนหรือคัดค้านความเป็นอยู่ของเขา หรือชุมชนมากน้อยเพียงใด

กลุ่มที่ ๔ กลุ่มผู้มีจิตสาธารณะหรือจิตอาสา เป็นผู้ที่มีความพร้อมและต้องการสนับสนุนการเปลี่ยนแปลง เพื่อคนส่วนใหญ่ในชุมชน เป็นคนที่อาจปะปนอยู่ในกลุ่มที่ ๒, ๓ กลุ่มนี้มักทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้อื่นอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ มีค่านิยมทางบวกต่อการพัฒนา ดังนั้น กิจกรรมเสริมพลังอำนาจให้คนกลุ่มนี้ เพื่อเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนชุมชนเป็นสิ่งที่ควรทำหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ คือ การค้นหา และการตรวจยืนยันการมีจิตสาธารณะของคนกลุ่มนี้ก่อนสนับสนุนให้เป็นผู้ขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง

การบริหารจัดการข้อมูลเชิงพื้นที่

การบริหาร คือ กลุ่มของกิจกรรม ประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การสั่งการ (Leading/Directing) หรือการอำนวย และการควบคุม (Controlling) ซึ่งจะมีความสัมพันธ์โดยตรงกับทรัพยากรขององค์กร (๖ M's) เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์และด้วยจุดมุ่งหมายสำคัญในการบรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลครบถ้วน

การจัดการ (Management) จะเน้นการปฏิบัติการให้เป็นไปตามนโยบาย (แผนที่วางไว้) ซึ่งนิยมใช้ในการจัดการธุรกิจ (Business management) ส่วนคำว่า “ผู้จัดการ” (Manager) จะหมายถึงบุคคลในองค์กรซึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบต่อกิจกรรมในการบริหารทรัพยากรและกิจการงานอื่นๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ขององค์กร

การบริหารจัดการ (Management) หมายถึงชุดของหน้าที่ต่างๆ (A set of functions) ที่กำหนดทิศทางในการใช้ทรัพยากรทั้งหลายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายขององค์กร การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (Efficient) หมายถึง การใช้ทรัพยากรได้อย่างเฉลียวฉลาดและคุ้มค่า (Cost-effective) การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective) นั้นหมายถึงการตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง (Right decision) และมีการปฏิบัติการสำเร็จตามแผนที่กำหนดไว้ดังนั้นผลสำเร็จของการบริหารจัดการจึงจำเป็นต้องมีทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผล ควบคู่กัน

การบริหารหรือการจัดการ เป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อการดำเนินกิจกรรมของหน่วยงานทุกระดับ โดยการบริหาร (Administration) นิยมใช้ในภาครัฐหรืองานที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย และการจัดการ (Management) นิยมใช้ในภาคธุรกิจเอกชนซึ่ง The Encyclopedia Americana ได้ขยายความว่า การบริหารและการจัดการใช้ทดแทนกันได้ คำว่า “การบริหาร” เป็นการจัดการงานบริหารระดับสูง ส่วน “การจัดการ” เป็นศิลปะของการประสานองค์ประกอบหรือปัจจัยการผลิตเพื่อมุ่งความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์การเป็นความสำเร็จตามวัตถุประสงค์โดยอาศัยแรงงาน วัสดุ และเครื่องจักร สำหรับคำว่า การบริหารจัดการ Lunenburg &

Ornstein (๑๙๙๖, อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา ๒๕๔๖ : ๖๙) ได้กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างคำดังกล่าวกับการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) ว่า การบริหารจัดการจะให้ความสนใจประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวิธีการจัดโครงสร้างองค์การ โดยภาพรวม ในขณะที่การจัดการเชิงวิทยาศาสตร์จะสนใจการจัดการกับงานและคนงาน ซึ่งอาจสรุปได้ว่าผู้ที่ใช้ในความหมายแตกต่างกัน ส่วนใหญ่จะเห็นว่า คำว่า การบริหารครอบคลุมภาพรวมขององค์การ ในขณะที่การจัดการมุ่งไปที่การจัดการกับทรัพยากรเพื่อให้บรรลุจุดหมาย และคำว่า “การบริหาร” ในที่นี้จะใช้ในความหมายว่า เป็นความพยายามใช้ศาสตร์และศิลป์จูงใจผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกองค์การให้ร่วมมือร่วมใจดำเนินกิจกรรม เพื่อให้องค์การประสบความสำเร็จทั้งในเชิงประสิทธิผลและประสิทธิภาพ

จากแนวคิดเกี่ยวกับความหมายของการบริหารจัดการที่นักวิชาการให้ไว้ดังกล่าวผู้วิจัยได้สังเคราะห์และสรุปว่า การบริหารจัดการ หมายถึง การดำเนินงานขององค์กรที่ต้องมีคนตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ร่วมกันปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยนำปัจจัยทางการบริหารจัดการได้แก่ บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการ มาใช้อย่างเป็นกระบวนการโดยผ่านหน้าที่หลัก คือ การวางแผน การจัดองค์การ การเป็นผู้นำและการควบคุมให้การทำงานบรรลุเป้าหมายร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อมูลเชิงพื้นที่ ประกอบด้วยข้อมูลพื้นที่ (Spatial data) และข้อมูลคุณลักษณะ (Attribute data)

๑. ข้อมูลคุณลักษณะ (Attribute data)

๑.๑ ข้อมูล คือ ข้อเท็จจริง หรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นอยู่ในรูปตัวเลข ตัวอักษร เสียง กลิ่น หรือสัญลักษณ์ แบบใดแบบหนึ่งหรือผสมกัน ข้อมูลที่ดีต้องมีความถูกต้องแม่นยำ เป็นปัจจุบัน และถูกเก็บไว้อย่างเป็นระบบ เพื่อสามารถนำมาอ้างอิงได้ นอกจากนั้นข้อมูลยังถูกแก้ไขหรือปรับแต่งได้ในภายหลังตามวัตถุประสงค์ของข้อมูล

๑.๒ ข้อมูลมี ๒ ประเภท คือ ข้อมูลปฐมภูมิ และข้อมูลทุติยภูมิ ข้อมูลที่ดีต้อง ๑) มีความถูกต้อง ๒) มีความสมบูรณ์ (Completeness) ๓) ตรงประเด็น (Relevance) ๔) ความสั้นกระชับ (Conciseness) ๕) ทันสมัย (Timeliness) และ ๖) มีความต่อเนื่อง (Continuity) การเก็บรวบรวมข้อมูล มี ๕ วิธี ดังนี้ ๑) การเก็บรวบรวมจากระบบการรายงาน (Reporting system) ๒) การขึ้นทะเบียน (Registration) ๓) การทำสำมะโน (Census) ๔) การสำรวจตัวอย่าง (Sample survey) ๕) การออกแบบทดลอง (Experimental design)

๒. ข้อมูลพื้นที่ (Spatial data) ประกอบด้วยข้อมูลแบบเชิงเส้น (Vector GIS) และแบบแรสเตอร์ (Raster GIS)

๒.๑ ข้อมูลแบบเชิงเส้น (Vector GIS) มี ๓ ลักษณะ คือ ๑) จุด (Point) ใช้แสดงตัวแทนของสิ่งต่าง ๆ ทางภูมิศาสตร์ที่มีขนาดเล็กเช่น ตำแหน่งของบ่อน้ำใต้ดิน ที่ตั้งเมือง ที่ตั้งโครงการ

๒) เส้น (Line, Arc) ใช้แสดงสิ่งที่ไม่สามารถแทนได้ด้วยรูปหลายเหลี่ยม เช่น แม่น้ำ จังหวัด พื้นที่น้ำท่วมของอ่างเก็บน้ำ

๒.๒ แบบแรสเตอร์ (Raster GIS) เป็นข้อมูลตารางกริดที่มีรูปเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสเล็ก ๆ จนมาก เรียกว่า หน่วยภาพย่อย (Picture Element) หรือ Pixel โดยที่แต่ละ Pixel จะเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดของข้อมูล

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

Oakley^{๑๑} ได้กล่าวว่า แนวทางจากระดับล่างเกี่ยวข้องอย่างยิ่งกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดหาย (Missing ingredient) กระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน^{๑๒} ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของชุมชนว่าสมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน ๔ มิติ ได้แก่

๑. การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำ อะไรและทำอย่างไร
๒. การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนารวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ตัดสินใจ
๓. การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน
๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

โดยสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือและเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดา เนินกิจกรรมในการพัฒนารวมถึงได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนานั้นอย่างเสมอภาค^{๑๓} ได้เสนอเหตุผล ๗ ประการ ที่ควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว คือ

๑. เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการดำเนินการวางแผน และตั้งกลยุทธ์ทางการท่องเที่ยว
๒. นำสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในหลายๆ ทาง
๓. ทำให้เพิ่มพูนความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

^{๑๑} Oakley, A., *The Captured Womb: A History of the Medical Care of Pregnant Women*, Basil Blackwell, (London : Oxford, 1984).

^{๑๒} Cohen , J. M., & Uphoff, N. T., *Rural Development Participation : Concept and Measures for Project Design Implementation and Evaluation*, (NY: Rural Development Committee Center for International Studies, Cornell University, 1981).

^{๑๓} Tosun, C. & Timothy, D. J., *Arguments for community participation in the tourism development process*, (The Journal of Tourism Studies, 2003), pp. 2-15.

๔. ช่วยให้นักวางแผนทางการท่องเที่ยวตัดสินใจหรือวางแผนทางการท่องเที่ยวได้ง่ายขึ้น
๕. ทำให้เกิดการกระจายผลประโยชน์ทางการท่องเที่ยวได้ง่ายขึ้น
๖. ช่วยให้ความต้องการของชุมชนสำเร็จได้
๗. ทำให้เกิดกระบวนการทางประชาธิปไตยอย่างแท้จริงในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ

องค์การการท่องเที่ยวโลก (UNWTO) ได้มีการออกหนังสือเกี่ยวกับสิทธิที่ชุมชนพึงมีต่อการมีส่วนร่วมหรือมีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยวที่เกิดในชุมชน (Host communities ; Global code of ethics for tourism) อย่างเป็นลายลักษณ์อักษรและเป็นที่ยอมรับกันในระดับนานาชาติ โดยสรุปได้ว่า

- ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว และรับผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม
- การท่องเที่ยวต้องช่วยยกระดับของมาตรฐานชีวิตชุมชน และสนองต่อความต้องการในการวางแผนด้านการท่องเที่ยว
- หากเกิดปัญหาขึ้นชุมชนต้องได้รับความเอาใจใส่ และยุติธรรม
- ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว นักลงทุน และรัฐบาลควรใส่ใจผลกระทบ ต่อชุมชนในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

ความหมายการมีส่วนร่วม

Vroom and Deci^{๑๔} ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่าเป็นปริมาณของอิทธิพลที่ปัจเจกบุคคลรู้สึกว่าได้เข้าไปร่วมในการตัดสินใจและบุคคลจะได้รับความพึงพอใจจากการทำงานที่มีประสิทธิภาพ โดยตัวบุคคลจะพัฒนาความผูกพันที่มีต่องาน และจะสามารถทำงานได้ดีตลอดจนสามารถขยายเป้าหมายขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ นั่นคือปรัชญาของแนว ความคิดในการควบคุมตนเอง มิใช่ควบคุมองค์กร

Keith^{๑๕} ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง การเกี่ยวข้องทางจิตใจและอารมณ์ (Mental and emotional involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุผลเร้าใจให้กระทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น โดยให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

^{๑๔} Vroom, V. H., **Work and Motivation**, (New York : John Willey & son, 1970).

^{๑๕} Davis, Keith, **Human Behavior at Work: Human relation and Organization Behavior, Fourth edition**, (New York : McGraw-Hill Co, 1972).

Reeder^{๑๖} ได้ให้ความหมายเจาะจงถึงการมีส่วนร่วมว่าการมีส่วนร่วมเป็นการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ทั้งในลักษณะการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

สุนิตย์ มะลิวัลย์^{๑๗} ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าหมายถึง ความร่วมมือของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีความเห็นตรงกัน และเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของโครงการหนึ่งเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการที่วางไว้

นคร สำเภาทิพย์^{๑๘} ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทหลักในการเริ่มคิด เริ่มวางแผนปฏิบัติการและมีอำนาจตัดสินใจที่จะดำเนินการในกิจกรรมของเขาเองในชุมชนเพื่อพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนในการจัดการและควบคุมการกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีในสังคม ซึ่งจะนำไปสู่การพึ่งตัวเองมีความสามารถในการช่วยตัวเอง สามารถที่จะกำหนดชะตาชีวิตได้ด้วยตนเองในท้ายที่สุด

ประเสริฐ สุนทร^{๑๙} ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง การที่บุคคล กลุ่ม หรือชุมชนมีความเห็นพ้องต้องกันในเรื่องที่มีผลกระทบใด ๆ ต่อการดำเนินชีวิตของตนเอง แล้วมีการแสดงให้เห็นถึงความต้องการ โดยสมัครใจร่วมกันเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดการเปลี่ยนแปลง เพื่อตัวประชาชนเองจนมาสู่การตัดสินใจกระทำร่วมกันเพื่อให้บรรลุถึงความประสงค์นั้น ๆ โดยร่วมกันในการระดมความคิด การตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติการ การติดตามและประเมินผล รวมตลอดถึงการเสียสละเวลา แรงงาน และทุนทรัพย์ต่าง ๆ

สุนทร กองทรัพย์^{๒๐} ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การที่บุคคลหรือกลุ่มคนเข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการในรูปกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งด้วยความสมัครใจเพื่อให้บรรลุ

^{๑๖} William W. Reeder, *Some Aspects of the Informal Social Participation of Farm Families in New York State*. (New York : Cornell University, 1974), (Unpublished Ph.D. Dissertation).

^{๑๗} สุนิตย์ มะลิวัลย์, “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านตามโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน : ศึกษาเปรียบเทียบจังหวัดนครศรีธรรมราชกับจังหวัดยะลา”, *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๑).

^{๑๘} นคร สำเภาทิพย์, *การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงพื้นที่อำเภอ นานาแหว่ จังหวัดเลย*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓).

^{๑๙} ประเสริฐ สุนทร, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม : ศึกษาเฉพาะกรณี กองบังคับการตำรวจนครบาล ๖”, *วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมสงเคราะห์*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓).

^{๒๐} สุนทร กองทรัพย์, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล : กรณีศึกษา ตำบลท่าอัฐ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” *ภาคินพนธ์พัฒนาสังคมมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาสังคม*, (คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๘).

เป้าหมายตามที่ได้ตั้งใจอันเป็นประโยชน์ต่อตัวบุคคล ต่อกลุ่มคน รวมทั้งต่อส่วนรวมโดยที่ประชาชนต้องเป็นคนตัดสินใจในกระบวนการมีส่วนร่วมด้วยตนเองและรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้น

ประชัย ศรีจามร^{๒๑} ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเป็นการสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในแนวทางการพัฒนา โดยผ่านทางกระบวนการส่งเสริมชักนำ การสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการเรียนรู้ การริเริ่มในการคิด ร่วมกำหนดแนวทางในการพัฒนาร่วมแก้ไขและวางแผนปฏิบัติ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือทรัพยากรทางการบริการ ตลอดจนอำนาจในการตัดสินใจในการกำหนดกิจกรรมแนวทางการดำเนินกิจกรรมของตนเองให้เกิดขึ้นเกิดขึ้นภายในชุมชนด้วยความเต็มใจและเต็มความสามารถของตนเองเพื่อเพิ่มและพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการและควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรตลอดจนปัจจัยการผลิตในสังคมอันจะนำไปสู่การพึ่งพาตนเอง

สุธี วรประดิษฐ์^{๒๒} กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดจากจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อให้เกิดผลต่อความต้องการของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม ทั้งนี้ ในการที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงนั้น การจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมต้องคำนึงถึงวิถีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี ทัศนคติของบุคคล เพื่อให้เกิดความสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม เพราะกลุ่มคนในชุมชนมีความแตกต่างกันในลักษณะส่วนบุคคล ลักษณะทางเศรษฐกิจและการได้รับข้อมูลข่าวสาร ทั้งนี้ การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนโดยสรุปมีขั้นตอนทั้งสิ้น ๕ ขั้นตอนคือ

๑. การวิเคราะห์ สังเคราะห์ปัญหาของชุมชน
๒. การวางแผนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิต
๓. การกำหนดกิจกรรม
๔. การดำเนินกิจกรรม
๕. การประเมินผลกิจกรรม

ซึ่งเป็นขั้นตอนของการเข้ามามีส่วนร่วมที่ให้ความสำคัญโดยใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลางโดยมีหน่วยงานภาครัฐคอยช่วยเหลือ ให้คำแนะนำหรืออำนวยความสะดวกเท่านั้นจากความหมายดังกล่าว ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ความร่วมมือ ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบด้วยกันไม่ว่าจะเป็นของบุคคลหรือของกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการดำเนินงาน เกิดการพัฒนา และเกิด

^{๒๑} ประชัย ศรีจามร, “การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการปลูกป่าภาครัฐ กรณีศึกษาตำบลป่าน้อย อำเภอดอนชัย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย”, *ภาคนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต*, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๙).

^{๒๒} สุธี วรประดิษฐ์, *การมีส่วนร่วมของชุมชนงานสารสนเทศสถานักงานส่งเสริม การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดตราด, สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดตราด, ๒๕๕๓).*

การเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญของการพัฒนาชุมชน ส่งผลให้การดำเนินงานหรือการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนงานหรือโครงการเกิดประสิทธิผล

องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม

หลักการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนหมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนของสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐ ซึ่งสามารถจะแบ่งระดับของการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น ๕ ระดับ ดังนี้^{๒๓}

๑. การให้ข้อมูลข่าวสาร (Inform) ถือเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่ำที่สุด แต่เป็นระดับที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นก้าวแรกของการที่ภาครัฐจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ วิธีการให้ข้อมูลสามารถใช้ช่องทางต่าง ๆ เช่น เอกสาร สิ่งพิมพ์ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อต่าง ๆ การจัดนิทรรศการ จัดหมายข่าว การจัดงานแถลงข่าว การตีพิมพ์ และ การให้ข้อมูลผ่านเว็บไซต์

๒ การรับฟังความคิดเห็น (Consult) เป็นกระบวนการที่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ข้อเท็จจริง และความคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การรับฟังความคิดเห็น การสำรวจความคิดเห็น การจัดเวทีสาธารณะ การแสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์

๓ การเกี่ยวข้อง (Involve) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานหรือร่วมเสนอแนะทางที่นำไปสู่การตัดสินใจ เพื่อสร้างความมั่นใจให้ประชาชนว่าข้อมูลความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนจะถูกนำไปพิจารณาเป็นทางเลือกในการบริหารงานของภาครัฐ เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพิจารณาประเด็นนโยบายสาธารณะ ประชาพิจารณ์การจัดตั้งคณะทำงานเพื่อเสนอแนะประเด็นนโยบาย

๔ ความร่วมมือ (Collaboration) เป็นการให้กลุ่มประชาชน ผู้แทนภาคสาธารณะมีส่วนร่วม โดยเป็นส่วนหนึ่งกับภาครัฐในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ และมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น คณะกรรมการที่มีฝ่ายประชาชนร่วมเป็นกรรมการ

๕ การเสริมอำนาจแก่ประชาชน (Empower) เป็นขั้นที่ให้บทบาทประชาชนในระดับสูงที่สุด โดยให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ เช่น การลงประชามติในประเด็นสาธารณะต่าง ๆ โครงการกองทุนหมู่บ้านที่มอบอำนาจให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจทั้งหมด

^{๒๓} กรมประชาสัมพันธ์, คู่มือปฏิบัติงาน กระบวนการบริหารจัดการมีส่วนร่วมของประชาชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานประชาสัมพันธ์, ๒๕๕๓).

สรุปได้ว่า การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน อาจทำได้หลายระดับ และหลายวิธีซึ่งบางวิธีสามารถทำได้ง่าย ๆ แต่บางวิธีก็ต้องใช้เวลา ขึ้นอยู่กับความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน ค่าใช้จ่ายและความจำเป็นในการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเรื่องละเอียดอ่อนจึงต้องมีการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในการให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องแก่ประชาชน การรับฟังความคิดเห็น การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมรวมทั้งพัฒนาทักษะและศักยภาพของข้าราชการทุกระดับควบคู่กันไปด้วย จากหลักการและความจำเป็นดังกล่าวทำให้การพัฒนาระบบราชการที่ผ่านมามีได้รับการพัฒนากระบวนการบริหารราชการ ที่สนับสนุนการปรับกระบวนการทำงานของส่วนราชการ ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น หรือที่เรียกว่า “การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม”

แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม

Cohen and Uphoff^{๒๔} เสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมเป็น ๔ แบบ

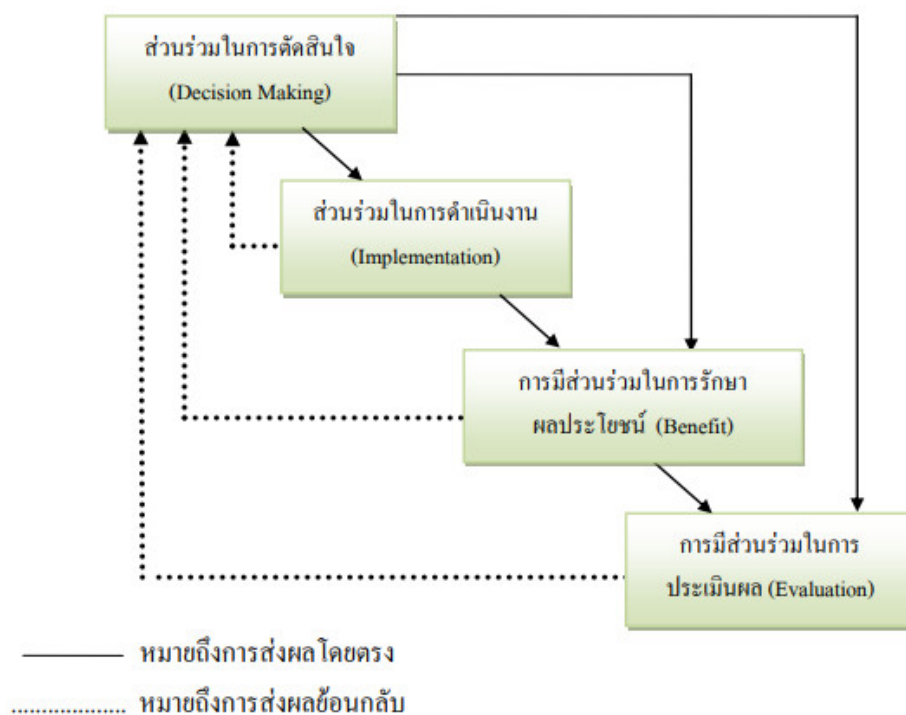
๑. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) ในกระบวนการของการตัดสินใจ นั้นประการแรกสุด คือ การกำหนดความต้องการและจัดลำดับความสำคัญ จากนั้นเลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผนและการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

๒. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานตามโครงการนั้นจะได้มาจากคำถามที่ว่า ใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้างและจะทำประโยชน์โดยวิธีใด เช่น การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหารงานการประสานงานและการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

๓. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและคุณภาพแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่ม ผลประโยชน์ของโครงการนี้ รวมทั้งผลประโยชน์ในทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการซึ่งเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลในสังคม

^{๒๔} Cohen, J.M., & Uphoff, N.T, Participations place in rural development: Seeking clarity through specificity, (New York : World Developments, 1980).

๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) สิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตคือความเห็น ความชอบ และความคาดหวัง ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มได้

ภาพที่ ๒.๑ วรรจรการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Cohen and Uphoff
 (ที่มา : Cohen and Uphoff, 1988)

นอกจากนี้ Cohen and Uphoff ได้เสนอลักษณะการมีส่วนร่วมของผู้บริหารเพิ่มเติม คือ

๑. การร่วมประชุมกลุ่มผู้ทำกิจกรรมในสถานประกอบการนั้น ๆ กล่าวคือผู้บริหาร กิจกรรมได้มีส่วนร่วมในการเข้าประชุมตามวัน และเวลาที่มีการประชุม

๒. การร่วมวางแผนในการประกอบธุรกิจ คือ การที่บุคคลซึ่งเป็นผู้บริหารกิจกรรมมีส่วนร่วมในการเสนอแนวความคิดใหม่ ๆ ในการปรับปรุงกิจกรรมในธุรกิจ เช่น การตลาดก็มีการเสนอให้ หาดตลาดใหม่ก็คือว่าเป็นการร่วมวางแผนเป็นต้น

๓. การร่วมตัดสินใจเลือกแนวทางในการปฏิบัติกิจกรรม คือการที่ผู้บริหารกิจการมีส่วนร่วม ในการคัดเลือกกิจกรรมที่จะมีขึ้นในสถานประกอบการนั้น ๆ

๔. การร่วมปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ คือการที่ผู้บริหารได้มีโอกาสลงมือทำกิจกรรมร่วมกับ ผู้อื่นในสถานประกอบการนั้น ๆ

๕. การร่วมประเมินผลในกิจกรรมต่าง ๆ คือการที่ผู้บริหารกิจการมีโอกาสเป็นผู้ตรวจสอบและติดตามผลงานของกิจกรรมที่เกิดขึ้น

๖. การร่วมได้รับประโยชน์จากการประกอบกิจการ คือการที่ผู้บริหารกิจการมีโอกาสได้เงินเดือน หรือโบนัสเพิ่มมากขึ้นจากเดิม

สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Cohen and Uphoff) จะต้องประกอบด้วย การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับประชาชน ๔ ประการ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะทำอะไรและทำด้วยวิธีการอย่างไร มีส่วนในการดำเนินโครงการตัดสินใจในการให้ทรัพยากรสนับสนุนโครงการและการร่วมมือกับองค์กรหรือกลุ่มกิจกรรมเป็นการเฉพาะ มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และมีส่วนในการประเมินผลโครงการ

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

Arnstein^{๒๔} ได้แบ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนมีลักษณะเป็นขั้นบันได (Participation leader) ๘ ขั้น ดังภาพประกอบ ดังต่อไปนี้

ภาพที่ ๒.๒ การมีส่วนร่วม ๘ ขั้นของ Arnstein

(ที่มา : Arnstein, ๑๙๖๙)

^{๒๔} Sherry R. Arnstein. A Ladder of Citizen Participation, *Journal of the American Planning Association*, Vol. 35, No.4 : 216-224. Retrieved March 15 2002, from <http://www.participatorymethods.org/sites/participatorymethods.org/files/Arnstein%20ladder%201969.pdf>

จากภาพที่ ๒-๒ ในขั้นตอนของบันได คือ ชั้นถูกจัดกระทำและชั้นที่สอง คือ ชั้นบำบัดรักษานั้น เรียกว่าการมีส่วนร่วมเทียมหรือไม่มีส่วนร่วม เป็นชั้นที่ประชาชนเข้าไม่ถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงในการตัดสินใจในกรณีนี้ จะมีกลุ่มบุคคลจำนวนน้อยที่อยู่ในอำนาจเท่านั้นทำหน้าที่ตัดสินใจโดยไม่มีการพูดถึงเนื้อหา วิธีการของการตัดสินใจหรือตำแหน่ง และอำนาจหน้าที่ของผู้ที่อยู่ในอำนาจหน้าที่นั้นชั้นที่สองนี้ สร้างขึ้นมาเพื่อที่จะทดแทนการมีส่วนร่วมที่แท้จริงวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของสองขั้นนี้ ไม่ใช่การทำให้ประชาชนเข้าถึงการมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือการควบคุมโครงการ แต่จะช่วยให้ผู้กุมอำนาจอยู่ดำเนินการให้การศึกษา หรือทำงานรักษาผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม

บันไดระดับที่สามถึงห้า ก้าวหน้าถึงระดับที่เรียกว่า การมีส่วนร่วมแบบพิธีกรรมหรือการมีส่วนร่วมบางส่วน โดยขั้นที่สาม ขั้นรับฟังข่าวสารและขั้นที่สี่ ขั้นปรึกษานั้น ความเห็นหรือข้อคิดของประชาชนได้รับการรับฟังจากผู้กุมอำนาจอยู่มากขึ้น แต่ภายใต้เงื่อนไขเหล่านี้ พวกเขาไม่มีอำนาจที่จะรับประกันได้ว่าความคิดเห็นของพวกเขาจะได้รับการเอาใจใส่จากผู้มีอำนาจเต็มเมื่อการมีส่วนร่วมถูกจำกัดอยู่ในระดับเหล่านี้ จึงไม่มีทางที่จะทำการเปลี่ยนแปลงสภาพได้ส่วนขั้นที่ห้า ขั้นปลอมใจเป็นขั้นสูงของการมีส่วนร่วม บางส่วนที่ยอมให้คนจนให้คำแนะนำได้แต่ก็ยังคงไว้ซึ่งสิทธิในการตัดสินใจของผู้มีอำนาจต่อไป

บันไดระดับสูงขึ้นไปเป็นระดับที่เรียกว่า อำนาจเป็นของประชาชนซึ่งเพิ่มระดับของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากขึ้น ประชาชนสามารถเข้าสู่ขั้นที่หก ขั้นเป็นหุ้นส่วนซึ่งจะทำให้สามารถเข้าร่วมในการเจรจาเพื่อผลประโยชน์ (Trade-offs) กับผู้มีอำนาจดั้งเดิม ส่วนในขั้นที่เจ็ดขั้นใช้อำนาจผ่านตัวแทน และขั้นที่แปด ขั้นควบคุมโดยประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจในการตัดสินใจของประชาชนโดยผ่านตัวแทนหรือประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจนั่นเอง

แนวคิดการมีส่วนร่วมของ Arnstein มองความเข้มของการมีส่วนร่วมในแง่ของการมีอำนาจในการตัดสินใจของประชาชน ซึ่งมีพิสัยของความเข้มตั้งแต่การไม่มีอำนาจในการตัดสินใจเลยไปจนถึงการมีอำนาจในการตัดสินใจอย่างเต็มที่การวัดความมีส่วนร่วมของ Arnstein ที่แบ่งออกเป็น ๘ ขั้น การแบ่งเช่นนี้ ทำให้สามารถวัดได้อย่างละเอียดครอบคลุม แต่ก็ทำได้ยากในทางปฏิบัติ เนื่องจากการมีส่วนร่วมในแต่ละระดับมีความคาบเกี่ยวกัน อย่างไรก็ตาม Arnstein แบ่งระดับการมีส่วนร่วมทั้ง ๘ ขั้นของตนให้เป็น ๓ ชั้นใหญ่ ๆ ซึ่งเป็นการทำคู่ขนานไว้ในชั้นบันได ๘ ขั้นของ Arnstein ดังที่เสนอไว้ในแผนภาพแล้วโดยเนื้อหาการแบ่งเป็น ๓ ชั้นใหญ่ ๆ พอสรุปได้ ดังนี้

ระดับที่ ๑ ระดับการมีส่วนร่วมเทียม (Pseudo participation) หรือการมีส่วนร่วมแบบถูกกระทำ (Passive participation) การมีส่วนร่วมในระดับนี้ ผู้เข้าร่วมไม่มีอำนาจใด ๆ ในการตัดสินใจแต่เป็นฝ่ายกระทำตามการตัดสินใจของบุคคลอื่นเท่านั้น

ระดับที่ ๒ ระดับการมีส่วนร่วมบางส่วน (Partial participation) การมีส่วนร่วมในระดับนี้ผู้เข้าร่วมมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นแต่อำนาจในการตัดสินใจจะอยู่ที่บุคคลอื่น

ระดับที่ ๓ ระดับการมีส่วนร่วมที่แท้จริง (Genuine participation) การมีส่วนร่วมในระดับนี้ ความคิดเห็นของบุคคลที่เข้าร่วมได้รับฟัง และการยอมรับเป็นส่วนใหญ่ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ผู้เข้าร่วมนั่นเอง

สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Arnstein การมีส่วนร่วมที่มีคุณภาพนั้นผู้เข้าร่วมจะต้องมีอำนาจและการควบคุมอย่างแท้จริง ในอันที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งให้บังเกิดผลขึ้นมามิใช่เพียงแต่เข้าไปมีส่วนร่วมเฉย ๆ

Delbecq and Andrew^{๒๖} ได้กล่าวถึงรูปแบบของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผน ๕รูปแบบ ดังนี้

๑. การรวบรวมข้อมูลรายละเอียดของโครงการต่าง ๆ
๒. การวิเคราะห์หรือสรุปปัญหา
๓. การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
๔. ดำเนินการแก้ไขปัญหา
๕. ติดตามและประเมินผลความสำเร็จของโครงการเพื่อนำไปสู่การพัฒนา และปรับปรุงการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่าตามแนวคิดของ Delbecq and Andrew การมีส่วนร่วมคือการรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ การจัดลำดับความสำคัญ ดำเนินการ และติดตามประเมินผลความสำเร็จของโครงการเพื่อนำไปสู่การพัฒนาและปรับปรุงให้โครงการมีประสิทธิภาพและสำเร็จตามวัตถุประสงค์

สุนีย์ มัลลิกะมาลย์^{๒๗} ได้แบ่งรูปแบบ หรือระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้เป็น ๖ ระดับ คือ

- ระดับที่ ๑ ร่วมรับรู้
- ระดับที่ ๒ ร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น
- ระดับที่ ๓ ร่วมพิจารณา ร่วมตัดสินใจ
- ระดับที่ ๔ ร่วมดำเนินการ
- ระดับที่ ๕ ร่วมติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล
- ระดับที่ ๖ ร่วมรับผล

^{๒๖} Delbecq, A.L. & Andrew, H.V., A Group Process Model for Problem Identification and Program Planning, *Applied Behavioral Sciences*, (1977), pp. 466-492.

^{๒๗} สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, รัฐธรรมนูญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕).

ระดับที่ ๑ ร่วมรับรู้ หมายถึง รัฐได้ให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมแก่ประชาชน เมื่อรัฐมีความคิดริเริ่มหรือมีนโยบายที่จะให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ แล้วเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้โดยการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน หรือให้สิทธิแก่ประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการที่มอบให้แก่ประชาชนนั้น นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมด้วย เนื่องจากข้อมูลข่าวสารจะบอกถึงโครงการหรือกิจกรรมที่กำลังจะเกิดขึ้น ความจำเป็นและความสำคัญที่จะต้องให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้น รวมถึงการดำเนินการและมาตรการต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้เพื่อการป้องกัน แก้ไขปัญหาผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมจากโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารนี้ ถือว่าเป็นสิทธิประการหนึ่งของประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ระดับที่ ๒ ร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น หมายถึง เมื่อประชาชนได้ร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากรัฐแล้วประชาชนก็จะร่วมค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ความจำเป็นและความต้องการที่ต้องให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้นพร้อมร่วมแสดงความคิดเห็น เพื่อหน่วยงานเจ้าของโครงการหรือกิจกรรม หรือหน่วยงาน หรือผู้มีอำนาจตัดสินใจนำไปใช้ประกอบการพิจารณาต่อไป

ระดับที่ ๓ ร่วมพิจารณา ร่วมตัดสินใจ หมายถึง ร่วมพิจารณาเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับโครงการหรือกิจกรรม การเลือกพื้นที่ตั้งโครงการ โดยเฉพาะประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ที่จะตั้งโครงการควรจะมีส่วนร่วมพิจารณารับหรือปฏิเสธไม่ให้โครงการตั้งในพื้นที่หากเห็นว่ามาตรการที่จะใช้ในการลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม และมาตรการติดตามตรวจสอบไม่ชัดเจนและไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมตรวจสอบด้วย

ระดับที่ ๔ ร่วมดำเนินการ หมายถึง ร่วมในการลงทุน ร่วมในการคัดเลือกผู้ปฏิบัติงานหรือร่วมปฏิบัติงานเอง ในระดับการมีส่วนร่วมนี้ อาจจะทำไม่ได้ในทุกประเภทของโครงการเช่นหากเป็นโครงการที่จำเป็นต้องใช้ผู้มีความรู้เฉพาะด้านผู้ชำนาญการหรือเทคโนโลยีขั้นสูงแล้วบางครั้งเป็นความยุ่งยากที่จะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมปฏิบัติงานได้แต่หากเป็นโครงการหรือกิจกรรมระดับท้องถิ่น เช่น การจัดการป่า ลุ่มน้ำหรือทรัพยากรอื่นที่ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านได้ชาวบ้านหรือประชาชนในท้องถิ่นก็เข้าร่วมดำเนินการได้ หรือเป็นการร่วมดำเนินการด้วยการลงทุนถือหุ้นก็ย่อมถือว่ามีารร่วมดำเนินการได้

ระดับที่ ๕ ร่วมติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล หมายถึง การร่วมตรวจสอบ และติดตามการดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ ว่าเป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์หรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นโครงการหรือกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแล้วได้นำมาตรการลดผลกระทบมาใช้หรือไม่ มีการใช้ระบบการติดตามตรวจสอบเพื่อป้องกันปัญหาเกิดขึ้นหรือไม่ การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมาก เพราะประชาชนจะทำหน้าที่คอยเฝ้าระวังและเตือนภัย

(Watchdog) การดำเนินงานโครงการเพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหาได้ทัน่วงที่ก่อนที่จะมีผลร้ายเกิดขึ้นและเมื่อมีการดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมแล้ว ก็ต้องมีการประเมินผลว่าการดำเนินการนั้น ๆ บรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด มีการนำมาตรการการป้องกันแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมมาใช้หรือไม่ และผลของการดำเนินการเป็นอย่างไร เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการพิจารณานำเอามาตรการที่เหมาะสมมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ระดับที่ ๖ ร่วมรับผล หมายถึง การดำเนินการโครงการหรือกิจกรรมที่ดำเนินไปแล้วย่อมได้มาซึ่งผลประโยชน์และผลกระทบทั้งที่เป็นผลกระทบด้านบวกและผลกระทบด้านลบทั้งต่อประชาชนและต่อสิ่งแวดล้อม โดยที่ประชาชนหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะต้องรับเอาผลที่เกิดขึ้นมาจากการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้ง ๖ ระดับนั้น หากประชาชนได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมด้วยทุกระดับแล้ว ย่อมถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมที่สมบูรณ์ตามแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์

ความเป็นมาของแนวคิดพื้นที่สร้างสรรค์

จากการศึกษาความเป็นมาในเรื่องพื้นที่สร้างสรรค์นั้น มีที่มาจากสภาพปัญหาที่เด็กตกอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีความเสี่ยงไปในทิศทางลบ จากการสำรวจเด็กอายุ ๑๒-๑๙ ปี ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน ๒,๓๘๔ คน พบว่า เด็กเสี่ยงเข้าพื้นที่ร้านเหล้าได้แค่เพียง ๗ นาที ไปร้านเกมส์และแหล่งพนันได้ในเวลา ๑๕ นาที เข้าถึงซีดีลามกและสถานบันเทิงได้ใน ๓๐ นาที นำไปสู่ฐานคิดของกลุ่มคน หน่วยงานองค์กร หรือหน่วยงานที่ทำงานด้านเด็กและเยาวชนทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชนรวมตัวกันเป็นเครือข่ายพื้นที่สร้างสรรค์สำหรับเด็ก เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๑ โดยมีเป้าหมายร่วมกัน คือ ขยายพื้นที่สร้างสรรค์ หรือ พื้นที่ที่ให้เข้าถึงเด็กและเยาวชน เพื่อให้เด็กเกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ และได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) แผนงานสื่อสร้างสุขภาวะเยาวชน (สสย.) โดยกำหนดแผนรณรงค์พื้นที่สร้างสรรค์เพื่อสุขภาวะสำหรับเด็กและเยาวชน หรือเรียกกันว่า “พื้นที่นี้ ดีจัง” นั้นเพื่อให้ทุกภาคส่วนของสังคมตระหนักในปัญหา ช่วยขจัดและควบคุมสภาพแวดล้อมที่เป็นพิษต่อเด็ก ร่วมมือร่วมใจกันสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาอย่างรอบด้าน เพื่อให้เกิดพื้นที่ดีและกิจกรรมสร้างสรรค์ สำหรับเด็กและเยาวชน อย่างจริงจัง และกว้างขวาง โดยมีเครือข่ายที่ทำงานเรื่องพื้นที่สร้างสรรค์หรือพื้นที่นี้

ความหมายพื้นที่สร้างสรรค์

วิลาสินี อดุลยานนท์^{๒๘} ได้ให้ความหมายคำว่า พื้นที่สร้างสรรค์ พื้นที่สุขภาวะ หรือพื้นที่น่าอยู่ คือ การสร้างพื้นที่ที่ทำให้คนใช้ชีวิตอย่างมีความสุข ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของชุมชนอย่างเข้าใจ และเป็นพื้นที่สำหรับคนทุกเพศ ทุกวัย ทุกกลุ่ม สามารถสร้างความรู้สึกร่วมและก่อให้เกิดความผูกพันของชุมชน

ดังนั้นในความหมายของมูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็กนั้น คำว่า “พื้นที่สร้างสรรค์” หมายถึง เป็นพื้นที่ที่สร้างประสบการณ์ สร้างโอกาสในการพัฒนารอบด้านตามวัย และตอบสนองความต้องการของเด็ก เพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ โดยการมีส่วนร่วมของเด็ก ครอบครัว ชุมชน และหมายถึง สถานที่ หรือโอกาส ที่เด็ก ครอบครัว ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ร่วมกันดำเนินการอย่างอิสระ และมีความสุข จนมีผลให้เกิดการเรียนรู้ และพัฒนาการอย่างสร้างสรรค์สำหรับเด็ก จากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร พบว่า คำว่า พื้นที่สร้างสรรค์ ที่ถูกนิยามโดยมูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็กนั้น เป็นการให้นิยามความหมายคำว่า พื้นที่สร้างสรรค์ ร่วมกับแผนงาน สื่อสร้างสุขภาวะเยาวชน (สสย.) นั้นมีความหมายเดียวกันดังที่กล่าวไป อีกทั้ง โครงการรณรงค์พื้นที่สร้างสรรค์เพื่อสุขภาวะเด็กและเยาวชน “พื้นที่นี้ ดีจัง” ได้สรุปนิยามพื้นที่สร้างสรรค์ หรือ พื้นที่นี้ ดีจัง จากการประชุมระดมสมองของเครือข่ายและได้ให้นิยามร่วมกันว่า “เล่น เรียนรู้ริเริ่ม ร่วมทำ แบ่งปัน” โดยมีเป้าหมายเพื่อให้สังคมได้ตระหนักถึงความสำคัญ และร่วมผลักดันให้เกิดขึ้นที่สร้างสรรค์สำหรับเด็ก

กรอบแนวคิดพื้นที่สร้างสรรค์

มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก แผนงานสื่อสร้างสุขภาวะเด็กและเยาวชนและโครงการครอบครัวและชุมชนพัฒนา กำหนดกรอบแนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่สร้างสรรค์สำหรับเด็ก^{๒๙} ดังนี้

๑) พื้นที่ทางกายภาพ หมายถึง พื้นที่สำหรับเล่นและทำกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในบ้าน ในโรงเรียน และในชุมชน ต้องเป็นพื้นที่ปลอดภัย มีการจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเล่น ทำกิจกรรมตามวัยของเด็ก อย่างอิสระ และ สร้างสรรค์

๒) พื้นที่ทางความคิด หมายถึง การเปิดเวทีให้เด็กได้แสดงออก แสดงความสามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และจัดกระบวนการกิจกรรมของตนเอง โดยสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของเด็ก ส่งเสริมให้ค้นพบศักยภาพและคุณค่าของตนเอง

^{๒๘} วิลาสินี อดุลยานนท์, ฅฏบ้ฏรโฏรอนโฏเพื่อกิจกรรมทางกาย : ฅอเสนอระดับโลกเพื่อให้เกิดการปฏิบัติ, [ออนไลน์] แหล่งที่ มา : http://www.ispah.org/AcuCustom/Sitename/DAM/32/Toronto_Charter_Thai_FINAL.pdf (๑๕ มีนาคม ๒๕๖๕)

^{๒๙} มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก (มพด.), แผนงานสื่อสร้างสุขภาวะเยาวชน (สสย.) เล่น...เพื่อสร้างโลกที่เป็นสุข : แนวทางจัดสภาพแวดล้อมการเล่นสำหรับเด็ก, (กรุงเทพฯ: แผนงานสื่อสร้างสุข ภาวะเยาวชน (สสย.), ๒๕๕๒).

๓) พื้นที่ทางสังคม หมายถึง การเปิดโอกาสให้เด็กมีสิทธิมีส่วนร่วมในการแบ่งปันหรือจัดสรรทรัพยากรในสังคม มีส่วนในการกำหนดทิศทาง บริการ หรือสวัสดิการสำหรับเด็ก

๔) พื้นที่ทางสื่อ หมายถึง สื่อฉบับเป็นบริบททางสังคมที่เป็นสาธารณะทุกคนสามารถรับและเข้าถึงได้ สื่อสาธารณะทุกประเภทจึงมีหน้าที่ต้องแบ่งปันพื้นที่ให้กับเด็กอย่างพอเพียงที่ผ่านมาสื่อตกอยู่ภายใต้กลไกธุรกิจแบบทุนนิยม ผลที่ตามมาคือขาดแคลน สื่อดีมีคุณภาพสำหรับเด็ก

ลักษณะของพื้นที่สร้างสรรค์สำหรับเด็ก

มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก (มพด) ขยายความถึงลักษณะของพื้นที่สร้างสรรค์สำหรับเด็กไว้ดังนี้

๑) พื้นที่สร้างประสบการณ์สร้างโอกาส เป็นที่ที่เด็กได้มีโอกาสเรียนรู้ทักษะ หรือค้นคว้าด้วยตนเอง ได้สัมผัสและลงมือปฏิบัติจริงจนเกิดความเข้าใจและตระหนักรู้ ได้โอกาสแสดงความรู้ความสามารถ

๒) พัฒนาการตามวัย กิจกรรมที่จัดให้เด็กนั้น ต้องสอดคล้องกับพัฒนาการเด็กตามวัย ช่วยกระตุ้นพัฒนาการ และส่งเสริมให้เกิดความก้าวหน้ายิ่งขึ้น

๓) ตอบสนองความต้องการของเด็ก เด็กต้องได้รับสิทธิหรือมีส่วนร่วมในการเสนอความคิด ออกแบบ และจัดกิจกรรมของตนเอง

๔) ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ หมายถึงกิจกรรมนั้น ๆ ต้องเป็นไปอย่างมีเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนต่อการเรียนรู้ของเด็ก

๕) การมีส่วนร่วม จากทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ และชุมชน เพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับพื้นที่นั้น สร้างความผูกพัน และกระชับความสัมพันธ์ในชุมชน สร้างความตระหนักถึงความสำคัญของเด็ก และบทบาทภาระหน้าที่ของผู้ใหญ่ในสังคม ที่ต้องเข้ามามีส่วนรับผิดชอบต่อการพัฒนาเด็ก

๖) อิสระและมีความสุข เด็กต้องได้เล่น หรือ ทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างอิสระมีความสุข และมีความปลอดภัย ภายใต้การเฝ้าระวังดูแลของผู้ใหญ่ โดยไม่เข้ามาแทรกแซง

ความเป็นมาของคำว่า การพัฒนาดังกล่าวเบื้องต้นเมื่อพิจารณาแล้วพบว่า กระแสแห่งความเจริญของประเทศตะวันตกหรือประเทศที่พัฒนาแล้วได้หลั่งไหลไปสู่ประเทศด้อยพัฒนาหรือประเทศที่มีความเจริญน้อยกว่า คำว่า การพัฒนาจึงได้ถูกนำมาใช้เพื่ออธิบายความก้าวหน้าให้ทัดเทียมกับประเทศในตะวันตก ซึ่งมีความหมายครอบคลุมหลายแง่มุม ไม่เป็นที่เข้าใจอย่างเดียวกันในแต่ละประเทศแต่ละช่วงเวลา เราจะพบว่าในช่วงแรก ๆ ของการนำเอาแนวความคิดการพัฒนามาใช้จะเน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพที่ทันสมัย หรือการปรับให้เป็นอุตสาหกรรม เป็นต้น ต่อมานักสังคมศาสตร์สาขาต่าง ๆ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความหมายของการพัฒนาที่แตกต่างกันออกไปมาก ทำให้รูปแบบ วิธีการและยุทธวิธีในการพัฒนาประเทศต่าง ๆ

มีความแตกต่างกันออกไป แนวคิดของการพัฒนาจึงครอบคลุมถึงด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรมด้วย ดังนั้นจึงขอเสนอความหมายคำว่า การพัฒนา ตามทัศนะของนักวิชาการไทย ดังนี้

จิตยา สุวรรณชฎ^{๓๐} กล่าวว่า การพัฒนา คือกระบวนการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยการจัดสรรทรัพยากรของสังคม เพื่อการเปลี่ยนแปลงในการที่จะบรรลุเป้าหมายที่สังคมนั้นได้เลือกสรรแล้ว ด้วยการควบคุมอัตราการเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

วิทยากร เชียงกูล^{๓๑} อธิบายว่า การพัฒนาที่แท้จริงควรหมายถึงการทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรม และจิตใจและความสงบสันติ ซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับ การได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อตอบสนองความต้องการทางร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องการได้รับการพัฒนาทางการศึกษาสิ่งแวดล้อมที่ดี พักผ่อนหย่อนใจและการพัฒนาวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่าง ๆ ด้วย ความต้องการทั้งหมดนี้บางครั้งเราเรียกกันว่า “การพัฒนาคุณภาพ” เพื่อให้เห็นว่าการพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การเพิ่มปริมาณสินค้าหรือรายได้เท่านั้น หากอยู่ที่การเพิ่มความพอใจความสุขของประชาชนมากกว่า

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี^{๓๒} อธิบายว่า การพัฒนาเป็นเสมือนกลวิธีหรือมรรควิธี (Means) ที่ทำให้เกิดผล (Ends) ที่ต้องการ คือคุณภาพชีวิต ชุมชนและสังคมดีขึ้นและนอกจากจะเป็นการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นแล้วยังมีการกำหนดอัตราการเปลี่ยนแปลง (Rate of Change) เอาไว้ด้วย

ดิเรก ฤกษ์ห่วย^{๓๓} ให้ความหมายว่า การพัฒนานั้นเป็นกระบวนการ (Process) ที่จะต้องมีองค์ประกอบของเครื่องชีวิตที่สำคัญและต้องผสมผสานระหว่าง

๑. มีการเปลี่ยนแปลง (Change) ในทางบวก ได้แก่ การปรับปรุงเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตเสมอ ถ้าเปลี่ยนแปลงในทางลบไม่ถือว่าเป็นการพัฒนา คือการเปลี่ยนแปลงนั้นจะต้องดีขึ้น เจริญขึ้น งอกงามขึ้น และต้องเกี่ยวข้องกับ ๔ แกนหลัก คือคน โครงสร้าง เทคโนโลยีและระบบหรืองาน (รวมทั้งสิ่งแวดล้อมด้วย)

๒. การเปลี่ยนแปลงนั้นต้องมีการควบคุม (Control) ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงได้โดยการกำหนดเป็นแผนที่ชัดเจนและนำไปสู่การปฏิบัติที่ดำเนินตามเป้าหมายอย่างเด่นชัดและ

^{๓๐} จิตยา สุวรรณชฎ, พัฒนาสังคม : ขอบเขตและแนวความคิด, วารสารพัฒนาบริหารศาสตร์ ๑๙, ๓ (กรกฎาคม ๒๕๒๒), หน้า ๓๔๑.

^{๓๑} วิทยากร เชียงกูล, การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมไทย : บทวิเคราะห์, (กรุงเทพฯ : ฉบับแกระ, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗-๑๘.

^{๓๒} ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, การพัฒนาชุมชน : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด บางกอกบลิ๊ก, ๒๕๓๔), หน้า ๒.

^{๓๓} ดิเรก ฤกษ์ห่วย, ทฤษฎีและแนวทางการพัฒนาสังคม, ในเอกสารการสอนชุดวิชาคหกรรมศาสตร์กับการพัฒนาชุมชน, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๓), หน้า ๒๘๒.

ปรับเปลี่ยนยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมของสถานการณ์และเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป โดยมีจุดเน้นของการพัฒนาโดยประชาชน เพื่อประชาชนและเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน

๓. ผลของการพัฒนานั้นต้องเกิดความเสมอภาค (Equity) และการกระจายใหม่ (Redistribution) ในการกระจายความเป็นธรรมในเรื่องรายได้ และการกระจายความเป็นธรรมในเรื่องคุณภาพชีวิต (Quality of Life) แก่กลุ่มคนในสังคมอย่างยุติธรรมและจะต้องทำให้เกิดความเท่าเทียมกันอย่างแท้จริงในเรื่องโอกาส (การศึกษา การทำงาน ความก้าวหน้า ฯลฯ)

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (๒๕๔๗ : ๓) กล่าวว่าการพัฒนา คือการเปลี่ยนแปลงตามแผนหรือการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (Planned or Directed Change) นั่นคือการพัฒนาไม่ได้เป็นเรื่องธรรมชาติหากเป็นความพยายามของมนุษย์ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น โดยกำหนดทิศทางหรือรายละเอียดเอาไว้ล่วงหน้าว่าจะพัฒนาอะไร พัฒนาอย่างไร ช้าเร็วอย่างไร ใครจะเป็นผู้พัฒนา และเป็นผู้ถูกพัฒนา เป็นต้น

นนทนิย กมลศิริพิชัยพร^{๓๔} ได้อธิบายว่า การพัฒนาเป็นกระบวนการในการที่จะเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงคุณภาพชีวิต (Quality of Life) ของประชาชนส่วนใหญ่ให้ดีขึ้น ซึ่งรวมถึงเรื่องที่ดีสินคุณค่าของคนในแต่ละสังคมด้วย ความหมายของการการพัฒนาจึงแตกต่างกันออกไปตามกาลเวลา สถานที่ และลักษณะของปัญหาหรือความต้องการของแต่ละสังคม โดยมีปัจจัยที่สนับสนุนส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์ ดังนี้

๑. เป็นการเปลี่ยนแปลงที่นำมาซึ่งการปรับปรุงให้ดีขึ้นสำหรับคนส่วนใหญ่
๒. ควรจะเป็นอันตรายน้อยที่สุดและเป็นประโยชน์ต่อทุก ๆ คน
๓. อย่างน้อยที่สุดควรจะตอบสนองความต้องการพื้นฐานหรือความต้องการที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต
๔. มีความสอดคล้องกับความต้องการของคนส่วนใหญ่
๕. ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

ในความหมายพื้นฐานการพัฒนา ก็คือการทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนในทุก ๆ ด้านของสังคมทั้งมวล การพัฒนาไม่ได้เป็นเพียงการพัฒนาด้านรายได้หรือด้านเศรษฐกิจเพียงด้านเดียวและไม่ใช่เรื่องของเทคนิค แต่การพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงในแนวความคิดและเปลี่ยนแปลงการกระทำที่เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อตอบสนองความต้องการและก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกหมู่เหล่าให้ดีขึ้น

^{๓๔} นนนทนิย กมลศิริพิชัยพร, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, เอกสารประกอบการสอน วิชา ๒๖๘๑๖๐๒ ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี, เอกสารอัดสำเนา), หน้า ๕.

สนธยา พลศรี^{๓๕} ได้จำแนกความหมายของการพัฒนาแต่ละประเภทไว้ ดังนี้

๑. ความหมายจากรูปศัพท์หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดความเจริญเติบโตงอกงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ ความหมายดังกล่าวนี้เป็นที่มาของความหมายในภาษาไทยและเป็นแนวทางในการกำหนดความหมายอื่น ๆ

๒. ความหมายโดยทั่วไป หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้คุณภาพดีขึ้นกว่าเดิม ความหมายนี้นับว่าเป็นความหมายที่รู้จักกันโดยทั่วไป เพราะนำมาใช้มากกว่าความหมายอื่น ๆ แม้ว่าจะไม่เป็นที่ยอมรับของนักวิชาการก็ตาม

๓. ความหมายทางเศรษฐศาสตร์หมายถึง ความเจริญเติบโตแต่เป็นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามเนื้อหาของวิชาเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นการเน้นความหมายในเชิงปริมาณ คือการเพิ่มขึ้นหรือการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่น ๆ

๔. ความหมายทางพัฒนบริหารศาสตร์ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งในด้านคุณภาพ (ดีขึ้น) ด้านปริมาณ (มากขึ้น) และด้านสิ่งแวดล้อม (มีความเหมาะสม) ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว

๕. ความหมายทางด้านเทคโนโลยีหมายถึง การเปลี่ยนแปลงสังคมให้ทันสมัยด้วยความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งเป็นความหมายอีกแนวทางหนึ่ง

๖. ความหมายทางการวางแผน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเตรียมการของมนุษย์ไว้ล่วงหน้าในลักษณะของแผนและโครงการ แล้วบริหารหรือจัดการให้เป็นไปตามแผนและโครงการจนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ จะเห็นได้ว่าความหมายของการพัฒนาทางการวางแผนกำหนดให้การพัฒนาเป็นกิจกรรมของมนุษย์และเกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงที่ไม่ได้เกิดจากการวางแผนโดยมนุษย์ไม่ใช่เป็นการพัฒนาในความหมายนี้

๗. ความหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติคือการพัฒนาในความหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติหรือการปฏิบัติการนี้ เป็นความหมายต่อเนื่องจากความหมายทางการวางแผน โดยมุ่งเน้นถึงการวางแผนและโครงการไปดำเนินการอย่างจริงจังและอย่างต่อเนื่องเพราะถึงจะมีแผนและโครงการแล้ว แต่ถ้าหากไม่มีการนำไปปฏิบัติการพัฒนา ก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้

๘. ความหมายในทางพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาคนให้มีความสุข มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การพัฒนาในความหมายนี้มีลักษณะเดียวกันกับการพัฒนาในความหมายทางการ

^{๓๕} สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๒-๕.

วางแผน คือเป็นเรื่องของมนุษย์เท่านั้น แตกต่างกันเพียงการวางแผนให้ความสำคัญที่วิธีการดำเนินงาน ส่วนพุทธศาสนามุ่งเน้นผลที่เกิดขึ้น คือความสุขของมนุษย์เท่านั้น

๙. ความหมายทางสังคมวิทยา นักสังคมวิทยาได้ให้ความหมายของการพัฒนาโดยเน้นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม คือมนุษย์ กลุ่มทางสังคม การจัดระเบียบทางสังคม ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับความหมายในทางพุทธศาสนา คือการเปลี่ยนแปลงมนุษย์และสิ่งแวดล้อมให้มีความสุข และมีลักษณะเช่นเดียวกับความหมายทางการวางแผน คือด้วยวิธีการจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่างยุติธรรมและมีประสิทธิภาพ ซึ่งนักวางแผนเรียกว่าการบริหารและการจัดการ

๑๐. ความหมายทางการพัฒนาชุมชน นักพัฒนาชุมชนได้ให้ความหมายคำว่า การพัฒนาเอาไว้ใกล้เคียงกับนักสังคมวิทยา คือการพัฒนาเป็นวิธีการเปลี่ยนแปลงมนุษย์และสังคมมนุษย์ให้ดีขึ้น แต่นักพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นที่มนุษย์ในชุมชนจะต้องร่วมกันดำเนินงานและได้รับผลจากการพัฒนาร่วมกัน

นอกจากนี้สนธยา พลศรี ยังได้สรุปภาพรวมความหมายของคำว่า การพัฒนาไว้ว่า หมายถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น ทั้งทางด้านคุณภาพ ปริมาณและสิ่งแวดล้อม ด้วยการวางแผนโครงการและดำเนินงานโดยมนุษย์เพื่อประโยชน์แก่ตัวมนุษย์เอง

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ^{๓๖} กล่าวสรุปเกี่ยวกับการพัฒนาไว้ว่า การพัฒนาหมายถึง การเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีกว่าเดิม เพื่อให้ประชาชนหรือชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและมีความเจริญก้าวหน้า โดยการเปลี่ยนแปลงนั้นได้มีการกำหนดไว้ก่อนและครอบคลุมทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ หรืออาจแบ่งเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง นอกจากนี้แล้วการพัฒนาในแง่ที่เป็นกระบวนการ (Process) จะประกอบด้วยหลายขั้นตอน (Stages) ที่มีความสัมพันธ์หรือเชื่อมโยง (Relation or Linkage) และสอดคล้องกัน การพัฒนายังเป็นกระบวนการต่อเนื่อง (Continuing Process) คือหลังจากดำเนินกิจกรรมพัฒนากิจกรรมหนึ่งผ่านไปแล้วก็จะนำสู่การดำเนินกิจกรรมพัฒนาอีกกิจกรรมอื่น ๆ ต่อไปอีก

ลักษณะของการพัฒนา

จากความหมายของการพัฒนาดังกล่าวข้างต้นจึงทำให้ลักษณะของการพัฒนามีหลายประการ ซึ่งลักษณะสำคัญของการพัฒนานั้น สนธยา พลศรี^{๓๗} อธิบายไว้ ดังนี้

๑. เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เช่น ด้านคุณภาพ ปริมาณและสิ่งแวดล้อมของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้นหรือให้มีความเหมาะสม อันเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน ไม่ใช่เปลี่ยนแปลงใน

^{๓๖} วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, **หลักการพัฒนาชุมชน : การพัฒนาชุมชนประยุกต์**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒), หน้า ๔๒-๔๓.

^{๓๗} สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๕-๖.

ด้านในด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวเท่านั้น หรืออาจจะเรียกได้ว่าต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ ซึ่งเป็นลักษณะตามความหมายทางด้านพัฒนาบริหารศาสตร์

๒. มีลักษณะเป็นกระบวนการ คือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอนและอย่างต่อเนื่องกัน โดยแต่ละขั้นตอนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นลำดับ ไม่สามารถข้ามขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งได้

๓. มีลักษณะเป็นพลวัต คือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเป็นแบบรวดเร็วหรือช้า ๆ ปริมาณมากหรือน้อยก็ได้

๔. เป็นแผนโครงการ คือเกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าว่าจะเปลี่ยนแปลงใครด้านใดด้วยวิธีการใด เมื่อไร ใช้งบประมาณเท่าใด ใครรับผิดชอบ เป็นต้น ไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยไม่มีการเตรียมการไว้ล่วงหน้า

๕. เป็นวิธีการ การพัฒนาเป็นมรรควิธีหรือกลวิธีที่นำมาใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายที่กำหนด เช่น การพัฒนาสังคม การพัฒนาชนบท การพัฒนาเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจการพัฒนาชุมชน ต่างก็เป็นวิธีการพัฒนาแบบหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง

๖. เป็นปฏิบัติการ คือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ไม่เป็นเพียงแนวความคิดหรือเป็นเพียงรายละเอียดของแผนและโครงการเท่านั้น เพราะการพัฒนาเป็นวิธีการที่ต้องนำมาใช้ปฏิบัติจริงจึงจะเกิดผลตามที่ต้องการ

๗. เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์เพื่อประโยชน์ของมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์โลกประเภทเดียวที่สามารถจัดทำแผนโครงการและคิดค้นวิธีการในการที่จะพัฒนาตนเองและสิ่งต่าง ๆ ได้ การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ก็ตาม ถ้าไม่ได้เกิดจากการกระทำของมนุษย์แล้วจะไม่ใช้การพัฒนาแม้ว่าจะมีลักษณะอื่น ๆ เหมือนกับการพัฒนาก็ตาม

๘. ผลที่เกิดขึ้นมีความเหมาะสมหรือพึงพอใจ ทำให้มนุษย์และสังคมมีความสุข เพราะการพัฒนาเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์นั่นเอง

๙. มีเกณฑ์หรือเครื่องชี้วัด คือสามารถบอกได้ว่าลักษณะที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นการพัฒนาหรือไม่ ซึ่งอาจดำเนินการได้หลายวิธี เช่น เปรียบเทียบกับสภาพเดิมก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลง กำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการชี้วัดในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านคุณภาพ ปริมาณ สิ่งแวดล้อม ความคงทนถาวร การประเมินผลจากผู้ที่เกี่ยวข้องว่ามีความเหมาะสมหรือพึงพอใจหรือไม่ และระดับใด เป็นต้น

๑๐. สามารถเปลี่ยนแปลงได้ การพัฒนานอกจากจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อมนุษย์ สังคมและสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์แล้ว รูปแบบ กระบวนการและวิธีการพัฒนาก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากมนุษย์และสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลของการพัฒนา ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้อง

ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาให้มีความเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วย การพัฒนาใหม่ ๆ จึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ

แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนามีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันจึงให้เกิดแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาต่างกันไปหลายแนวความคิด ซึ่งสามารถจำแนกออกได้ดังต่อไปนี้

๑. แนวคิดด้านมนุษยนิยม เป็นการอธิบายแนวคิดพื้นฐานการพัฒนาของมนุษย์ที่เน้นเรื่องค่านิยมกับจริยธรรม โดยมองว่าเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาอยู่ที่มนุษย์และค่านิยมด้านจริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญในสังคมมนุษย์ ตามแนวคิดนี้ถือว่าคนเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนา คนเป็นผู้บันดาลให้สิ่งต่าง ๆ ในเกิดขึ้นหรือดับสลายได้ จุดหมายปลายทางสูงสุดของการพัฒนาคือการพัฒนาคน ซึ่งหมายถึงการทำให้คนมีทั้งคุณภาพและคุณธรรม^{๓๘}

๒. แนวคิดทางด้านเศรษฐกิจ เป็นการอธิบายถึงความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจซึ่งจะเน้นไปในเรื่องของการออมและการลงทุน มองว่าการพัฒนาเปรียบเสมือนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยถือว่าเมื่อมีกระบวนการพัฒนาเกิดขึ้นแล้ว ผลแห่งการพัฒนาจะแพร่กระจายไปยังประชาชนที่ละน้อยและประชาชนจะพัฒนาตามไปด้วย ซึ่งผลประโยชน์ของการเจริญเติบโตจะกระจายไปสู่ประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ในรูปของงานและโอกาสทางเศรษฐกิจ โดยผลของการกระจายนี้จะเพิ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้แก่กลุ่มที่ยากจนกว่า

๓. แนวความคิดด้านความจำเป็นขั้นพื้นฐาน เป็นผลมาจากการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของหลาย ๆ ประเทศและประเทศต่าง ๆ เริ่มตระหนักว่าการดำเนินการพัฒนาที่ผ่านมาไม่ได้ส่งผลให้ประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยการพัฒนาควรจะถูกกำหนดให้ไปสู่แนวคิดความจำเป็นขั้นพื้นฐาน เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม การศึกษาและสุขภาพอนามัย รวมไปถึงความต้องการด้านต่าง ๆ ของประชาชนเป็นอันดับแรก แทนการมุ่งลงทุนในด้านอุตสาหกรรม

นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการพัฒนา และแนวทางในการปฏิบัติแล้วการพัฒนาจะมุ่งไปที่สวัสดิการของประชาชนเพื่อลดความยากจน ลดการว่างงานและลดความไม่เท่าเทียมกันด้วย

๔. แนวความคิดแบบการปฏิบัติการทางสังคม เป็นแนวคิดที่เกิดจากรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ พยายามที่จะปรับปรุง แก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมในรูปของการวางแผนและปฏิบัติการ เช่น การปฏิรูปที่ดิน การสหกรณ์ การพัฒนาชนบท เป็นต้น และเรียกวิธีการนี้ว่าการพัฒนา^{๓๙}

^{๓๘} วิรัช เตียงหงษากุล, **หลักการพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๔-๕.

^{๓๙} สนธยา พลศรี, **เครือข่ายการเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๙.

๕. แนวคิดแบบความขัดแย้งทางสังคม เป็นแนวคิดของการพัฒนาประเทศด้วยระบอบสังคมนิยมที่นำทฤษฎีความขัดแย้งมาใช้เป็นแนวทางในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและระบบสังคม โดยถือว่าการนำระบอบสังคมนิยมเข้ามาใช้แทนระบบที่ใช้อยู่เดิม ถือเป็นการพัฒนาในแนวความคิดนี้^{๔๐}

๖. แนวคิดแบบการพัฒนาชุมชน เป็นแนวคิดที่องค์การสหประชาชาตินำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาที่กล่าวมาแล้วในเรื่องความเป็นมาของการพัฒนา กล่าวคือทำให้คนและกลุ่มคนในชุมชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและเป็นผู้ได้รับผลของการพัฒนาตามหลักการและวิธีการพัฒนาชุมชน

๗. แนวคิดแบบการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นแนวคิดที่องค์การสหประชาชาติเรียกร้องให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกได้ตระหนักถึงผลกระทบจากการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยจนเกินขีดจำกัดของทรัพยากรโลก เป็นแนวคิดการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุกด้านอย่างสมดุลใน ๕ ด้าน คือด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม ด้านสังคมและด้านการเมือง

จากแนวคิดหลักในการพัฒนาทั้ง ๗ ประการดังกล่าว การพัฒนาชุมชนถือเป็นแนวคิดหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะ คือมุ่งเน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงในตัวมนุษย์รวมถึงศักยภาพของมนุษย์เป็นหลัก กล่าวได้ว่าการที่จะทำความเข้าใจความหมาย ลักษณะและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนานั้นจำเป็นต้องตระหนักในความจริงที่ว่า การพัฒนาเป็นแนวคิดเชิงปทัสสถาน การกำหนดความหมายทิศทางและแนวทางของการพัฒนานั้น ย่อมจะแตกต่างกันไปตามค่านิยมและความเชื่อพื้นฐานหรืออุดมการณ์ของสังคมและกาลเวลา ดังนั้นแนวทางการพัฒนาของประเทศที่มีความยึดมั่นในอุดมการณ์ทุนนิยมจึงอาจจะแตกต่างจากประเทศอุดมการณ์สังคมนิยมและเนื่องจากปทัสสถานที่มีมองเห็นว่าเป็นสิ่งที่ปรารถนาเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา ความหมาย แนวคิดและแนวทางการพัฒนาอาจจะเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเวลาด้วยเช่นกัน

แนวทางการพัฒนาที่ทำอยู่เดิมไม่เหมาะสมก็จำเป็นต้องปรับแนวทางการพัฒนาหรือปรับปรุงให้ดีขึ้นกว่าเดิม^{๔๑} ความสำคัญของการพัฒนาจึงมีใน ๒ แนวทาง ดังนี้

๑. การพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหา

ถึงแม้ว่าในช่วงระยะเวลาตั้งแต่มีการวางแผนพัฒนาประเทศมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยได้รับผลสำเร็จในระดับหนึ่งซึ่งเป็นที่น่าพอใจ สร้างความเจริญเติบโต

^{๔๐} นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, **ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชนบท**, ในเอกสารการ สอนชุดวิชาการพัฒนาชนบท หน่วยที่ ๑-๗) พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๔), หน้า ๙๓-๙๔.

^{๔๑} อีรวลีย์ ศิลารัตน์, **การจัดการความรู้ชุมชน**, (จันทบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๔๙), หน้า ๘-๙.

ทางเศรษฐกิจในระดับสูงอย่างต่อเนื่องยาวนาน แต่เป็นการเจริญเติบโตในเชิงปริมาณ ยังขาดคุณภาพ และตั้งอยู่บนพื้นฐานการพัฒนาที่ไม่สมดุลและไม่ยั่งยืน ปัญหาเชิงโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมของประเทศที่สะสมมานาน คือความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้และการกระจายผลประโยชน์ของการพัฒนาระหว่างกลุ่มคนและระหว่างสังคมเมืองกับสังคมชนบท โดยในสังคมเมืองเป็นฐานธุรกิจ บริการ และอุตสาหกรรมที่ก้าวหน้าและเป็นแหล่งดึงดูดทรัพยากรและแรงงานจากชนบท เพื่อสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ ขณะที่สังคมชนบทเป็นฐานการเกษตรที่ล้าหลังและเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ของประเทศซึ่งยังมีรายได้ต่ำ และขาดโอกาสการพัฒนาให้สามารถพึ่งพาตนเองได้^{๔๖} ปัญหาเชิงโครงสร้างดังกล่าวยังคงเป็นปัญหาสะสมต่อเนื่องและยังไม่ได้รับการแก้ไขให้เป็นรูปธรรมอย่างจริงจัง

แต่เมื่อเกิดวิกฤติเศรษฐกิจเมื่อปี ๒๕๔๐ ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมไทย เกิดภาวะการว่างงานเพิ่มขึ้นเกือบ ๓ เท่าตัว ความยากจนมากขึ้นกว่าก่อนเกิดวิกฤติ จึงได้มีการพัฒนาประเทศมาตามลำดับทุกปี จนถึงประมาณปี ๒๕๔๕ ทำให้ความยากจนลดลง แต่การกระจายรายได้ของครอบครัวยังไม่ดีขึ้น แต่กลับมีปัญหาความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้มากขึ้น จนกระทั่งการใช้แผนพัฒนาฉบับที่ ๑๐ รัฐบาลได้มีการกำหนดมาตรการการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคทั้งในเรื่องระบบบริการพื้นฐานทางเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการกระจายการลงทุน มาตรการปรับปรุงโครงสร้างด้านการคลัง เพื่อนำระบบภาษีมาเป็นรายได้บำรุงท้องถิ่น มาตรการปรับโครงสร้างด้านการเกษตรการปฏิรูปที่ดิน การพัฒนาบริการสาธารณสุข เป็นต้น

นอกจากนี้สภาพปัญหาทางการเมืองภายหลังจากการยุบสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๕๖ ก็ส่งผลทำให้การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของประเทศเกิดความล่าช้าและมีผลกระทบต่อเนื่องเป็นลูกโซ่ในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจที่มีการถดถอย การขยายตัวทางเศรษฐกิจลดลงจากที่ประมาณการอย่างมาก การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศเกิดความล่าช้าไม่สามารถเบิกจ่ายงบประมาณในการลงทุนได้ เป็นต้น ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ประเมินสถานการณ์เศรษฐกิจของประเทศไทยในปี ๒๕๕๗ (ณ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๗) ระบุว่า สถานการณ์เศรษฐกิจมีแนวโน้มขยายตัวต่ำ จากการที่เศรษฐกิจในไตรมาสแรกติดลบและการฟื้นตัวในช่วงที่เหลือของปียังมีข้อจำกัดจากความไม่แน่นอนของสถานการณ์ทางการเมืองที่ยังไม่สามารถหาข้อยุติได้ และมีแนวโน้มที่การจัดตั้งรัฐบาลต้องล่าช้าออกไปกว่าที่คาดการณ์ไว้เดิม จึงส่งผลกระทบต่อการขยายตัวของรายจ่ายภาครัฐและการขับเคลื่อนมาตรการ

^{๔๖} ชัชวาลย์ มากสินธ์, การพัฒนาชนบท, เอกสารประกอบการบรรยาย, (จันทบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๕๕), เอกสารอัดสำเนา.

เศรษฐกิจที่สำคัญ ๆ รวมทั้งส่งผลกระทบต่อ การเบิกจ่ายและการจัดเตรียมงบประมาณประจำปี ๒๕๕๘

นอกจากนั้น ยังส่งผลกระทบต่อ การฟื้นตัวของ การใช้จ่ายและการลงทุนภาคเอกชน ในขณะที่การฟื้นตัวของ การส่งออกที่มีแนวโน้มช้ากว่าที่คาดไว้เดิม ตามแนวโน้มความล่าช้าในการฟื้นตัวของเศรษฐกิจโลก จึงคาดว่าเศรษฐกิจไทยตลอดทั้งปี ๒๕๕๗ มีแนวโน้มขยายตัวร้อยละ ๑.๕ - ๒.๕ ต่ำกว่าการขยายตัวร้อยละ ๓.๐ - ๔.๐ ที่คาดการณ์ไว้เมื่อวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗ ส่วนด้านสังคม เกิดความแตกแยกทางความคิดในสังคม ขาดความรัก ความสามัคคี ไม่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ขาดความยุติธรรมในสังคม ปัญหาการรื้อถอนสิทธิและการครอบงำสื่อ เป็นต้น จนกระทั่งได้เกิดการรัฐประหารโดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ผู้บัญชาการทหารบก เมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๕๗ และได้จัดตั้งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ขึ้น เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ โดยมี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชาเป็นผู้อำนวยการของนายกรัฐมนตรีเพื่อบริหารราชการแผ่นดินและขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ

๒. การพัฒนาสิ่งที่มีอยู่แล้วให้ดีกว่าเดิม

การปรับแนวคิดของการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จัดว่าเป็น การพัฒนาแนวคิดที่เป็นอยู่ให้ดีกว่าเดิม โดยพัฒนาแนวคิดให้สอดคล้องกับสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนไป โดยแนวคิดการพัฒนาประเทศในอดีตได้ให้ความสำคัญกับการเร่งรัดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ยุทธศาสตร์การพัฒนาได้มุ่งเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมและการผลิตเพื่อส่งออก โดยอาศัยความ ได้เปรียบทางทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์มาใช้ขยายฐานการผลิตเพื่อสร้างรายได้และ การมีงานทำ ซึ่งถือว่ามีความเหมาะสมสำหรับช่วงเวลานั้น แต่การรุดหน้าทางเศรษฐกิจโดยรวมและ ความเจริญด้านวัตถุที่เพิ่มมากขึ้น ก็ไม่ได้ทำให้สังคมไทยมีความอยู่ดีกินดีอย่างทั่วหน้า วัฒนธรรมและ วิถีชีวิตที่ดีงามและเรียบง่ายได้เปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและ ความไม่มั่นคงขอครอบครัว ชุมชนและสังคม ดังนั้นจึงได้มีการปรับแนวคิดการพัฒนาตั้งแต่ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ - แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ จากเดิมที่มุ่งเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นหลักมา เป็นการเน้นคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา เพราะคนเป็นปัจจัยชี้ขาดความสำเร็จของการพัฒนาใน ทุกด้าน โดยการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นเพียงเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะช่วยให้คนมีความสุขและมีคุณภาพ ชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากนี้ยังได้ปรับเปลี่ยนการวางแผนจากการแยกส่วนมาเป็นแบบการเชื่อมโยงบูรณา การ เพื่อให้เกิดการเกื้อกูลต่อกัน มีการปรับบทบาทหน่วยงานกลางในการประสานและสนับสนุนการ จัดทำแผนปฏิบัติการในทุกระดับ และใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับทุกชั้นตอน เป็นหลักในการดำเนินงานด้านการพัฒนา ด้วยการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันรับผิดชอบ ใน ลักษณะเป็นเครือข่ายการพัฒนาและได้มีการระดมความคิดของประชาชนตั้งแต่ระดับจังหวัดทุก

จังหวัดทั่วประเทศ เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศในอนาคต โดยมีหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเข็มทิศในการนำทางพัฒนาประเทศ

ยุทธศาสตร์การพัฒนา

คำว่า “ยุทธศาสตร์” เดิมเป็นคำที่ใช้ในทางการทหาร เนื่องจากการทำสงครามนั้นต้องมุ่งเอาชนะข้าศึกให้ได้อย่างรวดเร็ว จึงต้องมีการวางแผนและกำหนดขั้นตอนในการทำสงครามที่กระชับชัดเจน เพื่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะได้เข้าใจตรงกัน สามารถปฏิบัติได้ถูกต้องในเวลาที่กำหนดไว้ การวางแผนและการกำหนดขั้นตอนหลัก ๆ ในการทำสงครามดังกล่าวนี้ ก็คือการกำหนดยุทธศาสตร์การสงคราม^{๔๓}

ยุทธศาสตร์ได้ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาตั้งแต่ระดับโลก ลงไปจนถึงหน่วยย่อยในระดับครอบครัวและปัจเจกบุคคลด้วย และได้ถูกนำไปใช้ในการพัฒนาแทบทุกวงการ ทั้งภาคอุตสาหกรรม ธุรกิจการค้าเอกชนและภาคบริการ เป็นต้น เนื่องผู้ที่ทำการพัฒนาด้านต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่มุ่งหวังให้เกิดผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างรวดเร็ว

ยุทธศาสตร์การพัฒนา มีความหมายว่าเป็นแนวทาง กลวิธีในการพัฒนาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามทิศทางที่ประเทศต้องการ สำหรับประเทศไทยเนื่องจากสังคมส่วนใหญ่เป็นสังคมชนบทและผลจากการพัฒนาทำให้เกิดช่องว่างระหว่างชนบทและเมืองเพิ่มมากขึ้น จึงมีความจำเป็นในการแสวงหายุทธศาสตร์เพื่อต่อสู้กับความยากจน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างความเท่าเทียมกันในสังคม ซึ่งยุทธศาสตร์การพัฒนามีหลายรูปแบบ แต่ละยุทธศาสตร์อาจจะมีวัตถุประสงค์แตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกระแสของการพัฒนาและนโยบายในการพัฒนาประเทศ รวมไปถึงแนวคิดและทฤษฎีที่ผู้รับผิดชอบมีความเชื่อเป็นพื้นฐาน เพื่อนำไปเป็นกรอบในการกำหนดยุทธศาสตร์^{๔๔} ในที่นี้จะกล่าวถึงบางยุทธศาสตร์ที่ได้ถูกนำมาใช้ในประเทศไทย ดังนี้

๑. ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเกษตร

ยุทธศาสตร์นี้มีวัตถุประสงค์หลัก คือการเพิ่มผลผลิตของเกษตรด้วยการปรับปรุงเทคนิคในการผลิต วัตถุประสงค์ที่สอง คือการปรับปรุงชีวิตครอบครัวในชนบทด้วยการสอนคหกรรมศาสตร์ให้แก่ผู้หญิงและการสร้างกลุ่มเกษตรกร โดยมีจุดเน้นที่เทคโนโลยีในการผลิต ส่วนด้านเศรษฐกิจ เช่น การวางแผนจัดการไร่นา แหล่งเงินกู้ปัจจัยการผลิตและตลาด ถือเป็นปัจจัยสำคัญ รอง ได้มีกำไร เผยแพร่วิธีการปฏิบัติที่ได้รับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญระดับสูงไปยังเกษตรกร โดยผ่านวิธีการส่งเสริมแบบต่าง ๆ ซึ่งอิงอยู่กับการผสมผสานของทฤษฎีด้านการเรียนการสอน การสื่อสารและการ

^{๔๓} นันทนีย์ กมลศิริพิชัยพร, การพัฒนาสังคม, (จันทบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔๒.

^{๔๔} บัณฑิต อ่อนคำ และวิริยาน้อยวงศ์ นยางค์, (๒๕๓๓). ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบท : ประสบการณ์ ประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๓), หน้า ๑๘๕.

ประชาสัมพันธ์ ขั้นตอนที่สำคัญ คือสร้างการตระหนักรู้ สร้างความสนใจ ให้ข้อมูลข่าวสาร การสาธิต การทดลองนำไปปฏิบัติ แนวทางอีกอย่างหนึ่งของยุทธศาสตร์นี้ คือมีตัวนำวิคุณ โดยผ่านผู้นำชานา ที่ก้าวหน้า

ยุทธศาสตร์นี้มีจุดกำเนิดในต้นทศวรรษปีที่ ๑๙๔๐ ในประเทศสหรัฐอเมริกา ในช่วงทศวรรษที่ ๑๙๕๐ ได้นำไปเผยแพร่ยังประเทศเอเชียอีกหลายประเทศ ในรูปของโครงการช่วยเหลือทางวิชาการงานส่งเสริมของกรมส่งเสริมการเกษตรได้รับรูปแบบนี้มาปฏิบัติ ซึ่งเป็นผลผลิตของยุทธศาสตร์การส่งเสริมแบบดั้งเดิม ตัวอย่างเช่น โครงการที่ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากธนาคารโลก คือระบบการฝึกอบรมและเยี่ยมเยียน

๒. ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน

เป็นแนวคิดของอังกฤษและอเมริกัน ซึ่งเน้นที่วัตถุประสงค์ของสังคม (Social Goal) ยุทธศาสตร์นี้ได้รับการพัฒนาจากความพยายามในการเตรียมการที่จะช่วยประเทศในอาณานิคมให้ได้รับอิสรภาพด้วยสันติภาพ โดยการสนับสนุนให้ประเทศเหล่านี้สร้างชุมชนที่มีความมั่นคงและพึ่งตนเองได้กลุ่มเป้าหมายกิจกรรมต่าง ๆ คือชุมชนท้องถิ่น สมมติฐานของยุทธศาสตร์นี้ คือแนวคิดที่ว่า รัฐบาลกลางนั้นไม่สามารถที่จะให้หรือจัดหาบุคคลที่ได้รับการฝึกฝนในการให้ความสนับสนุนกระบวนการทำให้ทันสมัยของชุมชนชนบทด้วยผู้เชี่ยวชาญได้ จึงต้องมีผู้ทำงานระดับหมู่บ้านในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ บทบาทของเขา คือการกระตุ้น ติดต่อสื่อสาร สนับสนุนกิจกรรมระดับหมู่บ้านในงานด้านเกษตรกรรม การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน การศึกษา สาธารณสุข การฝึกอบรม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา

ปรัชญาของการพัฒนาชุมชน ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อในศักยภาพหรือขีดความสามารถของคน การให้โอกาส การพัฒนาศักยภาพและการให้ความยุติธรรมอย่างเสมอภาคแก่คนในชุมชน การพัฒนาชุมชนจึงมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือคนในชุมชน สิ่งแวดล้อมในชุมชน วัสดุอุปกรณ์ กลวิธีในการพัฒนา กระบวนการพัฒนา การสนับสนุนช่วยเหลือจากรัฐบาลและภาคเอกชน การบริหารและจัดการ การประสานงาน โดยมีเป้าหมายสูงสุด คือการพัฒนาคนให้มีคุณภาพคุณธรรมมีความสุข ให้ชุมชนเข้มแข็งและมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนในประเทศไทยได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี ๑๙๕๐ ด้วยการสนับสนุนทั้งด้านการเงินและวิชาการจากรัฐบาลของสหรัฐอเมริกา เช่นเดียวกับกับจำนวนกว่า ๖๐ ประเทศในภูมิภาคเอเชีย แอฟริกาและลาตินอเมริกา มาจนถึงปัจจุบันองค์การความช่วยเหลือของสหรัฐได้ปิดแผนงานพัฒนาชุมชนและหลายประเทศก็ได้ลดหรือระงับการดำเนินงานโครงการพัฒนาชุมชน แต่ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนภายใต้ความรับผิดชอบของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยยังคงเป็นยุทธศาสตร์ที่ปฏิบัติการในชุมชนทั่วประเทศอย่างกว้างขวาง โดยได้ปรับเปลี่ยนการดำเนินงานตามนโยบายรัฐบาลและกระแสการเปลี่ยนแปลงของสภาวะของสังคม

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานพัฒนาชุมชนมีข้อจำกัดหลายด้านที่ทำให้อาจไม่บรรลุตามปรัชญาและเป้าหมายของการพัฒนา สรุปได้ดังนี้^{๔๕}

๑. ระบบการเมืองการปกครองเป็นแบบรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง จึงไม่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินงานพัฒนาชุมชนที่มีปรัชญา แนวความคิด หลักการให้ประชาชนในท้องถิ่นดำเนินการพัฒนาด้วยตนเอง แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาชุมชนจึงเกิดขึ้นได้ค่อนข้างยาก

๒. นโยบายการพัฒนาของรัฐบาลที่ผ่าน ๆ มา มุ่งเพิ่มการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญ ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคน ซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนาชุมชน จึงไม่ใช่เป็นวิธีการของการพัฒนาชุมชนที่แท้จริง

๓. ระบบราชการ ข้าราชการไทย มีอุปนิสัยเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาชุมชน เช่น ความไม่รับผิดชอบ ยึดถือพวกพ้อง อนุรักษ์นิยม ขาดจิตสำนึกของการพัฒนา ขาดความกระตือรือร้นชอบสั่งการมากกว่าการคิดร่วม

๔. คนไทยมีลักษณะนิสัยไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาชุมชน เช่น ไม่ชอบทำงานเป็นกลุ่ม ยอมรับในอำนาจนิยม พึ่งพาผู้อื่น รักเสรีไม่ชอบถูกจัดระเบียบ ซึ่งเป็นระบบขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาชุมชน

๕. ความเป็นวัตถุนิยมทำให้คนไทยยึดติดกับวัตถุมากกว่าจิตใจ ทำให้การพัฒนาตามหลักการและวิธีการพัฒนาชุมชนเกิดขึ้นได้ยาก

๓. การฟื้นฟูชีวิตชนบท

เป็นยุทธศาสตร์ที่คล้ายคลึงกับการพัฒนาชุมชน แต่ต้นแบบเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาของอดีตประเทศอาณานิคมของฝรั่งเศสในแอฟริกาตะวันตกที่ได้รับเอกราชในระหว่างทศวรรษที่ ๑๙๕๐ ภูมิหลังทางปรัชญาของยุทธศาสตร์นี้ สืบเนื่องมาจากทฤษฎีการพัฒนาแนวสังคมนิยมของประเทศฝรั่งเศส และแนวคิดด้านมนุษยนิยมของศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก ยุทธศาสตร์นี้ส่งเสริมให้ผู้นำในชุมชนเป็นผู้นำในการปรับปรุงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ เพิ่มผลผลิตทางการเกษตร สร้างองค์กรระดับท้องถิ่น ด้วยวิธีการให้การศึกษา ฝึกอบรม และหลักจากฝึกอบรมผู้นำเหล่านี้ร่วมกับชาวบ้านเพื่อร่วมวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน กระตุ้นให้เกิดกิจกรรมพึ่งตนเองและเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ส่งเสริมการสร้างความสำเร็จและปฏิบัติตามนโยบายการพัฒนาแห่งชาติในระดับหมู่บ้านนอกจากนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นผู้จัดการหาวัสดุและความช่วยเหลือด้านวิชาการให้แก่ชุมชน

^{๔๕} มนตรี กรรพุมมาลย์ และภุชงค์ กุณฑลบุตร, การพัฒนาแบบยั่งยืน, (เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ม.ป.ป.), หน้า ๖๑-๖๓.

ทั้งการพัฒนาชุมชนและการฟื้นฟูชีวิตชนบทเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ได้รับการริเริ่มและควบคุมโดยรัฐบาล ในอันที่จะกระตุ้นให้ชุมชนชนบทช่วยกันทำงานเพื่อวัตถุประสงค์ของงานพัฒนาและเริ่มสนับสนุนนโยบายของรัฐบาล แนวปฏิบัติของยุทธศาสตร์นี้เป็นระบบจากเบื้องบน นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนมักจะมีจำกัดและเป็นการขึ้นนำ อย่างไรก็ตามความร่วมมือกับชุมชนชนบทนั้นเป็นเรื่องของการกระจายข่าวสารข้อมูลและทรัพยากรสู่ชาวบ้านเท่านั้นเอง ทั้งสองยุทธศาสตร์ละเลยต่อความจริงที่ว่า ชุมชนชนบทนั้นมีความหลากหลาย ซึ่งผลที่ตามมา คือการที่กลุ่มผู้มีอำนาจและผู้มีโอกาสเป็นกลุ่มคนที่ได้รับประโยชน์จากกระบวนการนี้ ดังนั้นนักพัฒนาชุมชนและนักฟื้นฟูชีวิตชนบทก็กลายเป็นผู้แทนของรัฐบาลในระดับท้องถิ่นที่แบกรับภาระอันหนักอึ้งของงานบริหารและงานอื่น ๆ พวกเขาได้กลายเป็นตัวแทนของรัฐ ไม่ใช่ผู้ทำงานพัฒนาให้แก่ชุมชน ด้านการพัฒนาชุมชนนั้นได้ถูกมองว่าเน้นการทำงานในชุมชนโดยปราศจากการพัฒนาถึงภาคชนบทโดยส่วนรวมในลักษณะที่เป็นการมองเฉพาะภายในไม่ใช่ภายนอก ทั้ง ๆ ที่สองยุทธศาสตร์เน้นความพยายามในการพึ่งตนเองในระดับชุมชนแต่ทั้งสองยุทธศาสตร์ก็ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

๔. การพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ

นับเป็นแนวทางการพัฒนาการเกษตรที่ผสมผสานและกว้างขวาง ยุทธศาสตร์นี้อยู่บนสมมติฐานที่ว่าความร่วมมือต่าง ๆ เท่านั้นจึงจะทำให้การเกษตรก้าวหน้าไปได้ ปัจจัยเหล่านี้นอกจากเทคโนโลยีการศึกษาแล้วยังรวมถึงสถาบันและโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพในชนบทที่ช่วยให้มีการขนส่งที่สะดวก การเข้าถึงแหล่งสินเชื่อ ปัจจัยการผลิตและบริการด้านตลาด รวมทั้งราคาที่ดีและข้อมูลที่จำเป็นต่อการพัฒนา ยุทธวิธีนี้มีการนำไปปฏิบัติในโครงการพัฒนาการเกษตรแบบเบ็ดเสร็จที่ได้รับคำชี้แนะโดยรัฐบาล องค์กรระหว่างประเทศ รวมทั้งผู้ประกอบการเอกชน อย่างไรก็ตามโครงการเหล่านี้ได้ประสบปัญหาในการกระจายรายได้อย่างไม่เท่าเทียมกัน รวมทั้งผลข้างเคียงทางสังคมในด้านลบอีกด้วย

ในประเทศไทยนั้นยุทธศาสตร์ที่เพิ่มการเจริญเติบโตทางการเกษตรยังได้รับการปฏิบัติอยู่หลายหน่วยงานและเป็นโครงการที่ได้รับการสนับสนุนในระดับชาติหรือระดับนานาชาติ โครงการเหล่านี้มีลักษณะร่วมกัน คือมีการส่งเสริมผลผลิตทางการเกษตร โดยการปรับปรุงระบบการส่งเสริมบริการให้ดีขึ้นและปรับปรุงด้านการตลาดแก่เกษตรกรจุดมุ่งหมายของโครงการทั่วไป คือการปรับปรุงผลผลิตทางการเกษตรและสภาพความเป็นอยู่ของชาวชนบท โดยกิจกรรมสำเร็จรูปทางเศรษฐกิจที่นำไปพัฒนาชาวบ้าน โดยระบบนำส่ง (Delivery System) ที่จัดให้แก่เกษตรกรรายบุคคล บางครั้งโครงการเหล่านี้ก็เรียกตนเองว่า โครงการพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน เนื่องจากมีการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านการเกษตรแบบเบ็ดเสร็จนั่นเอง

๕. การพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน

ยุทธศาสตร์การพัฒนาชนบทแบบผสมผสานมีวัตถุประสงค์หลายอย่าง เช่น การเพิ่มผลผลิตการว่าจ้างงานที่สูงขึ้น การกระจายรายได้ที่เท่าเทียมกัน ด้วยการผสมผสานชานารายย่อย ผู้เช่าที่ดินและแรงงานไร่ที่ทำกินเข้ากับส่วนอื่น ๆ ของชุมชนชนบท โดยให้คนเหล่านี้ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตและมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา องค์ประกอบหลักนั้นรวมถึงโครงการสำเร็จรูปต่าง ๆ (Package Program) ในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร การพัฒนาอุตสาหกรรมในชนบทและการกระจายการเจริญเติบโตทางอุตสาหกรรม การทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนและการมีหลักประกันในการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม โดยเน้นที่การระดมทรัพยากรมนุษย์ สหสัมพันธ์ระหว่างการผลิตทั้งหมด การเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ยุทธศาสตร์การพัฒนาชนบทแบบผสมผสานนั้นกว้างขวางกว่ายุทธศาสตร์แบบอื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้ว เนื่องจากเป็นโครงการแบบสหสาขา (Multi Sectoral) ที่รวมกันเพื่อให้บรรลุถึงการผสมผสานทางเศรษฐกิจ สังคมของกลุ่มรายได้ต่างระดับในประเทศการปฏิบัติตามยุทธศาสตร์นี้ต้องการความคิดสร้างสรรค์ การวางแผนระดับท้องถิ่น รวมทั้งการตอบสนองต่อสถาบันและการบริหารต่าง ๆ ในอีกด้านหนึ่งยุทธศาสตร์นี้ต้องเป็นส่วนหนึ่งของการวางแผนพัฒนาระดับชาติและมีความต้องการความสนับสนุนช่วยเหลือจากการตัดสินใจทางการเมืองเป็นอย่างมาก

ดังนั้นการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานจึงต้องเริ่มจากการตัดสินใจทางการเมือง ซึ่งต้องมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง โดยพิจารณาตามความเกี่ยวข้องกับปัจจัยการผลิต การจ้างงาน นโยบายประชากรและบทบาทสตรี นอกจากนี้การบริหารงานแบบกระจายอำนาจ การวางแผนพัฒนาภูมิภาค กรอบนโยบายในระดับชาติจะต้องเปลี่ยนจุดเน้นไปที่ภาคชนบท อย่างไรก็ตามการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายระดับชาติมีความจำเป็น เพราะการกระจายอำนาจและทรัพยากรไม่อาจจัดทำได้ในระดับท้องถิ่นและต้องการการตัดสินใจจากส่วนกลาง

ด้วยเหตุนี้การพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน จึงเป็นยุทธศาสตร์ทางการเมืองในการพัฒนาชนบทมากกว่าเป็นวิธีการพัฒนาทางวิชาการ แต่กระนั้นก็มีจุดอ่อน เพราะต้องมีกรอบความคิดเกี่ยวกับสถาบัน ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นส่วนสนับสนุนเท่านั้น แต่เป็นเงื่อนไขเบื้องต้นด้วย อันได้แก่ การปฏิรูปทางการเกษตร นโยบายราคาและสินเชื่อ องค์การตลาด นโยบายสหกรณ์ การศึกษาที่เหมาะสม (ทั้งในระบบและนอกระบบ) การวิจัย การส่งเสริมบริการต่าง ๆ เทคโนโลยีที่เหมาะสม (โดยเฉพาะการใช้แรงงาน) การปฏิรูปและปรับปรุงระบบการบริหารงาน ยุทธวิธีการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานนี้ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานระหว่างประเทศและทวิภาคี จนมีการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมการพัฒนาชนบทในสวนภูมิภาค แต่เนื่องจากการแก้ไขปัญหของชนบทมีความซับซ้อนทั้งจากสาเหตุภายนอกและการตัดสินใจทางการเมือง ยุทธศาสตร์นี้จึงมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบต่อมาภายหลัง

๖. ยุทธศาสตร์ความจำเป็นพื้นฐาน

ยุทธศาสตร์นี้มีจุดกำเนิดในกลางทศวรรษที่ ๑๙๗๐ เป็นวิธีการพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการในขั้นต่ำให้แก่คนกลุ่มที่ยากจนที่สุดในชุมชน เน้นการช่วยเหลือและปรับปรุงสถานการณ์ของผู้ว่างงาน ผู้ทำงานระดับต่ำ ผู้ไร้การศึกษา ผู้อ่อนแอและเจ็บป่วย ในแนวคิดความจำเป็นขั้นพื้นฐานแบบเสรีนิยมนั้นก็เพื่อต่อสู้กับความยากจน แต่ในทางตรงกันข้ามในทัศนะของความจำเป็นขั้นพื้นฐานแบบก้าวหน้านั้นจะถือว่าปัญหาสำคัญ คือการจัดสรรอำนาจ (Redistributing Power)

ความจำเป็นพื้นฐานในแนวคิดแบบเสรีนิยมเห็นว่า ความยากจนนั้นเป็นสภาพที่จะต้องได้รับการแก้ไขปรับปรุงโดยรัฐ ซึ่งจะต้องใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่ได้มาจากระบบเศรษฐกิจที่ดี ดังนั้นแนวคิดของความจำเป็นพื้นฐานจึงเป็นความสำคัญลำดับรองของการจัดสรรสินค้าและบริการนโยบายทางสังคมและการบริหารความยากจน ถ้าตีความตามรูปศัพท์แล้ว แนวคิดนี้จะใช้ได้ในประเทศโลกที่หนึ่งซึ่งเครือข่ายของมาตรการทางสังคมประกันให้ปัจเจกบุคคลมีรายได้ขั้นต่ำอย่างน้อยที่สุด ในกรณีที่เขาถูกกีดกันจากการทำงานไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม

แนวความคิดความจำเป็นพื้นฐานแบบก้าวหน้าหรือแบบโครงสร้างได้ชี้ให้เห็นว่า ความยากจนนั้นเป็นผลของกระบวนการโครงสร้างทางประวัติศาสตร์ ซึ่งทำให้คนจนนั้นดำรงความยากจนอยู่ต่อไป รัฐนั้นมีความมุ่งมั่นเพียงเพื่อให้โครงสร้างดำรงอยู่ต่อไป ผลก็คือได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาไม่ใช่ส่วนของการแก้ปัญหา จึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางอำนาจทั้งในระดับการเมืองและเศรษฐกิจ ในการจัดสรรเบื้องต้นเกี่ยวกับปัจจัยในการผลิตเสียใหม่ ไม่ว่าจะเป็นที่ดิน เงินทุนหรือเทคนิควิทยาการ ซึ่งจะช่วยให้คนยากจนบรรลุความต้องการได้

ยุทธศาสตร์ความจำเป็นขั้นพื้นฐานได้รับการสนับสนุนจากธนาคารโลกและองค์การแรงงานระหว่างประเทศในกลางศตวรรษที่ ๑๙๗๐ หลังจากได้แก้ไขวิกฤติการณ์น้ำมัน จนกระทั่งถึงช่วงที่สภาพเศรษฐกิจฝืดเคืองในปลายทศวรรษที่ ๑๙๗๐ ยุทธศาสตร์นี้จึงเกิดขึ้น โดยมีเงินทุนสำหรับคนยากจนในประเทศโลกที่สาม โดยอุดมการณ์ของยุทธศาสตร์ความจำเป็นพื้นฐานนั้นจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญต่อไปนี้

๑. การเจริญเติบโต โดยมองจากการขยายตัวของอาหาร การบริการและสิ่งทำให้เกิดความพอใจอื่น ๆ

๒. ความเป็นธรรม หรือความเป็นธรรมในการแจกจ่าย

๓. การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการตัดสินใจ การปฏิบัติการ การควบคุมและการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการรับผลพวงแห่งการพัฒนาอย่างเป็นธรรม

๔. การจ้างงาน เพื่อเป็นหลักประกันในการมีรายได้ขั้นต่ำ

๕. การพึ่งตนเอง หรือการมีทรัพยากรในการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนในระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค ระดับชาติและระดับนานาชาติ

๖. การพัฒนาระบบนิเวศ หรือการจัดการที่ดีในด้านระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติ ยุทธศาสตร์ความจำเป็นพื้นฐานได้ถูกตั้งข้อสังเกตว่า ส่วนใหญ่เป็นแนวทางด้านสวัสดิการเกี่ยวกับความต้องการในด้านวัตถุ เช่น อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัยและบริการที่สำคัญบางอย่าง เช่น การศึกษา การสาธารณสุข น้ำดื่ม การสุขภาพ การคมนาคมขนส่ง สำหรับความต้องการที่ไม่อยู่ในรูปของวัตถุ เช่น การจ้างงาน การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ความเสมอภาค การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้าง ด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เสรีภาพของมนุษย์ ความมั่นคงปลอดภัยและอื่น ๆ นั้นไม่ได้รับการกล่าวถึง อย่างไรก็ตามความต้องการที่ไม่ใช่ในรูปวัตถุนั้นจะทำให้เกิดการเคลื่อนไหวที่ได้มาซึ่งความต้องการอื่น รัฐบาลกลางแห่งชาติซึ่งได้รับอิทธิพลจากโครงสร้างทางอำนาจในระดับท้องถิ่นและระดับนานาชาติมักจะไม่เต็มใจหรือไม่สามารถปฏิบัติตามนโยบายจัดสรรทรัพยากรใหม่ (Redistribution Policy) อย่างแท้จริงได้ ในขณะที่เดียวกันกลุ่มผู้ยากจนอยู่ในลักษณะเป็นสัดส่วนที่ไม่ได้จัดตั้ง ดังนั้นกลุ่มคนยากจนก็ต้องดำรงความยากจนอยู่ต่อไป และไม่ได้มีโอกาสที่จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจระดับเศรษฐกิจของชาติเช่นเดิม

จะเห็นได้ว่ายุทธศาสตร์การพัฒนาในสังคมไทยได้เน้นการพัฒนาในภาคชนบท โดยใช้ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเกษตร เพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมชนบทด้วยภาวะทันสมัย มีเป้าหมายสูงสุด คือการพัฒนาคนการฟื้นฟูชีวิตชนบทเป็นยุทธศาสตร์ที่คล้ายคลึงกับการพัฒนาชุมชน แต่เนื่องจากมิได้มีหน่วยงานของรัฐรับผิดชอบในการนำยุทธศาสตร์นี้ไปใช้ดำเนินการอย่างจริงจัง จึงมิได้รับการสนับสนุนเท่ายุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ยุทธศาสตร์การพัฒนาการเกษตรแบบเบ็ดเสร็จ การพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน เป็นความพยายามในการพัฒนาการเกษตรเป็นองค์รวม โดยคำนึงถึงปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง สำหรับยุทธศาสตร์ความจำเป็นขั้นพื้นฐาน เป็นวิธีการพัฒนาเพื่อสนองตอบความต้องการขั้นต่ำให้แก่คนกลุ่มที่ยากจนที่สุดในชนบท ซึ่งแต่ละยุทธศาสตร์อาจจะเป็นวิธีการการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ใช้ได้ดีเหมาะสมกับช่วงเวลาหนึ่ง แต่ในเวลาต่อมาถ้ามีการเปลี่ยนแปลงของสภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมของกระแสโลกเกิดขึ้นก็จำเป็นต้องคิดค้นยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เหมาะสมต่อไป

การพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area – based Approach) ถือเป็นเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของประเทศ โดยเน้นการเปลี่ยนแปลงจากฐานราก คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม “คน” เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับครัวเรือน ชุมชน ก่อนที่จะขยายไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างที่ใหญ่ขึ้น การเปลี่ยนมุมมองการพัฒนามาให้ความสำคัญกับ “การพัฒนาเชิงพื้นที่” ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของกระบวนการผลักดันการพัฒนาประเทศ โดยการพัฒนาหรือส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้และสามารถปรับตัวให้ทันต่อการ

เปลี่ยนแปลงใช้ความรู้ในการหาวิธีจัดการหรือแก้ไขปัญหาของตัวเอง คริวเรือน ชุมชน และประเทศได้ อย่างยั่งยืน ในส่วนของการขยายแนวความคิดหรือแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่ให้เป็นการพัฒนาที่มาจากกรณีเริ่มของพื้นที่ (ชุมชน) อย่างแท้จริงนั้น ต้องมีการกำหนดประเด็น ปัญหาหรือความต้องการของพื้นที่ที่มีการสร้างเครื่องมือในการหาข้อมูล ความรู้ สร้างกลไกความร่วมมือ เพื่อสามารถจัดการกับประเด็นปัญหาหรือความต้องการของพื้นที่ได้จริง

การบริหารจัดการในแนวใหม่ที่ดำเนินการจากฐานรากขึ้นสู่ข้างบนเป็นส่วนสะท้อนว่า^{๔๖} แนวทางในการให้ชุมชนได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติราชการของรัฐอย่างแท้จริงนั้นควรเป็นอย่างไร โดยผู้ดำเนินการรับฟังเสียงจากประชาชนและชุมชน ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่ท้าทายของคนทำงานซึ่งจะต้องแสวงหาวิธีการสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ในมิติต่างๆและเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนโดยใช้"การวิจัยเป็นเครื่องมือ"เพื่อการบูรณาการในระดับชุมชนหรือพื้นที่ (Community/Area-Based Approach)จึงเป็นแนวทางใหม่ที่เรียกได้ว่าเป็นการทำงานแบบ "ฐานรากขึ้นสู่ข้างบน" อย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม การสกัดความต้องการอันหลากหลายของชุมชนออกมาเป็นงานในระดับที่คณะทำงานมีศักยภาพเพียงพอที่จะตอบสนองได้เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จขั้นต้น บวกกับการชี้แนะให้ชุมชนตั้งอยู่ในวิถีอันควรนั้นเป็นจุดร่วมระหว่างคณะทำงานที่จะต้องตกลงกับชาวบ้านให้เข้าใจว่า เราได้สามารถให้ได้ทุกอย่างดังที่พวกเขาร้องขอ แต่เราจะให้ได้ในสิ่งที่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากชาวชุมชนมาร่วมกันก่อให้เกิด สร้างให้มีขึ้นและรักษาให้ยั่งยืนโดยคนในชุมชน

การบริหารจัดการเชิงพื้นที่ หรือ area – based approach คือการบริหารจัดการที่ลงไปทำกระบวนการในพื้นที่เป้าหมาย โดยอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ทั้งภาคประชาชน ภาครัฐ ภาควิชาการ และองค์กรพัฒนาเอกชน ให้มาร่วมแก้ไขปัญหาในเรื่องใหญ่ที่ทุกคนในพื้นที่เห็น ว่าต้องแก้ไข และจะสำเร็จได้ด้วยความร่วมมือของคนในพื้นที่ ในลักษณะทำไป ปรับไป เรียนรู้ไป เพื่อพัฒนารูปแบบและกลไกการทำงานที่เอื้อต่อการแก้ปัญหา โดยสามารถถอดวิธีการทำงานเป็น ๖ ขั้นตอนคือ

๑. การเตรียมความพร้อม
๒. การพัฒนาเครื่องมือและวิทยาการ
๓. การสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูล
๔. การทำแผนและข้อเสนอภาคประชาชน
๕. การบูรณาการแผนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
๖. การจัดการความรู้และขยายผล

^{๔๖} นันทลักษณ์ อัจหาญ, การพัฒนาเชิงพื้นที่' area based, [ออนไลน์] <https://www.gotoknow.org/blog/firsttime/22999> (๙ มีนาคม ๒๕๖๕)

การพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area Based Approach) เป็นเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของประเทศ โดยเน้นการเปลี่ยนแปลง จากฐานราก คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม “คน” เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับครัวเรือน /ชุมชน ก่อนที่จะขยายไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างที่ใหญ่ขึ้น การเปลี่ยนมุมมองการพัฒนาให้ความสำคัญกับ “การพัฒนาเชิงพื้นที่” ซึ่งถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของกระบวนการผลักดันการพัฒนาประเทศ โดยการพัฒนาหรือส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้สามารถปรับตัวให้ทัน ต่อการเปลี่ยนแปลง ใช้ความรู้ในการหาวิธีจัดการหรือแก้ไขปัญหาของ ตัวเอง ครัวเรือน ชุมชน และ ประเทศได้อย่างยั่งยืน ถือเป็นข้อค้นพบสำคัญจากการดำเนินงานของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) แต่ความสำเร็จดังกล่าวมาจากการจุดประกาย ของหน่วยสนับสนุนทางวิชาการจากภายนอกชุมชนหรือภายนอกพื้นที่ และมาจากความร่วมมือ มือของหลายภาคส่วนในหลายระดับ การขยายแนวความคิดหรือแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่ให้เป็นการพัฒนาที่มาจาก การริเริ่มของพื้นที่ (ชุมชน) อย่างแท้จริง โดยการกาหนดประเด็น ปัญหาหรือความต้องการของพื้นที่การสร้างเครื่องมือเพื่อหาข้อมูล/ความรู้ การค้นหาและสร้างกลไกความร่วมมือ และการกำหนดแนวทางหรือวิธีการจัดการกับประเด็น ปัญหาหรือความต้องการของพื้นที่

ตุลา มหาพสุธานนท์^{๔๗} ได้กล่าวว่า การบริหารและการจัดการที่คล้ายกันหรือเป็นในลักษณะเดียวกัน คือ องค์กรต่างๆ มักจะมีการใช้คำศัพท์ในการบริหารงานอยู่สองคำ คือ การบริหาร (Administration) และ การจัดการ (Management) สองคำนี้เป็นคำที่มีความหมายคล้ายคลึงกันซึ่งจะแตกต่างกันตรงที่คำว่าบริหาร ซึ่งมักจะนิยมใช้กับวงการสาธารณะ งานราชการ หรือการจัดการ เกี่ยวกับนโยบาย ในขณะที่การจัดการ จะนิยมใช้กับการบริหารธุรกิจเอกชนเป็นหลัก คำว่า การ บริหารและการจัดการ ไม่เพียงแต่จะใช้ในกระบวนการบริการงานของภาครัฐและเอกชนเท่านั้น แต่ ยังนำไปใช้กับการกำหนด โครงสร้างของการบริหารงานได้ด้วย โดยคำว่า “Administration” การ บริหาร จะใช้ในการบริหารระดับสูง โดยเน้นที่การกำหนดนโยบายที่สำคัญ และการกำหนดแผนของผู้บริหารระดับสูง หรือใช้ในหน่วยราชการ และผู้นำองค์กรจะใช้คำว่า “ผู้บริหาร” หมายถึง ผู้บริหาร ที่ทำงานอยู่ในองค์กรของรัฐ หรือองค์กรที่ไม่มุ่งหวังกำไร จะมีความหมายต่างจากคำว่า “Management” นิยมใช้ในการจัดการธุรกิจ ส่วนคำว่า “ผู้จัดการ” หมายถึง บุคคลในองค์กรซึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบต่อกิจกรรมในการบริหารทรัพยากรและงานกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อให้บรรลุ วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ขององค์กร ทั้งนี้ ตุลา มหาพสุธานนท์ (๒๕๕๐) ได้กล่าวว่า ในการบริหาร จัดการ จำเป็นต้องมีทรัพยากร อันเป็นพื้นฐานทางการบริหารจัดการ ประกอบไปด้วย ๔ ประการ ดังนี้

^{๔๗} ตุลา มหาพสุธานนท์, **หลักการจัดการและการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : พ.ศ. พัฒนาจำกัด, ๒๕๕๗).

- ๑) คน (man) เป็นผู้ดำเนินงานกิจกรรมขององค์กร
- ๒) เงิน (Money) ใช้ในการสนับสนุนการดำเนินงานในองค์กรให้เกิดมีประสิทธิภาพ
- ๓) วัสดุสิ่งของ (Materials) อุปกรณ์ที่มีความจำเป็นเพื่อเป็นสิ่งสนับสนุนการทำงานให้เกิดความสะดวก
- ๔) การจัดการ (Management) กระบวนการทำงานเพื่อให้เกิดความสะดวกและคล่องตัวในการดำเนินงานให้บรรลุกับวัตถุประสงค์ของกิจกรรม

๒.๕ บริบทพื้นที่งานวิจัย

บ้านน้ำชำ ตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ คำขวัญตำบลน้ำชำ "แพะเมืองผีลือเลื่อง เฟื่องพุทฺธิปัญญา พัฒนาเกษตรอินทรีย์ วิถีชีวิตพอเพียง หลีกเลี้ยงยาเสพติด พิชิตความยากจน ชุมชนพึ่งตนเอง" "แพะเมืองผีลือเลื่อง" หมายความว่า ตำบลน้ำชำมีแหล่งท่องเที่ยวเกิดขึ้นตามธรรมชาติซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของตำบลน้ำชำและจังหวัดแพร่ "เฟื่องพุทฺธิปัญญา" หมายความว่า ตำบลน้ำชำมีการพัฒนาศักยภาพของชุมชนจากพื้นฐานและภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ ขยายผลจากชุมชนสู่ชุมชนสร้างความเชื่อมโยงการพัฒนาที่ยืดชุมชนเป็นหลัก กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น "พัฒนาเกษตรอินทรีย์" หมายความว่า ประชากรในชุมชนตำบลน้ำชำ ส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้พัฒนาการเกษตรที่เน้นความสมดุลการเพิ่มผลผลิต ลดต้นทุนการผลิต โดยใช้เกษตรอินทรีย์ ทำปุ๋ยธรรมชาติใช้เองใช้แรงงานตนเองปลูกพืชหมุนเวียน "วิถีชีวิตพอเพียง" หมายความว่า ประชากรในชุมชนตำบลน้ำชำ สามารถดำรงชีวิตด้วยความพอเพียง รู้จักประมาณตนเอง มีเหตุมีผลในการใช้จ่าย และดำรงชีวิตในทางสายกลางคือรู้จักความพอดี พอเหมาะ "หลีกเลี้ยงยาเสพติด" หมายความว่า ประชาชนและเยาวชนในตำบลน้ำชำรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เช่นการสร้างอาชีพเสริม รวมกลุ่มเล่นดนตรี และเล่นกีฬาเพื่อเป็นการหลีกเลี้ยงการมั่วสุมอบายมุขต่างๆ "พิชิตความยากจน" หมายความว่า ประชาชนในชุมชนตำบลน้ำชำสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองให้มีความมั่นคง ดำรงชีวิตโดยใช้หลักความอดทน ความขยัน และรู้จักประหยัดอดออม "ชุมชนพึ่งตนเอง" หมายความว่า ชุมชนตำบลน้ำชำได้จัดทำกลุ่มที่เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เช่นกลุ่มแปรรูปถั่วเหลือง กลุ่มกล้วยหลอด กลุ่มข้าวแต่นโบราณ กลุ่มข้าวแคบ ฯลฯ ขึ้นเป็นต้น เพื่อเป็นการสร้างอาชีพในชุมชนให้ชุมชนที่เข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

บ้านน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ตำบลน้ำชำหรือภาษาท้องถิ่นเรียกว่าตำบลน้ำชำ เมื่อประมาณ ๑๘๐ ปีที่ผ่านมาตำบลน้ำชำแห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้ และน้ำซึ่งพื้นดินจะมีน้ำไหลซึมบนผิวดินตลอดทั้งปีถึงแม้จะเป็นฤดูแล้งก็ตาม มีลำห้วยที่มีปริมาณน้ำไหลซึมมากที่สุดอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของตำบล ที่ชาวบ้านเรียกว่า ห้วยใต้ และมีบริเวณที่มีน้ำเจิ่งนองที่ไม่

ไหลอยู่ทางทิศใต้ของตำบลชาวบ้านเรียกว่า จำ แต่ปัจจุบัน น้ำที่ไหลซึมบริเวณดังกล่าวไม่มีหลงเหลือให้คนรุ่นหลังได้เห็นอีกแล้วเพราะบ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองและสภาพเปลี่ยนไปจากเดิมผู้คนแก่งแย่งกันทำมาหากิน มีการตัดไม้ทำลายป่าจึงเหลือไว้ซึ่งความแห้งแล้งให้เห็นในปัจจุบัน สมัยก่อนเมื่อน้ำและป่าไม้อุดมสมบูรณ์เหมาะสำหรับเป็นที่ทำมาหากินจึงมีชาวบ้านจาก บ้านโป่งศรี บ้านถีน บ้านเหมืองหม้อ และชาวบ้านแต่ ได้พากันเริ่มเข้ามาบุกเบิกหักล้างถางพง ทำไร่ ทำนา ทำสวน และปลูกกระท่อมเพื่อเป็นที่พักอาศัยครอบครัวเล็กๆหลายครอบครัว พอนานๆเข้าหลายปี ครอบครัวเหล่านี้ได้รวมตัวกันเป็นหมู่บ้าน ซึ่งครั้งแรกจะมาตั้งอยู่บริเวณบ้านหมู่ ๒ ปัจจุบัน ซึ่งสมัยนั้น มี ๒ หมู่บ้าน จึงตั้งหัวหน้าหมู่บ้านขึ้นมา ๒ คน คนหนึ่งเป็นหลัก หมายถึงผู้ใหญ่บ้าน อีกคนหนึ่งเป็นแคว้น หมายถึงกำนัน เพื่อปกครองหมู่บ้านและตำบล มีนายวงศ์ สุกุลแอ เป็นหลัก และมีขุนระบือเป็นแคว้นต่อราว พ.ศ.๒๔๙๐ - ๒๕๐๔ ถึงวาระนายวิชัย สุขุมไชย เป็นกำนัน และนายอุดม วิรัตน์ชัยวรรณเป็นผู้ใหญ่บ้าน ในช่วงนั้นทางราชการได้ส่งยุบตำบลน้ำซำไปรวมกับตำบลห้วยม้า แต่ให้นายวิชัย สุขุมไชยเป็นกำนันปกครองตำบลห้วยม้าสืบไป แต่ต่อมานายวิชัย สุขุมไชย มีวิสัยทัศน์ที่ดีไม่ยากรวมกับตำบลห้วยม้า จึงได้ทำหนังสือร้องเรียนขอเวนคืนตำบลน้ำซำต่อทางราชการ ทางราชการก็เห็นชอบให้กลับมาเป็นตำบลน้ำซำเหมือนเดิมจนถึงทุกวันนี้ ซึ่งตำบลน้ำซำ มีพื้นที่ประมาณ ๒๔ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๑๕,๐๐๐ ไร่

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับตำบลห้วยม้า และ ตำบลแม่หล่าย
ทิศใต้	ติดต่อกับตำบลเหมืองหม้อและตำบลบ้านถีน
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับตำบลห้วยม้า และตำบลสวนเขื่อน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับตำบลร่องฟอง และตำบลแม่หล่าย

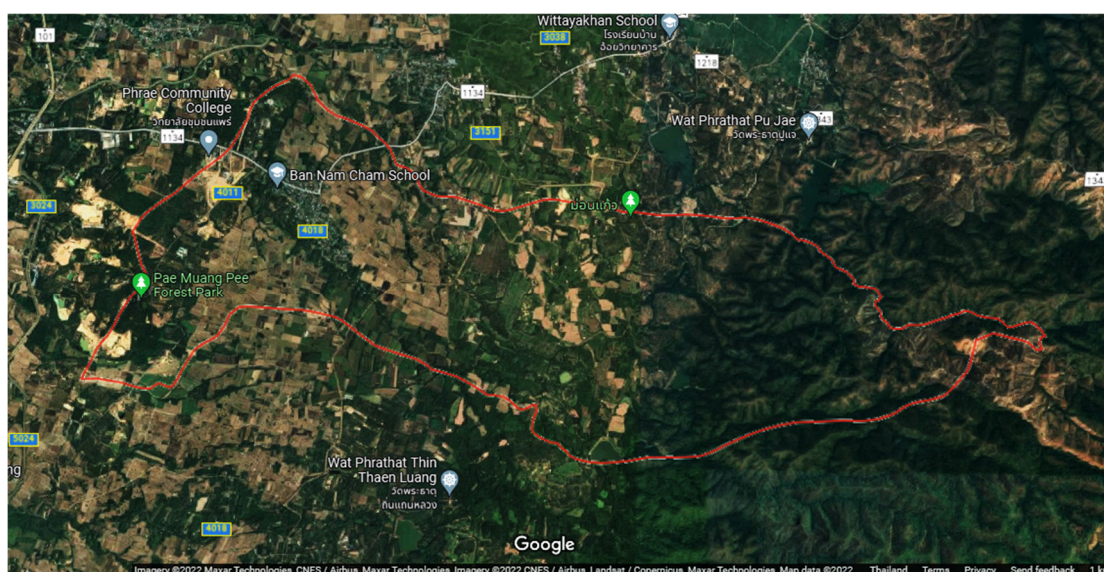
การปกครอง^{๔๘}

หมู่ที่	ผู้ใหญ่บ้าน	จำนวน ครัวเรือน	ประชากร		
			ชาย	หญิง	รวม
๑	นายสมฤทธิ์ พรหมมินทร์	๑๙๗	๒๗๘	๒๘๑	๕๕๙
๒	นายสุทิน ม้าแก้ว	๑๕๗	๑๗๐	๑๘๓	๓๕๓
๓	นายสงกรานต์ ชลทา	๑๓๒	๑๙๐	๑๙๒	๓๘๒
๔	นายพิเชษฐ ชลสินธุ์	๑๔๙	๑๖๕	๑๙๓	๓๖๐
	รวม	๖๓๕	๘๐๕	๘๔๙	๑,๖๕๔

ตารางที่ ๒.๑ แสดงรายชื่อผู้ใหญ่บ้าน จำนวนครัวเรือนและประชากรตำบลน้ำขำ

อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

(ที่มา : <https://www.rongfong.go.th/gendata.html>)

ภาพที่ ๒.๓ แสดงพื้นที่ตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

(ที่มา :

<https://www.google.com/maps/place/Nam+Cham,+Mueang+Phrae+District,+Phrae/@18.1873942,100.2605389,8009m/data=!3m1!1e3!4m5!3m4!1s0x30d8952d7c4d1779:0x40346c5fa8ba460!8m2!3d18.1819996!4d100.2544044>)

^{๔๘} ข้อมูลจากสำนักงานทะเบียนท้องถิ่น, สำนักงานเทศบาลตำบลร่องฟอง, ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๒

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกชัย พุ่มดวง^{๔๙} ศึกษาเรื่อง กระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมตามแนวเศรษฐกิจ ชุมชนในตำบลโคกโคเต่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการศึกษา พบว่า

๑. การจัดการความรู้โดยใช้เครือข่ายแหล่งการเรียนรู้ชุมชน มีองค์ประกอบที่สำคัญ ๓ ประการ ได้แก่

๑.๑ ผู้นำ (Leader) ในชุมชนโคกโคเต่า มีผู้บริหารท้องถิ่น และกลุ่มผู้นำชุมชนที่มีประสบการณ์ มีศักยภาพในการบริหารจัดการภายในกลุ่มของชุมชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และทำกิจกรรมร่วมกันในลักษณะกลุ่ม แต่ละกลุ่มมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ มีการสืบทอดความรู้จากครุภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน มีครุภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนมีทรัพยากรบุคคลจากโรงเรียน/มหาวิทยาลัย และองค์กร ท้องถิ่นที่มีความรู้ความสามารถเป็นผู้อำนวยการให้เกิดกระบวนการจัดการความรู้ชุมชน วัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในชุมชนส่วนใหญ่มีการเรียนรู้ เพื่อการประกอบอาชีพเป็นหลัก โดยผู้นำชุมชนและผู้นำกลุ่มอาชีพต่างๆ สร้างความรู้/แสวงหาความรู้จากผู้เชี่ยวชาญของหน่วยงานที่มาทำโครงการในพื้นที่ ผู้นำจึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความสำเร็จของการจัดการความรู้ภายในชุมชนผู้นำมีบทบาทในการแบ่งปันความรู้ มีการสร้างวิสัยทัศน์เพื่อให้องค์กรชุมชนรู้เป้าหมาย และกระบวนการขับเคลื่อนการทำงานของชุมชน

๑.๒ ทุนชุมชน (Social Capital) ได้แก่ ทรัพยากรในการเรียนรู้ของชุมชน เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้องค์ความรู้ ห้องสมุดและศูนย์ข้อมูล ศูนย์การเรียนรู้ ชุมชน ซึ่งเก็บรวบรวมผลงานของหน่วยงานต่างๆ และข้อมูลของชุมชนอื่นๆที่เกี่ยวข้องไว้บริการแก่ชุมชน

๑.๓ เครือข่าย (Network) ในการจัดการความรู้ของชุมชนให้เกิดผลอย่างจริงจัง เครือข่าย แหล่งการเรียนรู้ จึงมีส่วนสำคัญ โดยเริ่มต้นจากการสร้างเครือข่ายแบบธรรมชาติ ซึ่งเริ่มต้นจากการสร้างความสัมพันธ์แบบส่วนตัวผ่านเครือข่าย มีลักษณะการบริหารงานแบบแนวนอน ใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม มีการประชุมในการถ่ายทอดความรู้ นอกจากนี้เครือข่ายจากภายนอกชุมชนเอื้อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการถ่ายทอดความรู้ใหม่ๆ

๒. ผลการจัดการความรู้ ตามแนวเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มอาชีพ พบว่า กลุ่มอาชีพมีการวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่ม การวิเคราะห์ปัญหา และการวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน การศึกษาดูงานจากแหล่งเรียนรู้ต้นแบบ เพื่อศึกษาเรียนรู้แนวทางในการบริหารจัดการและการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพ

^{๔๙} เอกชัย พุ่มดวง, “กระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมตามแนวเศรษฐกิจ ชุมชนในตำบลโคกโคเต่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

การประกอบธุรกิจชุมชน ผลิตภัณฑ์ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยพบว่ามีขั้นตอนในการจัดการความรู้ ๕ ขั้นตอน คือ

๒.๑ การแสวงหาความรู้ชุมชนมีการดำเนินการ เช่น

๒.๑.๑ การแสวงหาความรู้ด้วยการสืบค้นภูมิปัญญาของชุมชน การรื้อฟื้นวัฒนธรรมของชุมชน ภูมิปัญญาจากกลุ่มคนผู้สูงอายุในชุมชน

๒.๑.๒ การแสวงหาความรู้จากกลุ่มสมาชิกเครือข่ายภายนอก เช่น เครือข่ายการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร ความรู้จากภายนอกที่หน่วยงานภายนอกนำมาถ่ายทอด และ

๒.๑.๓ การศึกษาดูงานจากหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

๒.๒ การสร้างความรู้ชุมชน มีการดำเนินการ คือ ได้มีการนำภูมิปัญญาแบบดั้งเดิมนำมาประยุกต์กับสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมท้องถิ่นจนกลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน เช่น การทำเกษตรอินทรีย์เกษตรปลอดสารพิษ การจักสานตะกร้า การแปรรูปอาหาร

๒.๓ การถ่ายทอดความรู้ มีภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละด้านมีกระบวนการถ่ายทอดความรู้เกิดขึ้นหลายลักษณะผสมผสานกัน ได้แก่ การบรรยาย การสาธิต การทดลองให้ชมการฝึกปฏิบัติจริง การฝึกปฏิบัติตัวต่อตัว โดยเนื้อหาสาระที่นำมาถ่ายทอดแก่คนในชุมชนคือความรู้ และประสบการณ์ที่ภูมิปัญญาแต่ละด้านมีอยู่ เช่น ด้านศิลปหัตถกรรม การจักสานไม้ไผ่ เช่น ช้อง ไซ (เสื่อ) กระจาด กระบุง ตะกร้า การจักสานกระเป่า เป็นต้น ด้านเกษตรกรรมอาจจะเป็นความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการปลูกพืชแบบผสมผสาน การทำปุ๋ยอินทรีย์ การปลูกพืชปลอดสารพิษ การให้น้ำระบบน้ำหยด วิธีการดูแลบำรุง รักษาดิน เทคนิคในการเพิ่มผลผลิต เป็นต้น หรือด้านอาหารในการทำขนมไทย เป็นต้น

๒.๔ การใช้ความรู้ ชุมชนได้ต่อยอดความรู้ และนำมาใช้ในชุมชน เช่น

๒.๔.๑ ความรู้ดั้งเดิม เช่น การนำองค์ความรู้ ภูมิปัญญาด้านการเกษตร การทำอาหาร การทำขนมไทยมาประยุกต์ใช้

๒.๔.๒ องค์ความรู้ที่ได้มีการรับมาจากภายนอก แต่ได้มีการนำมาประยุกต์กับสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมท้องถิ่นจนกลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน เช่น การทำการเกษตรเกษตรอินทรีย์เกษตรปลอดสารพิษ การจักสานตะกร้า การแปรรูปอาหาร เป็นต้น

๒.๕ การติดตามประเมินผลความรู้ชุมชนมีการประเมินผลในลักษณะการประชุมกลุ่มโดยให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ประเมินผลการดำเนินงาน มีการทบทวนถึงสาเหตุของปัญหา และดำเนินการแก้ไขมีการนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานนำมาเสนอในที่ประชุมและคัดเลือกองค์ความรู้ที่มีความเหมาะสมนำกลับมาใช้กับชุมชน

๒.๖ การจัดเก็บและการสืบค้นความรู้ องค์ความรู้ส่วนใหญ่จึงเป็นองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) ชุมชนยังขาดการรวบรวมความรู้ ที่เป็นลายลักษณ์อักษร (Explicit

Knowledge) มีเพียงองค์ความรู้บางเรื่องที่มีการบันทึกจากเครือข่ายของชุมชนหรือนักวิจัยจากภายนอกที่เข้ามาวิจัยในชุมชน

กุลธีรา ทองใหญ่ และคณะ^{๕๐} ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “การจัดการความรู้ในชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในตำบลปาล์มพัฒนา อำเภอมะนัง จังหวัดสตูล” พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวมีระดับความพึงพอใจมากที่สุด คือ ด้านความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และ มีระดับความพึงพอใจน้อยที่สุด คือ ด้านการเดินทางและความสะดวกสบายในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่เป็นคนในชุมชนให้ความสำคัญการจัดการความรู้ในชุมชน ระดับมากที่สุด คือ ด้านชุมชนมีการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีความสำคัญในระดับมาก รองลงมา คือ ด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีผลต่อการพัฒนาด้านคุณภาพชีวิตมากขึ้น ผลการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้เพื่อการท่องเที่ยวในพื้นที่ของคนในชุมชนพบว่า ด้านไม่มีเวลาเข้ามามีส่วนร่วม มีผลกระทบมากที่สุด เนื่องจากต้องประกอบอาชีพเป็นหลักรองลงมา คือ ด้านคนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่ใช่คณะกรรมการของชุมชน ด้านข้อมูลข่าวสารและการอบรม/ฝึกอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ยังมีไม่เพียงพอ ด้านขาดการสนับสนุนให้สมาชิกในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม ด้านขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตามลำดับผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ปัจจัยด้านปัญหาและอุปสรรคของคนในชุมชนมีอิทธิพลเชิงบวกต่อระดับความสำคัญของการจัดการความรู้ในชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

^{๕๐} กุลธีรา ทองใหญ่ และคณะ, “การจัดการความรู้ในชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในตำบลปาล์มพัฒนา อำเภอมะนัง จังหวัดสตูล”, วารสารบริหารธุรกิจเทคโนโลยีมหานคร, ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐), หน้า ๑๘๖-๒๐๕.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยมีเป้าหมายในการศึกษาวิจัยประกอบด้วย กระบวนการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วม การพัฒนาระบบจัดการข้อมูลเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีขั้นตอนที่สำคัญดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่ในการศึกษาวิจัย
- ๓.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)
- ๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการศึกษาวิจัย
- ๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๗ สูตรสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๘ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย
- ๓.๙ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยผสมผสานวิธี โดยมีทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยเป็น กระบวนการศึกษาวิจัยการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของ ตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๓.๑.๑ การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) มุ่งเน้นการศึกษารวบรวมข้อมูล จากหนังสือ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วม เพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑) ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากหนังสือ รายงานการวิจัย และที่เกี่ยวข้องประวัติ ความเป็นมาของชุมชน การจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๒) ศึกษาวิเคราะห์และรวบรวมองค์ความรู้ และกระบวนการการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๓) ประมวลข้อมูลเชิงสถิติจากสำนักงานชุมชนจังหวัดแพร่ การท่องเที่ยวจังหวัดแพร่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำชำ-รื่องฟองที่เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดูแลพื้นที่

๔) สังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับปัญหาและความต้องการในการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๓.๑.๒ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยดำเนินการดังนี้

๑) การลงพื้นที่ชุมชนเป้าหมายเพื่อสัมภาษณ์ และรวบรวมข้อมูลจาก ผู้นำชุมชนและปราชญ์ท้องถิ่นในพื้นที่ตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ วิเคราะห์และวิพากษ์เนื้อหาและกิจกรรมที่ชุมชนดำเนินการ จำนวน ๘ คน

๒) ประมวลข้อมูลจากการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลในเชิงคุณภาพแล้วนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อให้เห็นกระบวนการการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๓.๑.๓ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยการลงพื้นที่ภาคสนาม (Field Study) เพื่อคัดเลือกศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป้าหมายแบบเจาะจงเพื่อดำเนินการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยกำหนดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนสาธารณะสำหรับการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่

๓.๒ พื้นที่ในการศึกษาวิจัย

คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกรณีศึกษาของการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ คือ

๓.๒.๑ การจัดการข้อมูลชุมชน เป็นกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนเพื่อนำมาจัดทำเป็นฐานข้อมูลของชุมชนเพื่อจะได้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป โดยกำหนดคือพื้นที่ตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๓.๒.๒ การมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ เป็นกระบวนการสำหรับการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการยกระดับพื้นที่ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๓.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

สำหรับการศึกษาคั้งนี้ผู้วิจัยแบ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญของการวิจัย ดังนี้

๓.๓.๑ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากประธานกลุ่มหรือผู้แทน ประธานชุมชน/ผู้นำชุมชน ประชาชนท้องถิ่น และผู้ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

๑) ผู้ให้ข้อมูลหลักในการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ จำนวน ๘ คน ประกอบด้วย

(๑) นายสุทิน ม้าแก้ว	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๒ /กำนันตำบลน้ำชำ
(๒) นายประจักษ์ พุฒิ	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑
(๓) นายสมปรารถ คำปวง	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓
(๔) นายพิเชษฐ์ ชลสินธุ์	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๔
(๕) นางลัดดา วิภาสกุลเด่น	สารวัตรกำนัน
(๖) นายอำนาจ วิรัตน์ชัยวรรณ	ประชาชนในชุมชนตำบลน้ำชำ
(๗) นางหลั่น คำยวง	ตัวแทนกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์
(๘) นางสาวทรง ชมใจ	ประธานศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ ทางการเกษตรข้าวแต่นโบราณ

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

๓.๔.๑ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบเกี่ยวกับการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ซึ่งมีสาระสำคัญในขั้นตอนของการสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือเชิงคุณภาพนั้น ทางผู้วิจัยได้มีวิธีดำเนินการ ดังนี้

๑) ทำการศึกษารวบรวมเอกสาร ข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัย และเอกสารสิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์

๒) นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า มาวางโครงสร้างแบบสัมภาษณ์ โดยกำหนดขอบเขตเนื้อหาครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย และกรอบแนวคิดของการวิจัย

๓) สร้างแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ โดยแบบออกเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย ชื่อ ตำแหน่ง สถานที่ และและวัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ มีรายละเอียดดังนี้ ประวัติความเป็นมาของพื้นที่ตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, กิจกรรมในชุมชน, ข้อมูลทั่วไปของชุมชน โดยประเด็นในการสัมภาษณ์ประกอบด้วย ๑) ด้านการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ๒) ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการข้อมูลชุมชน และ ๓) ด้านการมีส่วนร่วมในการนำข้อมูลไปใช้เพื่อพัฒนาพื้นที่ชุมชนเชิงสร้างสรรค์

๔) นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้าง นำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญชุดเดียวกับที่ตรวจแบบสอบถาม ทำการตรวจความเที่ยงตรงของแบบสัมภาษณ์

๕) นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้าง นำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ มาทำการหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาเป็นรายชื่อ (Item – Objective Congruence Index : IOC)

๖) จัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

๓.๔.๒ แบบประเมิน การจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ มีการสร้างเครื่องมือการวิจัย ได้ดำเนินการดังนี้

๑) สำนวณหนังสือ รายงานการวิจัย ชุดความรู้ ว่าด้วยกระบวนการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์

๒) การนำข้อมูล ความรู้ที่รวบรวมไว้มาสร้างเป็นเครื่องมือการวิจัยทั้งแบบสัมภาษณ์ สทนากลุ่ม และประเด็นการวิจัยอื่น ๆ

๓) การตรวจสอบความเที่ยงตรง เนื้อหาของเครื่องมือ และความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยคณะนักวิจัย

๔) ดำเนินการออกแบบเครื่องมือการวิจัยที่ครอบคลุมและสอดคล้องกับประชากร/กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยพิจารณาจากการอธิบายตามทัศนะของผู้ให้ข้อมูล

๕) การตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย โดยผู้ทรงคุณวุฒิของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๖) การวิเคราะห์เครื่องมือก่อนนำไปใช้ในการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

๗) การนำเครื่องมือไปเก็บรวบรวมข้อมูลตามที่กำหนดไว้

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการศึกษาวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อประมวลองค์ความรู้ ศึกษาบริบทพื้นที่ วิชิต วิถีชีวิต ของชุมชน จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการเก็บข้อมูลเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มย่อย และการจัดเวทีวิชาการ และพื้นที่ที่เกี่ยวข้องเป็นต้น ในส่วนของการวิจัยในภาคสนามเพื่อการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ มีการดำเนินการวิจัยในลักษณะของการวิจัยในภาคสนาม (Field Study) โดยดำเนินการใน ๗ ระยะ คือ

๑) ระยะที่ ๑ การจัดประชุมทีมวิจัย เพื่อชี้แจงความรู้ความเข้าใจและจัดสร้างการจัดสร้างเครื่องมือประกอบการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) การใช้เครื่องมืออุปกรณ์ประกอบการวิจัย ได้แก่ เครื่องบันทึกภาพและเสียง และความพร้อมของอุปกรณ์เครื่องมือการทำงานชุมชน

๒) ระยะที่ ๒ การตรวจเยี่ยมพื้นที่เบื้องต้น (Community Meeting) เป็นกระบวนการในขั้นตอนเริ่มต้นของการดำเนินงานวิจัย เป็นการบูรณาการวิจัย เข้าถึงพื้นที่ศึกษาของโครงการ โดยการให้นักวิจัยได้เรียนรู้และสัมผัสกับสภาพแวดล้อมชุมชน อย่างใกล้ชิดเพื่อที่จะได้วางแผนการศึกษาวิจัยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ของการวิจัยต่อไป โดยทั่วไปการตรวจเยี่ยมพื้นที่เบื้องต้น เปรียบเสมือนกับการเรียนรู้ “ภูมิสังคม” ของพื้นที่เป้าหมาย อันประกอบด้วยประเด็นการตรวจเยี่ยมในด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่ศึกษา เป็นการศึกษาเรียนรู้ข้อมูลทางกายภาพ ชีวภาพ และลักษณะภูมิประเทศของชุมชน เป้าหมาย เพื่อที่จะนำข้อมูลมาใช้ในการศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐาน การกระจายตัวของชุมชน ความสามารถของชุมชน

๓) ระยะที่ ๓ การลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการคัดเลือกชุมชนเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อรวบรวมข้อมูลในเชิงกายภาพของตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยการทำจดหมายและประสานงานติดต่อเพื่อขออนุญาตทำวิจัยกับกลุ่มประชากรเป้าหมาย โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยการเก็บข้อมูลทุกครั้ง ผู้วิจัยได้จดบันทึกไว้เป็นหลักฐานเพื่อสามารถจดจำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ หรือบางครั้งใช้วิธีการบันทึกเทปในการสัมภาษณ์ สำหรับบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยจะทำการจดบันทึกทันทีที่สังเกตเห็น โดยใช้เวลาในช่วงตอนกลางคืนในการเรียบเรียงข้อมูลที่ได้จากการบันทึกเทป นอกจากนี้ได้ถ่ายรูปภาพบุคคลและสิ่งต่าง ๆ ที่มีผลต่อการทำงาน เพื่อประกอบข้อมูลให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นอีกด้วย

๔) ระยะที่ ๕ การดำเนินการลงพื้นที่ในชุมชนตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ เพื่อนำเสนอกระบวนการจัดเก็บข้อมูลและการมีส่วนร่วมในการจัดการข้อมูลในชุมชนรวมทั้งจัดเก็บประเมินข้อมูลหลังกระบวนการพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์

๖) ระยะที่ ๖ การจัดพิมพ์เอกสารรายงานความก้าวหน้างานวิจัยเพื่อนำเสนอรายงานความก้าวหน้าแก่แหล่งทุนสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ เพื่อพัฒนาและปรับปรุงรายงานความก้าวหน้างานวิจัยและนำเครื่องมือการวิจัยไปทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ในการจัดทำฉบับสมบูรณ์

๗) ระยะที่ ๗ การจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ วีดีโอ ผลงานวิจัย วิดีทัศน์นำเสนอ และนวัตกรรม เพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชน รวมทั้งการจัดทำแผ่นพับ หนังสือสรุปองค์ความรู้ เว็บไซต์ และการเผยแพร่สู่สื่อมวลชน สื่อสารสนเทศ วารสาร และการจัดพิมพ์เอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามเนื้อหา (Content analysis) แล้วสรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการวิเคราะห์จากเอกสาร ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) หลังจากนั้น ผู้วิจัยยืนยันความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยการให้บุคคลที่อยู่ในปรากฏการณ์ที่ศึกษาและบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ทำการศึกษาตรวจสอบและรับรองความถูกต้อง โดยการแปลข้อมูลพร้อมให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ทักท้วงหรือยอมรับข้อมูลที่น่าสนใจ ซึ่งการตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยวิธีนี้ ผู้วิจัยใช้กับข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูลที่เป็นส่วนที่ผู้วิจัยได้ตีความแล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการนำเสนอภาพกิจกรรมและชุดองค์ความรู้ (หนังสือสรุปองค์ความรู้) และวีดีทัศน์บรรยากาศการสังเคราะห์ข้อมูลในการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ให้ได้ผลเป็นเชิงประจักษ์ และนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในวงกว้าง โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ สู่การสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุป เป็นการนำแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยต่าง ๆ ทางวิชาการมาสร้างเป็นบทสรุปพร้อมกับข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้อีกครั้งหนึ่ง โดยเน้นความเชื่อมโยง เพื่อนำไปสู่การพิสูจน์ที่เป็นรูปธรรมและตรงต่อข้อเท็จจริง

๓.๗ สูตรสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยผสมผสานวิธี โดยมีทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปฏิบัติการ (Action Research) การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจากเครื่องมือการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์ โดยการเชื่อมโยงแนวคิด ทฤษฎีที่ได้กล่าวแล้ว เพื่อให้เห็นชุดความรู้ กระบวนการวิจัย และการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์

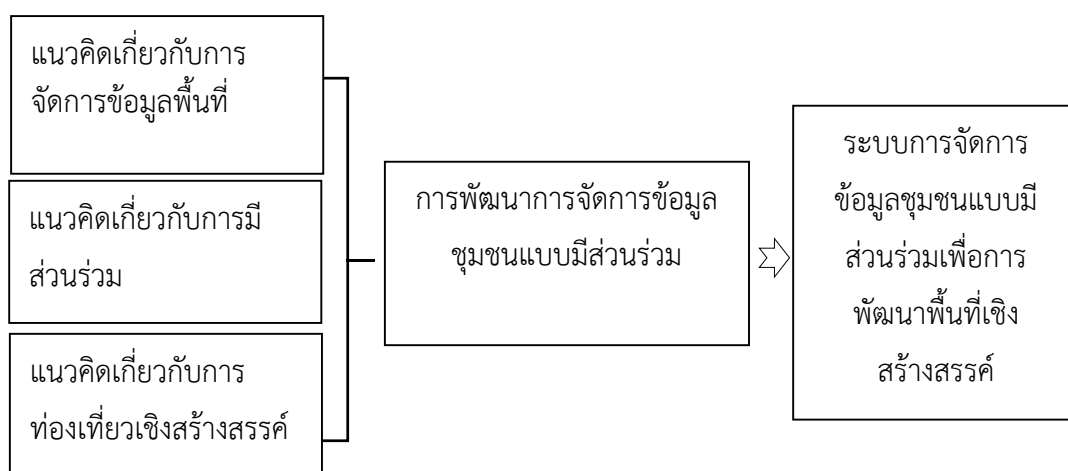
๓.๘ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัย ครั้งนี้ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษาเป็นการวิจัยแบบผสม ทั้งวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative) และ เชิงปฏิบัติการ (Action Research) ด้วยการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย โดยการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายพร้อมการบรรยาย

แล้วนำไปสู่การสรุปองค์ความรู้การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของเกษตรวิถีพุทธ เพื่อให้เห็นการพัฒนา และการส่งเสริมการมีส่วนร่วม เพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในระดับนโยบาย ชุมชน องค์กร และปัจเจกบุคคล โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกชุมชนน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ เป็นชุมชนที่สามารถพึ่งตนเอง ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบ เศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาในพื้นที่ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน โดยผู้วิจัยจะใช้ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาทั้งหมด รวมจำนวนทั้งสิ้น ๘ รูป/คน โดยใช้วิธีการประชุมกลุ่มย่อยและการสัมภาษณ์ ตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย การสรุปองค์ความรู้ จัดทำเวทีเสวนาทางวิชาการ กิจกรรมเชิงปฏิบัติการการจัดการข้อมูล ชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ และขยายไปยังพื้นที่ชุมชนอื่น ๆ ในจังหวัดแพร่ สู่ขั้นตอนการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ ผลงานวิจัย วิดีทัศน์ นำเสนอ และนวัตกรรมเพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชน รวมทั้งการจัดทำแผ่นพับโบว์ชัวร์ หนังสือ สรุปองค์ความรู้ และการเผยแพร่สู่สื่อสารมวลชน สื่อสารสนเทศ วารสาร และการจัดพิมพ์ เอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

๓.๙ สรุปกระบวนการวิจัย

การสรุปบทเรียนโครงการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการข้อมูล ชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์

ภาพที่ ๓.๑ สรุปกระบวนการวิจัย

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ เพื่อพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ และเพื่อวิเคราะห์ระบบข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ซึ่งนักวิจัยมีผลการดำเนิน ดังนี้

๔.๑ ผลการศึกษาการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๔.๒ ผลการพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๔.๓ ผลการวิเคราะห์ระบบข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

๔.๑ ผลการศึกษาการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

การศึกษาดูงานการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ พบว่า การจัดการข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีกระบวนการผ่านองค์กรต่าง ๆ เช่น องค์กรด้านการศึกษา สำนักงานกีฬาและท่องเที่ยว องค์กรด้านศาสนา องค์กรท้องถิ่น ซึ่งมีการทำงานเชื่อมโยงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่เขตตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีแหล่งท่องเที่ยวที่ชื่อว่า วนอุทยานแพะเมืองผี ซึ่งเป็นอยู่ในความรับผิดชอบของกรมทรัพยากรธรณี กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการจัดทำข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีระบบและเผยแพร่ทั่วไป ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญและปรากฏในพื้นที่ตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ที่มีหลักฐานการดำเนินการได้มีการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการดำเนินการ การศึกษาค้นคว้า การท่องเที่ยว ซึ่งมีส่วนทำให้ชุมชนมีเอกลักษณ์อย่างเหมาะสมต่อการพัฒนาส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนให้เกิดมีความน่าสนใจ เกิด

แรงดึงดูดสำหรับนักท่องเที่ยวทั่วไป โดยแหล่งท่องเที่ยวที่มีการจัดทำข้อมูลด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย

๑. วนอุทยานแพะเมืองผี ซึ่งเป็นพื้นที่ในความรับผิดชอบของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ได้มีการจัดเก็บข้อมูลในรูปแบบออนไลน์ซึ่งสามารถค้นหาได้จากแหล่งข้อมูลของเพจของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช อีกทั้งวนอุทยานแพะเมืองผีถือได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางด้านธรณีวิทยา และเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ จึงทำให้การค้นคว้า และศึกษาข้อมูลในส่วนของพื้นที่มีหลากหลายและครอบคลุม เช่น เว็บไซต์ไปด้วยกัน ได้มีการลงข้อมูลเกี่ยวกับวนอุทยานแพะเมืองผี ในประเด็นที่สำคัญ^๑ ดังนี้

๑) ข้อมูลทั่วไปของวนอุทยานแพะเมืองผี เป็นหลักฐานทางธรณีวิทยา ซึ่งนักธรณีวิทยาประมาณค่าอายุของดินแห่งนี้ว่าอยู่ในยุค Quaternary เกิดขึ้นประมาณไม่เกิน ๒ ล้านปี เกิดจากสภาพภูมิประเทศซึ่งเป็นดิน และหินทรายถูกกัดเซาะตามธรรมชาติเป็นรูปร่างลักษณะต่างๆ มีลักษณะเป็นเนินที่พังยุบลงเป็นแอ่ง คล้ายกระทะหงาย ภายในแอ่งมีโคก หรือเนิน ซึ่งเกิดจากการพังทลายที่ไม่สม่ำเสมอของชั้นตะกอน ทำให้เกิดลักษณะเหมือนแท่งเสา ลักษณะปัจจัยแวดล้อมทางธรณีวิทยา ประกอบด้วยตะกอนที่ยังไม่แข็งตัว ๒ ชนิด คือ ตะกอนชั้นล่าง เป็นตะกอนเม็ดเล็ก ประกอบด้วยดินเหนียวปนทรายเม็ดละเอียด มีสีเทา และมีจุดสีน้ำตาลและน้ำตาลปนเหลือง บางบริเวณมีตะกอนทรายหยาบแทรกเป็นชั้น ตะกอนชั้นนี้จะปรากฏร่องรอยการถูกกัดเซาะเป็นริ้วรอยมากที่สุด เนื่องจากมีดินเหนียวเป็นส่วนประกอบอยู่มาก และตามผิวของเสาหิน ลักษณะปัจจัยแวดล้อมทางกายภาพ บริเวณแพะเมืองผีมีลักษณะเป็นแอ่งกระทะหงาย มีขนาดความกว้างประมาณ ๓๐ เมตร ยาวประมาณ ๑๐๐ เมตร โดยขอบแอ่งด้านทิศตะวันตกเป็นหน้าผาลาดชันลงมาทางทิศตะวันออกเข้าสู่ภายในแอ่ง ซึ่งมีตะกอนรูปร่างแปลกคล้ายเสาหิน จอมปลวก ดอกเห็ดหรือสะพานโค้งกระจายอยู่ทั่วไป บริเวณแพะเมืองผีประกอบด้วยตะกอนที่ยังไม่แข็งตัวสองชนิดเกิดสลับกันอยู่ คือ ตะกอนเม็ดละเอียด พอกดินเหนียวปนทราย ซึ่งไม่คงทนจึงผุพังได้ง่าย มีลักษณะคล้ายเสาหินปรากฏให้เห็นทั่วไป อีกชนิดหนึ่งเป็นตะกอนเม็ดหยาบ พอกตะกอนกรวดและทรายปนดินเหนียว มีการวางตัวแบบชั้นเฉียงระดับ เนื้อประสานกันด้วยเหล็กหรือแมงกานีส ทำให้คงทนต่อการผุพังได้ดี เป็นเสมือนเปลือกแข็งปิดทับอยู่ด้านบน ไม่ให้ส่วนล่างที่มีความคงทนน้อยกว่าผุพังไปโดยง่าย^๒ และได้มีการประกาศจัดตั้งเป็นวนอุทยาน เมื่อวันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๒๔ มีเนื้อที่ ๑๖๗ ไร่ เป็นสถานที่มีความสวยงามด้าน ธรณีวิทยา หน้าผา เสาหิน และเส้นทางศึกษาธรรมชาติวนอุทยานแพะเมืองผี จัดทำ

^๑ ไปด้วยกัน, แพะเมืองผี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.paiduaykan.com/province/north/phrae/paemuangpee.html> [5 กันยายน 2565].

^๒ กรมทรัพยากรธรณี, ธรณีวิทยาประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : กรมทรัพยากรธรณี, ๒๕๔๔).

เส้นทางศึกษา ธรรมชาติไว้บริการนักเรียน นักศึกษา และนักท่องเที่ยวทั่วไป ได้เข้ามาศึกษาสภาพป่า ลักษณะทางธรณีวิทยา เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกิดความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพพื้นที่วนอุทยานมากยิ่งขึ้น

๒) ตำนานแพะเมืองผี^๓ โดยมีตำนานเล่าเรื่องวนอุทยานแพะเมืองผี เมื่อครั้งในอดีตกาลนานมาแล้ว ชาวบ้านขนานนามว่า เป็น “แพะเมืองผี” ไม่มีผู้ใดทราบ ประวัติเป็นที่ แน่นนอน แต่ได้เล่าสืบทอดกันมาว่า แต่ก่อนบริเวณป่าแห่งนี้ เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ มีพันธุ์ไม้ใหญ่ขึ้นอยู่หนาแน่นและสัตว์ป่า น้อยใหญ่เป็นจำนวนมาก ในสมัยนั้นมีครุบาปัญญา เป็นเจ้าอาวาสวัดน้ำขำ ตำบลน้ำขำ ซึ่งชาวบ้านได้พร้อมใจกันนิมนต์มาเป็น เจ้าอาวาสองค์แรก ของวัดน้ำขำและได้บอกเล่าประวัติแพะเมืองผีสืบทอดต่อกันมาว่า มีหญิงชราคนหนึ่งซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ย่าสุม” เข้าไปหาผักหน่อไม้ เป็นอาหาร แต่หลงป่าแล้วไปพบหลุมเงิน ทองคำ จึงได้นำเงิน และทองคำ ใส่ถุงแล้วเตรียมหาบ จะกลับบ้าน เสร็จแล้วเกิดหลงป่าอีก โดยไม่สามารถนำเอาหาบเงิน ทองคำ ออกมาได้ ย่าสุมจึงวางหาบจะกลับบ้านเสร็จแล้วเกิด หลงป่าอีก โดยไม่สามารถนำเอาหาบเงิน ทองคำออกมาได้ ย่าสุมจึงวางหาบแล้วหาไม้มาคาคเป็นราว (ราวไม้) ต่อมาออกจากป่าจน ถึงบ้านและ เดินกลับไปราวไม้ที่คาคไว้เป็นแนวทางไว้ ซึ่งปัจจุบันเป็นร่องทางน้ำพบเห็นได้ เป็นแนวออกไปทางบ้านน้ำขำ ทิศตะวันออกของ แพะเมืองผี ย่าสุม จึงได้ชักชวนชาวบ้านให้เข้าไปด้วยปรากฏว่า ชาวบ้านก็ได้ติดตามย่าสุม เข้าไปถึงจุดที่ ย่าสุมวางหาบไว้แต่ ไม่พบเงินและทองคำ ในหาบแต่อย่าใด ไม่รู้ว่าหายไปได้ได้อย่างไร ชาวบ้านจึงขนานนามสถานที่นั้นว่า “แพะย่าสุมคาคราว” และได้ช่วยกันค้นหา พบรอยเท้าคนเดิน และชาวบ้านได้เดินตามรอยเท้าเหล่านั้นไปจนกระทั่งมาถึงพื้นที่ซึ่งชาวบ้าน ขนานนามว่า “แพะเมืองผี” ภาษาพื้นเมืองทางภาคเหนือคำว่า “แพะ” ในที่นี้หมายถึงป่าแพะนั้นเอง ส่วนคำว่าเมืองผีก็เป็นชื่อที่ชาวบ้านเรียก กันสืบมาในสมัยศึกดาบรพ โดยอาจจะเห็นว่าป่าแพะตรงนี้มีลักษณะพิศดาลของภูมิประเทศ และเพราะความเร้นลับตามเรื่องราว ที่เชื่อถือเล่าสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ก็อาจเป็นไปได้

๓) การเดินทางไปแพะเมืองผี มีความสะดวกมากหากมีรถไปเอง เดินทางจากจังหวัดแพร่ ตามเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๐๑ ระหว่างจังหวัดแพร่-จังหวัดน่าน ห่างจากตัวจังหวัดแพร่ไปประมาณ ๗ กิโลเมตร จะมีทางแยกขวามือไปวนอุทยานแพะเมืองผีอีก ๓ กิโลเมตร ถนนลาดยางตลอด ถ้าหากไม่มีรถไปเองก็ติดต่อว่าจ้างเหมารถโดยสารจากสถานีขนส่งจังหวัดแพร่ หรือมอเตอร์ไซด์รับจ้างก็ได้ รวมระยะทางประมาณ ๑๐ กิโลเมตร

^๓ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, วนอุทยานแพะเมืองผี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://www.dnp.go.th/mainnation/widepark/_private/v52_Peamuangpee.htm, [๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๕]

ภาพที่ ๔.๑ สวนอุทยานแพะเมืองผี

๒. การรวมกลุ่มด้านการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ซึ่งในพื้นที่ตำบลน้ำขำมีศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ซึ่งกรมส่งเสริมการเกษตร ได้ให้คำนิยามคำว่า วิสาหกิจชุมชน (Small and Micro community Enterprise : SMCE)^๔ หมายถึง “การประกอบการขนาดเล็กและขนาดจิ๋ว เพื่อจัดการทุน ของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อการพึ่งพาตนเองและความเพียงพอของครอบครัวและชุมชน ทุน ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงแต่เพียงเงิน แต่รวมถึงทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสังคม (กฎเกณฑ์ทางสังคมที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เป็นพี่น้องไว้ใจกัน) ให้เกิดประสิทธิภาพและยั่งยืน ยังประโยชน์ให้ ชุมชนผู้เป็นเจ้าของวิสาหกิจนั้นเป็นหลัก” สำหรับความหมายของวิสาหกิจชุมชนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ นั้น ให้ ความหมายไว้ว่า “กิจการ ของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะป็นรูปนิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการส่งเสริม วิสาหกิจชุมชนประกาศกำหนด” ได้มีการกำหนดลักษณะของวิสาหกิจชุมชนจากความหมายที่นิยามขึ้นมา โดยสรุปได้เป็นลักษณะที่สำคัญได้ดังนี้^๕ ๑. ชุมชนเป็นเจ้าของกิจการเอง แต่อย่างไรก็ดีคนนอกอาจมีส่วนร่วมโดยอาจมี การถือหุ้นได้ เพื่อการมีส่วนร่วม ร่วมมือ และให้ความช่วยเหลือ แต่ไม่ใช่หุ้นใหญ่ทำให้มีอำนาจในการตัดสินใจ ๒. ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน ซึ่งอาจจะนำวัตถุดิบบางส่วนมาจากภายนอกได้แต่เน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้มากที่สุด ๓. ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน เพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนซึ่ง มีความรู้ภูมิปัญญา หากมีกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม เกิดมีความเชื่อมั่นในตัวเองก็

^๔ เสรี พงศ์พิศ, คู่มือทำวิสาหกิจชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : พลังปัญญา, ๒๕๕๒), หน้า ๕๓-๕๔.

^๕ ณรงค์ เพชรประเสริฐ, ธุรกิจชุมชน : เส้นทางที่เป็นไปได้, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๒), หน้า ๒๒๓-๒๒๕.

จะริเริ่ม สร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ได้ โดยไม่เอาแต่เลียนแบบหรือแสวงหาสูตรสำเร็จ ๔. มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล ฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นฐานทุนที่สำคัญ เป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยปรับประยุกต์ให้ทันสมัย ผสมผสานกับ ความรู้ภูมิปัญญาสากลหรือจากที่อื่น ๕. มีการดำเนินการแบบบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ไม่ใช่ทำแบบโครงการเดี่ยวคล้ายกับปลูกพืชเดี่ยว แต่เป็นการทำแบบวนเกษตร คือ มีหลาย ๆ กิจกรรม ประสานผนึกพลัง (synergy) และเกื้อกูลกัน (cluster) ๖. มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจหลัก การเรียนรู้คือหัวใจของกระบวนการพัฒนา วิสาหกิจชุมชน หากไม่มีการเรียนรู้ก็จะมีแต่การเลียนแบบ การหาสูตรสำเร็จโดยไม่มีความคิด สร้างสรรค์ใหม่ ๆ หากไม่มีการเรียนรู้ก็จะมีวิสาหกิจชุมชนบนฐานความรู้แต่บนฐานความรู้สึก ความอยาก ความต้องการตามทีสื่อในสังคมกระตุ้นให้เกิด ทำให้ความอยากกลายเป็นความจำเป็น สำหรับชีวิตไปหมด ๗. มีการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมายการพึ่งตนเองคือเป้าหมายอันดับแรกและสำคัญ ที่สุดของวิสาหกิจชุมชน ถ้าหากพลาดเป้าหมายนี้คือพลาดเป้า วิสาหกิจชุมชนจะกลายเป็นธุรกิจที่มี เป้าหมายที่กำไรก่อนที่จะคิดทำให้รอด ไม่พัฒนาเป็นขั้นเป็นตอนให้เกิดความมั่นคงก่อนที่จะก้าวไป พัฒนาธุรกิจ โดยในพื้นที่ตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยการรวมกลุ่มด้านการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานจากภาครัฐ เช่น สหกรณ์จังหวัดแพร่ สำนักงานเกษตรจังหวัดแพร่ พัฒนาสังคมจังหวัดแพร่ เป็นต้น ที่เป็นหน่วยงานส่งเสริมและพัฒนาสินค้า รวมทั้งการตลาดสำหรับการส่งออกผลิตภัณฑ์ของชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีการดำเนินการอย่างเข้มแข็งและมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง จำนวน ๒ กลุ่มหลัก ๆ ประกอบด้วย^๖ ๑) กลุ่มทำข้าวแคบ และ ๒) กลุ่มทำข้าวแต๋น

ภาพที่ ๔.๒ การรวมกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร

^๖ คณะกรรมการหมู่บ้าน, แผนพัฒนาหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑-๔ ตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ , (เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๖๕).

๔.๒ ผลการพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

การวิจัยนี้ มีกระบวนการสัมมนากลุ่มเพื่อพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมสำหรับการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ โดยผลของการสัมมนากลุ่มมีประเด็น ดังนี้

๑. ด้านการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

การพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ด้านการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ซึ่งนักวิจัยได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายและได้มีการลงพื้นที่สอบถาม เก็บข้อมูล จัดสนทนากลุ่ม เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล จากนั้นมีการนำผลการศึกษาค้นคว้าวิเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ดังที่ นายสุทิน ม้าแก้ว^๗ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๒ /กำนันตำบลน้ำชำ กล่าวว่า “โดยทั่วไปการดำเนินการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านมีการดำเนินการในลักษณะของคณะกรรมการหมู่บ้านที่มีการมอบหมายเป็นลักษณะเฉพาะ ซึ่งตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ได้มีการดำเนินการจัดเก็บข้อมูลเบื้องต้น และมีการทำเป็นแผนพัฒนาหมู่บ้าน ประจำปี ๒๕๖๕ ทั้ง ๔ หมู่บ้าน” ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ชุมชนมีการดำเนินการในการจัดเก็บข้อมูลที่เป็นบริบทของพื้นที่เพื่อนำมาเป็นข้อมูลประกอบในการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี โดยเฉพาะด้านโครงการ/กิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้าน รวมทั้งกิจกรรม/โครงการที่ส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ซึ่งมีความสอดคล้องกับ นางลัดดา วิภาสกุลเด่น^๘ สารวัตรกำนันกล่าวว่า “การจัดกิจกรรมของชุมชนและวัดในพื้นที่มีการวางแผนโดยการศึกษาข้อมูลจากช่วงปีก่อนเพื่อนำมาปรับปรุงประยุกต์ และสร้างเสริมให้เกิดความเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม” แสดงให้เห็นว่า การจัดกิจกรรมที่ชุมชนมีการดำเนินการเป็นการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจากคำกล่าวแสดงว่าชุมชนมีกระบวนการจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลจากกิจกรรมที่ผ่านมาเพื่อศึกษาและนำไปศึกษา ปรับปรุงและพัฒนากิจกรรมในรอบต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ นายสมปราง คำปวง^๙ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ กล่าวว่า “การจัดเก็บข้อมูลหมู่บ้านเพื่อจัดทำเป็นฐานข้อมูลชุมชน มีการดำเนินการมาก่อนหน้านั้นซึ่งเป็นข้าราชการและเป็นประชาชนในพื้นที่อาจจะไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร แต่ทางชุมชนได้มีการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละหมู่บ้าน โดยการนำของผู้ใหญ่บ้านทำให้เกิดการศึกษาและรวบรวมขึ้นมาใหม่อีก

^๗ สนทนากลุ่มเฉพาะ นายสุทิน ม้าแก้ว, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๒ /กำนันตำบลน้ำชำ, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

^๘ สนทนากลุ่มเฉพาะ นางลัดดา วิภาสกุลเด่น, สารวัตรกำนัน, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

^๙ สนทนากลุ่มเฉพาะ นายสมปราง คำปวง, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

ครั้ง ซึ่งจะทำให้เกิดความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น” แสดงให้เห็นว่า การจัดเก็บข้อมูลพื้นที่ที่มีการศึกษาและรวบรวมมาก่อนหน้านั้นได้ระยะหนึ่งแล้ว ซึ่งเป็นการรวบรวมจากบุคคลที่มีความสนใจที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนเพื่อใช้ศึกษา อีกทั้งเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนได้เรียนรู้ข้อมูลชุมชนของตนเอง

ภาพที่ ๔.๓ การประชุมกลุ่มย่อยเพื่อจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมสำหรับการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๒. ด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการจัดการข้อมูลชุมชน

การพัฒนากระบวนการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการจัดการข้อมูลชุมชน ซึ่งนักวิจัยได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายและได้มีการลงพื้นที่สอบถาม เก็บข้อมูล จัดสนทนากลุ่ม เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล จากนั้นมีการนำผลการศึกษาค้นคว้ามาวิเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการจัดการข้อมูลชุมชน ดังที่ นายสุทิน ม้าแก้ว^{๑๐} กำนันตำบลน้ำชำ กล่าวว่า “การดำเนินการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของตำบลน้ำชำเป็นการจัดเก็บข้อมูลโดยอาศัยการดำเนินการอย่างเป็นระบบ แม้ว่าจะไม่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนแต่แสดงให้เห็นว่ามีกระบวนการในการจัดเก็บข้อมูลจากประชาชนชาวบ้าน ผู้สูงอายุที่เป็นคนน้ำชำเป็นผู้ทรงภูมิในพื้นที่ รวมถึงประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดเก็บข้อมูลของแต่ละหมู่บ้าน” ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนพื้นที่ตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีกระบวนการที่เกิดขึ้นจากการลงพื้นที่ของผู้นำชุมชน มีการเข้าถึงประชาชนเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลต่าง ๆ ในพื้นที่อย่างเป็นทางการอื่น ๆ อีกทั้งการจัดเก็บข้อมูลเกิดจากการสังเคราะห์จากข้อมูลและบริบทพื้นที่เป็นฐาน การได้มาซึ่งข้อมูลเป็นสิ่งที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างผู้นำชุมชนและประชาชนอย่างแท้จริง ซึ่งมีความสอดคล้องกับ นายประจักษ์

^{๑๐} สนทนากลุ่มเฉพาะ นายสุทิน ม้าแก้ว, กำนันตำบลน้ำชำ, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

พุฒิ^{๑๑} ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑ กล่าวว่า “ประชาชนในพื้นที่ต่างยินดีให้ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาชุมชน อีกทั้งการลงพื้นที่จัดเก็บมีเกิดจากการประชุมและลงเก็บข้อมูลจากประชาชนและผู้ทรงภูมิในพื้นที่ ทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาหมู่บ้าน” แสดงให้เห็นว่า การจัดเก็บข้อมูลนั้นเป็นการดำเนินการจากความร่วมมือของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งผู้นำชุมชนและประชาชนอย่างมีส่วนร่วม จึงทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการนำไปต่อยอดและพัฒนาพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมกิจกรรมประเพณีในชุมชน ทั้งในด้านความเชื่อ ด้านศาสนา ด้านภูมิปัญญา เป็นต้น

๓. ด้านการมีส่วนร่วมในการนำข้อมูลไปใช้เพื่อพัฒนาพื้นที่ชุมชนเชิงสร้างสรรค์

การพัฒนากระบวนการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ด้านการมีส่วนร่วมในการนำข้อมูลไปใช้เพื่อพัฒนาพื้นที่ชุมชนเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งนักวิจัยได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายและได้มีการลงพื้นที่สอบถามเก็บข้อมูล จัดสนทนากลุ่ม เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล จากนั้นมีการนำผลการศึกษาค้นคว้ามาวิเคราะห์ เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านการมีส่วนร่วมในการนำข้อมูลไปใช้เพื่อพัฒนาพื้นที่ชุมชนเชิงสร้างสรรค์ ดังที่นายพิเชษฐ์ ชลสินธุ์^{๑๒} ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๔ กล่าวว่า “การเข้าถึงข้อมูลชุมชนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้จริงในปัจจุบัน เนื่องจากมีการศึกษาและรวบรวมมาอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งมีการรวบรวมการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมผ่านแผนพัฒนาหมู่บ้าน” ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การเข้าถึงข้อมูลชุมชนเป็นสิ่งที่ทำได้ในปัจจุบัน โดยได้รับความร่วมมือจากประชาชนและผู้นำชุมชนในการจัดเก็บและรวบรวม จึงถึงการเข้าถึงข้อมูลและการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งมีความสอดคล้องกับ โดยสอดคล้องกับ นางสมทรง ชมใจ^{๑๓} ประธานศูนย์เรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรด้านการทำข้าวแต๋น กล่าวว่า “ที่ผ่านมามีการส่งเสริมให้เกิดการดำเนินการเกี่ยวกับการสร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์ โดยตัวของข้าพเจ้าก็ได้รับโอกาสนั้น เนื่องจากรุ่นพ่อรุ่นแม่ได้มีการทำข้าวแต๋นแม้จะไม่มากมาย แต่ก็พอสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและสมาชิกของกลุ่ม” แสดงให้เห็นว่า การจัดเก็บข้อมูลเกิดความหลากหลายทางด้านการสังเคราะห์ และนำองค์ความรู้ที่ได้มาต่อยอดในการส่งเสริมและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชน ทำให้เกิดรายได้ในพื้นที่ และทำให้ประชาชนเกิดรายได้อีกหนึ่งช่องทางเพิ่มเติมจากการทำการเกษตร ซึ่งสอดคล้องกับ นางลัดดา วิชาสกุลเด่น^{๑๔} สารวัตรกำนันตำบลน้ำขำ

^{๑๑} สนทนากลุ่มเฉพาะ นายประจักษ์ พุฒิ, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

^{๑๒} สนทนากลุ่มเฉพาะ นายพิเชษฐ์ ชลสินธุ์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๔, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

^{๑๓} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสมทรง ชมใจ, ประธานศูนย์เรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรด้านการทำข้าวแต๋น, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

^{๑๔} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางลัดดา วิชาสกุลเด่น, สารวัตรกำนันตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ กล่าวว่า “ช่วงเวลาที่ผ่านมา ชาวบ้านในพื้นที่ที่มีการประกอบอาชีพหลักคือการทำเกษตรเพียงอย่างเดียว แต่หลังจากที่มีการรวมกลุ่มทำให้เกิดการพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์โดยอาศัยการเก็บรวบรวมความรู้ ภูมิปัญญาชาวบ้านในพื้นที่ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากรุ่นพ่อรุ่นแม่ จึงเกิดเป็นอาชีพใหม่อีกหนึ่งช่องทางเพื่อส่งเสริมให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มมากขึ้น” แสดงให้เห็นว่า การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์สินค้าจากผลผลิตทางการเกษตรมีพื้นฐานมาจากองค์ความรู้และภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวบ้านซึ่งเกิดจากการศึกษาเรียนรู้ รวบรวม และถ่ายทอดให้กับลูกหลาน และเกิดผลให้มีการต่อยอดการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์แปรรูปทางการเกษตรขึ้นในพื้นที่ตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ภาพที่ ๔.๔ การประชุมกลุ่มย่อยเพื่อจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมสำหรับการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

๔.๓ ผลการวิเคราะห์ระบบข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

จากการศึกษาการจัดการข้อมูลชุมชนและการพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ทำให้ผู้วิจัยเสนอแนวคิดในการจัดการระบบข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ นักวิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์การจัดเก็บข้อมูลชุมชน พบว่า การจัดเก็บข้อมูลของชุมชนเป็นการดำเนินการในระดับของหมู่บ้านโดยเกิดจากการรวบรวมข้อมูลซึ่งได้ทั้งจากการสังเกตการณ์ (Observation) ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูลอย่างง่ายด้วยการสังเกตการณ์เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในลักษณะของชุมชน ซึ่งอาจได้ข้อมูลมาจากการเข้าไปถึงกลุ่มคนที่ถือว่าเป็นปราชญ์ชุมชนหรือคนที่มีความรู้ความเข้าใจในชุมชนเป็นอย่างดี โดยการที่เข้าไปสังเกตการณ์นั้นเป็นกระบวนการที่มีการศึกษา ปรึกษาหารือกันในระดับผู้นำชุมชน มีเป้าหมายชัดเจนจากการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน มีการกำหนดกรอบสำหรับศึกษาและเก็บข้อมูล เช่น การกำหนดผู้ที่จะให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละด้านหรือแต่ละประเด็นย่อย โดย

พื้นที่ตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ได้มีการมอบหมายให้แต่ละคนที่มีความรับผิดชอบได้ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลตามประเด็น โดยเกิดการสัมภาษณ์ การสอบถาม การเรียนรู้ การจัดบันทึก เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลพื้นฐานในการจัดทำฐานข้อมูลหมู่บ้านอย่างเป็นรูปธรรม สำหรับข้อมูลที่ใช้ประกอบด้านอื่น ๆ ซึ่งนักวิจัยได้วิเคราะห์การจัดการระบบข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่สร้างสรรค์ ดังต่อไปนี้

๑) การรวบรวมและจัดเก็บข้อมูล

การดำเนินการรวบรวมข้อมูลของพื้นที่ตำบลน้ำขำจากการลงพื้นที่ศึกษา ทำให้นักวิจัยทราบถึงกระบวนการที่ชุมชนมีการดำเนินการอย่างเรียบง่าย เช่น การสัมภาษณ์ การสังเกต เป็นต้น กระบวนการในการรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลเน้นกระบวนการสร้างความเข้าใจและเข้าถึงกับชาวบ้านที่จะให้ข้อมูล ซึ่งเป็นส่วนเบื้องต้นที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการเริ่มต้นจัดเก็บข้อมูล ทีมนักวิจัยได้สร้างความเข้าใจด้วยการเกริ่นอธิบายเหตุและผลความจำเป็นให้ถูกต้องและมีความน่าเชื่อถือเพื่อจะได้นำข้อมูลที่ได้รับไปวิเคราะห์เพื่อการใช้งานได้ ซึ่งภายหลังจากการรวบรวมและจัดเก็บความรู้แนวคิด และหลักการ ในกระบวนการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ทีมวิจัยศึกษาทั้ง ๒ ประเด็นคือ วนอุทยานแพะเมืองผี และศูนย์เรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ได้มีการตรวจสอบข้อมูลด้วยกระบวนการประชุมเรียบเรียงในลำดับต้น เพื่อหาข้อสรุป แนวทางของความถูกต้องของเนื้อหาให้กระชับและชัดเจน มีความครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งข้อมูลเบื้องต้น ซึ่งหลังจากนั้นกระบวนการตรวจสอบด้วยการเข้าหาผู้ให้ข้อมูลและผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อทำการตรวจสอบข้อมูลอย่างถูกต้องซึ่งเป็นการทวนข้อมูลเพื่อการนำไปใช้จริง โดยข้อมูลของวนอุทยานแพะเมืองผีที่มีประเด็นด้าน ๑) ข้อมูลทั่วไปของวนอุทยานแพะเมืองผี เกิดจากสภาพภูมิประเทศซึ่งเป็นดิน และหินทรายถูกกัดเซาะตามธรรมชาติเป็นรูปร่างลักษณะต่างๆ แพะแปลว่า ป่าละเมาะ เมืองผีแปลว่า เงียบเหงา ได้มีการประกาศจัดตั้งเป็นวนอุทยาน^{๑๕} เมื่อวันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๒๔ มีเนื้อที่ ๑๖๗ ไร่ เป็นสถานที่ที่มีความสวยงามด้าน ธรณีวิทยา หน้าผา เสาดิน และเส้นทางศึกษาธรรมชาติวนอุทยานแพะเมืองผี จัดทำเส้นทางศึกษา ธรรมชาติไว้บริการนักเรียน นักศึกษา และนักท่องเที่ยวทั่วไป ได้เข้ามาศึกษาสภาพป่า ลักษณะทางธรณีวิทยา เพื่อเป็นการส่งเสริม ให้เกิดความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพพื้นที่วนอุทยานมากยิ่งขึ้น ในประเด็นของความเชื่อหรือเรื่องเล่าอันมีตำนานแพะเมืองผี โดยมีตำนานเล่าเรื่องวนอุทยานแพะเมืองผี เมื่อครั้งในอดีตกาลนานมาแล้ว ชาวบ้านขนานนามว่า เป็น “แพะเมืองผี” ไม่มีผู้ใดทราบ ประวัติเป็นที่ แน่นนอน แต่ได้เล่าสืบทอดกันมาว่า แต่ก่อนบริเวณป่าแห่งนี้ เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ มีพันธุ์ไม้ใหญ่ขึ้นอยู่หนาแน่นและสัตว์ป่า น้อยใหญ่เป็นจำนวนมาก ในสมัย

^{๑๕} กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, วนอุทยานแพะเมืองผี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://www.dnp.go.th/mainnation/widepark/_private/v52_Peamuangpee.htm, [๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๕]

นั้นมีครูบาปัญญาฯ เป็นเจ้าอาวาสวัดน้ำขำ ตำบลน้ำขำ ซึ่งชาวบ้านได้พร้อมใจกันนิมนต์มาเป็น เจ้าอาวาสองค์แรก ของวัดน้ำขำและได้บอกเล่าประวัติแพะเมืองผีสืบทอดต่อกันมาว่า มีหญิงชราคนหนึ่งซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ย่าสุม” เข้าไปหาผัก หน่อไม้ เป็นอาหาร แต่หลงป่าแล้วไปพบหลุมเงินทองคำ จึงได้นำเงิน และทองคำ ใส่ถุงแล้วเตรียมหาบ จะกลับบ้าน เสร็จแล้วเกิดหลงป่าอีก โดยไม่สามารถนำเอาหาบเงิน ทองคำ ออกมาได้ ย่าสุมจึงวางหาบจะกลับบ้านเสร็จแล้วเกิด หลงป่าอีก โดยไม่สามารถนำเอาหาบเงิน ทองคำออกมาได้ ย่าสุมจึงวางหาบแล้วหาไม้มาคาดเป็นราว (ราวไม้) ต่อมาออกจากป่าจน ถึงบ้านและ เดินกลับไปราวไม้ที่คาดไว้เป็นแนวทางไว้ ซึ่งปัจจุบันเป็นร่องทางน้ำพบเห็นได้ เป็นแนวออกไปทางบ้านน้ำขำ ทิศตะวันตก ออกของ แพะเมืองผี ย่าสุม จึงได้ชักชวนชาวบ้านให้เข้าไปด้วยปรากฏว่า ชาวบ้านก็ได้ติดตามย่าสุมเข้าไปถึงจุดที่ ย่าสุมวางหาบไว้แต่ ไม่พบเงินและทองคำ ในหาบแต่อย่าใด ไม่รู้ว่าหายไปได้อย่างไร ชาวบ้านจึงขนานนามสถานที่นั้นว่า “แพะย่าสุม คาดราว” และได้ช่วยกันค้นหา พบรอยเท้าคนเดินและชาวบ้านได้เดินตามรอยเท้าเหล่านั้นไปจนกระทั่งมาถึงพื้นที่ซึ่งชาวบ้าน ขนานนามว่า “แพะเมืองผี” ภาษาพื้นเมืองทางภาคเหนือคำว่า “แพะ” ในที่นี้หมายถึงป่าแพะนั้นเอง ส่วนคำว่าเมืองผีก็เป็นชื่อ ที่ชาวบ้านเรียก กันสืบมาในสมัยศึกดำบรรพ์ โดยอาจจะเห็นว่าป่าแพะตรงนี้มีลักษณะพิศดารของภูมิประเทศ และเพราะความเร้นลับตามเรื่องราว ที่เชื่อถือเล่าสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ก็อาจเป็นได้ และในส่วนของแผนพัฒนาหมู่บ้าน^{๑๖} มีการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้าน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาของหมู่บ้านในแต่ละปี รวมทั้งเป็นการสรุปข้อมูลต่าง ๆ ของหมู่บ้านเพื่อให้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับรายงานส่วนงานที่เกี่ยวข้อง โดยแผนพัฒนาหมู่บ้านมีการดำเนินการจัดทำทั้ง ๔ หมู่บ้าน รวมทั้งมีการนำข้อมูลที่จำเป็นจากองค์การบริหารส่วนตำบลร่องพอง ซึ่งเป็นหน่วยงานท้องถิ่นที่รับผิดชอบและดูแลในเขตตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มาเป็นข้อมูลประกอบในแต่ละด้าน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการจัดเก็บข้อมูลที่มีความชัดเจนและเป็นรูปธรรมที่ดีในการจัดเก็บข้อมูลของหมู่บ้าน โดยการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านจะมีการระดมความคิดและสังเคราะห์เป็นแนวทางการพัฒนาผ่านโครงการพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งมีการระบุไว้ในแผนพัฒนาหมู่บ้านอย่างละเอียด และรูปเล่มของแผนพัฒนาหมู่บ้านจะเก็บไว้ที่ผู้ใหญ่บ้าน และการรวมกลุ่มด้านการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ซึ่งในพื้นที่ตำบลน้ำขำมีศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร มีการดำเนินการโดยชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองและความเพียงพอของครอบครัวและชุมชน นอกจากนี้ยังได้กำหนดลักษณะของวิสาหกิจชุมชน โดยสรุปได้เป็นลักษณะที่สำคัญได้ดังนี้^{๑๗} ๑. ชุมชนเป็นเจ้าของ

^{๑๖} คณะกรรมการหมู่บ้าน, แผนพัฒนาหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑-๔ ตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, (เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๖๕).

^{๑๗} ณรงค์ เพชรประเสริฐ, ธุรกิจชุมชน : เส้นทางที่เป็นไปได้, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๒), หน้า ๒๒๓-๒๒๕.

กิจการเอง โดยการถือหุ้นได้เพื่อการมีส่วนร่วมและให้ความช่วยเหลือในการตัดสินใจ ๒. ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน นำวัตถุประสงค์บางส่วนมาจากภายนอกได้แต่เน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้มากที่สุด ๓. ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน เพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้เกิดมีความรู้ภูมิปัญญา มีกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม เกิดมีความเชื่อมั่นในตัวเองก็จะริเริ่ม สร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ได้ โดยไม่เอาแต่เลียนแบบ ๔. มีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล ฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นฐานทุนที่สำคัญ เป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยปรับประยุกต์ให้ทันสมัยผสมผสานกับความรู้ภูมิปัญญาสากลหรือจากที่อื่น ๕. มีการดำเนินการแบบบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ไม่ใช่ทำแบบโครงการเดี่ยว คล้ายกับปลูกพืชเดี่ยว แต่เป็นการทำแบบวนเกษตร คือ มีหลาย ๆ กิจกรรม ประสานผนึกพลัง (synergy) และเกี่ยวคู่กัน (cluster) ๖. มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจหลัก การเรียนรู้คือหัวใจของกระบวนการพัฒนา ๗. มีการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมายการพึ่งตนเองคือเป้าหมายอันดับแรก หลังจากทีมวิจัยได้วิเคราะห์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีการดำเนินการอย่างเข้มแข็งและมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง พบว่ากลุ่มที่มีประสิทธิภาพที่สามารถดำเนินการได้และมีความต่อเนื่อง จำนวน ๒ กลุ่มหลัก ๆ ประกอบด้วย^{๑๘} ๑) กลุ่มทำข้าวแคบ และ ๒) กลุ่มทำข้าวแต๋น จึงเกิดการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากกระบวนการข้างต้นจนถึงมีการรวบรวมเกิดเป็นรูปแบบของการจัดเก็บเป็นฐานข้อมูลชุมชนเพื่อจะได้นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาพื้นที่ต่อไป

๒) การนำข้อมูลไปใช้ให้เพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่สร้างสรรค์

การนำข้อมูลที่ได้รับการสังเคราะห์มาใช้เพื่อพัฒนา โดยจากการศึกษาวิจัยได้กำหนดกรอบข้อมูลไว้ ๓ ประเด็น คือ ๑) วนอุทยานแพะเมืองผี ๒) ศูนย์เรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ซึ่งจะได้นำข้อมูลมาเป็นแนวทางในการนำไปใช้สำหรับการพัฒนาเชิงพื้นที่สร้างสรรค์ ดังนี้

๑) วนอุทยานแพะเมืองผี

แพะเมืองผี ภาษาพื้นเมือง “แพะ” แปลว่า ป่าละเมาะหรือป่าโปร่ง “เมืองผี” หมายถึงความรู้สึกที่ดูเจิบ ว่างเวงเหมือนเมืองผี เมื่อรวมกันจึงแปลว่า ป่าละเมาะที่เจิบว่างเวงเหมือนเมืองผี แพะเมืองผี เป็นเนินที่พังยุบลงไปเป็นแอ่ง คล้ายแอ่งกระทะหงาย มีความกว้างประมาณ ๓๐ เมตร ยาว ประมาณ ๑๐๐ เมตร ขอบแอ่งด้านทิศตะวันตกเป็นหน้าผาที่มีต้นไม้เตี้ย ๆ ปกคลุม มีความสูงไม่แน่นอน คือ สูงตั้งแต่ ๖-๑๔ เมตร หน้าผามีความลาดชันลดระดับลงมาทางด้านตะวันออกเข้าสู่ภายในแอ่ง โดยลดระดับลงมาอยู่ที่ความสูง ๒-๓ เมตร ภายในแอ่งมีโคกหรือเนินสูงๆ ต่ำ ๆ ไม่ต่อเนื่องกัน เกิดจากการพังทะลายที่ไม่สม่ำเสมอของชั้นตะกอน ทำให้เนินที่เหลือมีลักษณะเป็นแท่งคล้ายเสา เป็นโคกรูปรางคล้ายจอมปลวก คล้ายดอกเห็ด หรือบางเนินคล้ายสะพานโค้ง ดูแปลก

^{๑๘} คณะกรรมการหมู่บ้าน, แผนพัฒนาหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑-๔ ตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, (เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๖๕).

ประหลาดธรณีวิทยาของแพะเมืองผี ประกอบด้วยตะกอนที่ยังไม่แข็งตัวเป็นหิน ๒ ชนิด^{๑๙} คือ ๑) ตะกอนชั้นล่าง เป็นตะกอนเม็ดเล็กละเอียด ประกอบด้วย ดินเหนียวปนทรายเม็ดละเอียด มีสีเทา และมีจุดประสีน้ำตาล และน้ำตาลปนเหลือง บางบริเวณมีตะกอนทรายหยาบแทรกเป็นชั้น ตะกอนชั้นนี้ปรากฏร่องรอยการถูกกัดเซาะให้เป็นริ้วและร่องมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากมีดินเหนียวเป็นส่วนประกอบอยู่มาก นอกจากนี้ตามผิวของเสาหินเหนียวจะพบก้อนปูนพอก ก้อนกลมๆ ปะปนอยู่ในเนื้อด้วย ๒) ตะกอนชั้นบน เป็นตะกอนเม็ดหยาบ วางตัวเป็นแนวชั้น ตะกอนประสานเกาะตัวกันเป็นชั้นแข็ง และผิวภายนอกเป็นสีน้ำตาลแดงถึงดำ ประกอบด้วย ชั้นล่างสุดเป็นชั้นตะกอนกรวดและทรายปนดินเหนียว มีชั้นเฉียงระดับ และมีชั้นบาง ๆ ปรากฏให้เห็น กรวดเป็นควอตซ์เชิร์ต หินทรายและหินดินดาน มีน้ำ เหล็กหรือแมงกานีสเคลือบประสาน ทำให้เป็นชั้นแข็ง วางตัวเอียงเทไปทางทิศตะวันตก ถัดขึ้นไปเป็นชั้นตะกอนทรายปนดินเหนียว มีก้อนกรวดแทรก ถัดขึ้นไปอีกคือตะกอนชั้นบนสุดของแพะเมืองผี เป็นชั้นกรวดที่มีควอร์ตซ์สีขาว และลูกรังเนื้อแข็งแทรก ทำให้เกิดเป็นชั้นแข็ง ตะกอนชั้นนี้รองรับชั้นตะกอนทรายละเอียด สีแดง มีเศษใบไม้ รากไม้และถ่านไม้แทรกในเนื้อ ซึ่งจัดเป็นตะกอนผิวดิน แพะเมืองผีที่จังหวัดแพร่แสดงให้เห็นถึงสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป เริ่มตั้งแต่ช่วงเวลา ประมาณ ๓๐,๐๐๐ ปีที่แล้วมา ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เป็นลักษณะธรณีสัณฐานของการสึกกร่อนที่เกิดขึ้นกับชั้นตะกอนที่สะสมใหม่ ยังไม่จับตัวกันจนแน่นแข็งเป็นชั้นหิน ภูมิภาคซึ่งเกิดจากการสึกกร่อนแบบนี้ มักจะมีความสัมพันธ์กับธรณีแปรสัณฐานหรือการเคลื่อนไหวของเปลือกโลก ทำให้พื้นที่สะสมตัวของตะกอนใหม่ยกตัวขึ้นสูงกว่าระดับข้างเคียง น้ำซึ่งเป็นตัวการทำลายที่สำคัญ จึงได้กัดเซาะให้พื้นที่สึกกร่อนผุพังลง การสึกกร่อนอย่างกว้างขวางของเนินตะกอนแพะเมืองผีเกิดจากมีต้นไม้ปกคลุมพื้นดินน้อยลงร่วมกับกิจกรรมของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งมีหลักฐานของการเข้าอยู่อาศัยในบริเวณนี้

^{๑๙} สำนักธรณีวิทยา, ธรณีวิทยาจังหวัดแพร่ และแหล่งเรียนรู้ทางธรณีวิทยา, เอกสารประกอบการฝึกอบรมเพื่อการเผยแพร่ความรู้ธรณีวิทยา ทรัพยากรธรณีและธรณีพิบัติภัย, มิถุนายน ๒๕๕๕, หน้า ๒๖.

ภาพที่ ๔.๕ แผนที่พะเยาเมืองผี

(ที่มา : <https://naturalsite.onep.go.th/storage/pictures/2020/11/3/pqyy...Cg.jpeg>)

๒) ศูนย์เรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร

การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรเป็นการแข่งขันในตลาดชั้นที่หลายๆ ครั้ง ทำให้เกิดมูลค่าหรือราคาของสินค้าทางการเกษตรมีการเปลี่ยนแปลงทางราคา หรืออาจมาจากสภาพดินฟ้าอากาศที่เป็นปัจจัยที่ไม่อาจควบคุมได้ ที่จะส่งผลให้ราคาของสินค้ามีการขยับขึ้นลงอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นแล้ว ผู้ผลิตสินค้าทางการเกษตร หรือเกษตรกร อาจจำเป็นต้องมีการฝึกฝน เรียนรู้ และพัฒนาเทคนิคในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่สินค้าทางการเกษตรของตัวเอง เพื่อให้สามารถเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรได้มากขึ้น การสร้างมูลค่าเพิ่มแก่สินค้าเกษตร เป็นเทคนิคที่สำคัญที่จะช่วยให้เกษตรกรสามารถมีรายได้เพิ่มขึ้นจากผลผลิตทางการเกษตรของตัวเองได้ โดยความหมายโดยทั่วไปจะหมายถึง การนำผลผลิตทางการเกษตรมาเพิ่มลักษณะพิเศษหรือจุดเด่นบางอย่างให้ต่างไปจากเดิม เพื่อให้ตรงต่อความต้องการของผู้บริโภคมากยิ่งขึ้น โดยจะมีทั้งสินค้าที่เป็นอาหารและไม่ใช่อาหาร อีกทั้งสินค้าทาง

การเกษตรที่เป็นอาหารนั้นจะมีเทคนิคในการเพิ่มมูลค่าโดยการการแปรรูปหรือการถนอมอาหารเพื่อเพิ่มมูลค่าแก่สินค้าให้มีราคาที่สูงขึ้นกว่าเดิม ซึ่งหากมีการทำอย่างเป็นระบบ จะช่วยส่งผลให้ผลผลิตสินค้าทางการเกษตรมีปริมาณไม่ล้นตลาด ทำให้ไม่เกิดสงครามราคาที่จะทำให้ราคาสินค้าลดลง อีกทั้งยังเสริมสร้างอาชีพใหม่ๆ ในชุมชน และยังสามารถลดต้นทุนการผลิตสินค้าได้อีกด้วย เนื่องจากผลผลิตทางการเกษตรที่ได้ผ่านกระบวนการแปรรูปมาแล้วนั้นโดยส่วนใหญ่จะมีขนาดที่เล็กกว่าขนาดปกติ ทำให้ค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าจากแหล่งผลิตไปยังแหล่งจัดจำหน่ายลดลง ซึ่งผลจากการแปรรูปที่จะทำให้สินค้าสามารถเก็บได้นานขึ้น ยังจะก่อให้เกิดรายได้อย่างต่อเนื่องแก่ธุรกิจ เช่น โรงงานแปงมันสัมปะหลัง ซึ่งสินค้าหลักของโรงงานคือแปงมันสัมปะหลัง ส่วนกากที่เหลือจากการทำแปงสามารถนำไปตากแห้งปนผสมเป็นอาหารสัตว์และก่อให้เกิดเป็นรายได้ตามมา ถือเป็น การส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มจากสินค้าเกษตรธรรมดาไปสู่การแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ชนิดใหม่ได้ สำหรับการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนารูปแบบ เช่น หม้อรอบที่ทำเป็นชั้นใหญ่ก็ทำให้เป็นชั้นเล็ก ๆ พอดีคำ เพื่อให้ง่ายต่อการรับประทาน หรือกล้วยตากที่ขายทั่ว ๆ ไปก็พัฒนาทำมาเป็นกล้วยตากเคลือบช็อกโกแลตหรือรสสตอเบอร์รี่ แล้วทำบรรจุภัณฑ์ใหม่แบบแพ็คซึ้น เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า เป็นต้น

การเพิ่มมูลค่าสินค้าและการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเป็นการช่วยป้องกันปัญหาผลผลิตล้นตลาด หรือผลผลิตตกเกรดไม่ได้ขนาดตามที่ลูกค้าต้องการ ทำให้สามารถยกระดับราคาผลผลิตไม่ให้ตกต่ำ และการสร้างเพิ่มมูลค่าให้แก่ผลผลิตทางการเกษตร การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรให้เป็นผลิตภัณฑ์อาหาร หรือวัตถุดิบอาหาร จะทำให้สามารถขยายตลาดการค้าออกไปสู่ต่างประเทศ จะช่วยเพิ่มพูน รายได้ให้แก่ประเทศได้เป็นอย่างดีเทคนิคในการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรมีหลายขั้นตอน และหลายรูปแบบ แต่ที่สำคัญผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปนั้นๆจะต้องมีความอร่อย ผู้บริโภครับประทานแล้วต้องติดใจในรสชาติซึ่งผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปสามารถทำรายได้ให้แก่เกษตรกร และผู้ประกอบการ ไม่ว่าจะจำหน่ายในประเทศ หรือการส่งออกที่สามารถเป็นรายได้นำเข้าสู่ประเทศ ซึ่งแนวทางการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งศูนย์เรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรทั้งสองแห่งที่มีการดำเนินการ คือ ๑) กลุ่มทำข้าวแคบ และ ๒) กลุ่มทำข้าวแต่น ได้ดำเนินการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรด้วยกระบวนการทำให้แห้ง คือ การลดความชื้นของอาหารจนถึงระดับที่สามารถยับยั้งการเจริญเติบโตของเชื้อจุลินทรีย์ได้ทำให้เก็บอาหารได้นาน การทำแห้งอาหารโดยทั่วไปจะอาศัยความร้อน เพื่อระเหยน้ำออกจากอาหาร การทำให้แห้งโดยใช้ความร้อน^{๒๐} คือ ๑) การทำแห้งโดยตากแดด เป็นการนำผลผลิตทางการเกษตรไปตากแดดโดยตรง มีความสะดวกและสิ้นค่าใช้จ่ายน้อย โดยเฉพาะพลังงานแสงอาทิตย์เป็นแหล่งกำเนิดความร้อนที่ได้มาโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย การ

^{๒๐} กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, แนวทางการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร, เอกสารเผยแพร่กิจกรรมพัฒนาองค์ความรู้สำหรับ SME (Knowledge Center), (กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, ๒๕๖๑).

ตากแห้งโดยใช้พลังงานแสงอาทิตย์แบบดั้งเดิม เช่น การตากเนื้อสัตว์ปลา ผักและผลไม้วิธีนี้ไม่สามารถควบคุมระดับความร้อน และคุณภาพของผลิตภัณฑ์เนื่องจากอาจมีการปนเปื้อนฝุ่นละออง จุลินทรีย์ หรือมีแมลงมาตอม ได้จึงมีการสร้างเป็นตู้อบโดยใช้ความร้อนจากแสงอาทิตย์ และ ๒) การทำแห้งโดยใช้ตู้อบลมร้อน วิธีการนี้เป็นการนำวิธีการแรกมาปรับปรุง โดยใช้อุปกรณ์เข้าช่วยเพื่อทำให้ผลิตภัณฑ์จำนวนมากแห้งตามที่ต้องการ และมีความชื้นสม่ำเสมอ ผลิตภัณฑ์ที่ตากแห้งโดยวิธีนี้สะอาด ลดการปนเปื้อนของจุลินทรีย์ได้ดีกว่าการตากแดด วิธีการทำให้แห้งด้วยความร้อนโดยใช้ตู้อบขนาดใหญ่ที่มีลมร้อนเป่าผ่านทำให้น้ำระเหยไปกับลมร้อนโดยทางช่องระบายลมภายในตู้อบ ใช้อุณหภูมิประมาณ ๖๐ - ๙๐ องศาเซลเซียส ขึ้นกับชนิดของผลิตภัณฑ์

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง “การจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ ๔.๖ องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๖ นักวิจัยได้ศึกษาและเสนอองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งประกอบด้วย

๑. การเข้าถึงข้อมูลชุมชน Data Access of Community

การจัดการข้อมูลชุมชน สิ่งที่ต้องให้ความสำคัญอันดับต้นๆ คือ การเข้าถึงข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้สำหรับการพัฒนาพื้นที่อย่างถูกต้อง ซึ่งข้อมูลที่จะนำมาต้องมีการจัดการเก็บวิเคราะห์ สังเคราะห์และจัดเก็บอย่างเหมาะสมเพื่อให้เกิดความสะดวกต่อการนำออกมาให้เกิดประโยชน์ต่อไป

๒. การร่วมมือของชุมชน Cooperation of Community

การจัดการข้อมูลของชุมชนเป็นการจัดเก็บ วิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูลที่มีความเกี่ยวข้องกับชุมชน ซึ่งการจะได้มาซึ่งข้อมูลต้องเกิดจากความร่วมมือของประชาชนในชุมชนเพื่อการจัดเก็บข้อมูลนั้นมีความถูกต้อง แม่นยำและนำไปใช้ได้เหมาะสม เพราะประชาชนในพื้นที่ย่อมรับรู้ รับทราบข้อมูลพื้นฐาน ความต้องการ การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในชุมชนอย่างตลอด จึงถือว่าการให้ความร่วมมือในการจัดเก็บ รวบรวมข้อมูลเป็นสิ่งที่แสดงออกซึ่งการให้ความร่วมมือกันของประชาชนในชุมชน

๓. การพัฒนาชุมชน Development of Community

การจัดข้อมูลเพื่อให้เกิดประโยชน์นั้นต้องเกิดจากกระบวนการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล การนำข้อมูลผ่านกระบวนการมาประยุกต์ใช้เป็นที่ชุมชนควรดำเนินการ ซึ่งเป็นการพัฒนาพื้นที่ชุมชนจากฐานข้อมูลอันมาจากชุมชน โดยข้อมูลนั้นย่อมเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนในลักษณะที่เป็นวงกว้าง รวมทั้งการปรับประยุกต์ข้อมูลเพื่อนำมาใช้ เป็นสิ่งที่ดีที่สุด

๔. การมีส่วนร่วมของชุมชน Participation of Community

การจัดการข้อมูลเพื่อให้เกิดการพัฒนาในชุมชนเป็นแนวทางเพื่อให้ชุมชนได้เกิดแรงผลักดันในการดำเนินการ ซึ่งส่วนหนึ่งจะต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชนในการนำข้อมูลที่ได้รับมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด รวมทั้งประชาชนต้องได้รับการเข้าถึงข้อมูลเหล่านั้นอย่างสะดวกและเหมาะสมเพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้และต่อยอดในการพัฒนาพื้นที่

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง “การจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” เป็นการศึกษาการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ การพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ และวิเคราะห์ระบบข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ การศึกษาการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

การจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ พบว่า การจัดการข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีกระบวนการผ่านองค์กรต่าง ๆ เช่น องค์กรด้านการศึกษา สำนักงานกีฬาและท่องเที่ยว องค์กรด้านศาสนา องค์กรท้องถิ่น ซึ่งมีการทำงานเชื่อมโยงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่เขตตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีแหล่งท่องเที่ยวที่ชื่อว่า วนอุทยานแพะเมืองผี ซึ่งเป็นอยู่ในความรับผิดชอบของกรมทรัพยากรธรณี กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการจัดทำข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีระบบและเผยแพร่ทั่วไป ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญและปรากฏในพื้นที่ตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ที่มีหลักฐานการดำเนินการได้มีการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการดำเนินการ การศึกษาค้นคว้า การท่องเที่ยว ซึ่งมีส่วนทำให้ชุมชนมีเอกลักษณ์อย่างเหมาะสมต่อการพัฒนาส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนให้เกิดมีความน่าสนใจ เกิดแรงดึงดูดสำหรับนักท่องเที่ยวทั่วไป โดยแหล่งท่องเที่ยวที่มีการจัดทำข้อมูลด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย

- ๑) วนอุทยานแพะเมืองผี ซึ่งเป็นพื้นที่ในความรับผิดชอบของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์

พีช ได้มีการจัดเก็บข้อมูลในรูปแบบออนไลน์ซึ่งสามารถค้นหาได้จากแหล่งข้อมูลของเพจของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ จึงทำให้การค้นคว้าและศึกษาข้อมูลในส่วนของพื้นที่มีหลากหลายและครอบคลุม เช่น เว็บไซต์ไปด้วยกัน ได้มีการลงข้อมูลเกี่ยวกับสวนอุทยานแพะเมืองผี ๒) การรวมกลุ่มด้านการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ซึ่งในพื้นที่ตำบลน้ำขำมีศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร จำนวน ๕ กลุ่มหลัก ๆ ประกอบด้วย ๑) กลุ่มทำข้าวแคบ และ ๒) กลุ่มทำข้าวแต่น โดยการรวมกลุ่มด้านการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานจากภาครัฐ เช่น สหกรณ์จังหวัดแพร่ สำนักงานเกษตรจังหวัดแพร่ พัฒนาสังคมจังหวัดแพร่ เป็นต้น ที่เป็นหน่วยงานส่งเสริมและพัฒนาสินค้า รวมทั้งการตลาดสำหรับการส่งออกผลิตภัณฑ์ของชุมชน

๕.๑.๒ การพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

การวิจัยนี้ มีกระบวนการสัมมนากลุ่มเพื่อพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมสำหรับการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ โดยผลของการสัมมนากลุ่มมีประเด็น ดังนี้

๑. ด้านการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

การพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ด้านการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ซึ่งนักวิจัยได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายและได้มีการลงพื้นที่สอบถาม เก็บข้อมูล จัดสนทนากลุ่ม เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล จากนั้นมีการนำผลการศึกษาค้นคว้ามาวิเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

๒. ด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการจัดการข้อมูลชุมชน

การพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการจัดการข้อมูลชุมชน ซึ่งนักวิจัยได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายและได้มีการลงพื้นที่สอบถาม เก็บข้อมูล จัดสนทนากลุ่ม เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล จากนั้นมีการนำผลการศึกษาค้นคว้ามาวิเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการจัดการข้อมูลชุมชน

๓. ด้านการมีส่วนร่วมในการนำข้อมูลไปใช้เพื่อพัฒนาพื้นที่ชุมชนเชิงสร้างสรรค์

การพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ด้านการมีส่วนร่วมในการนำข้อมูลไปใช้เพื่อพัฒนาพื้นที่ชุมชนเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งนักวิจัยได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายและได้มีการลงพื้นที่สอบถาม

เก็บข้อมูล จัดสนทนากลุ่ม เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล จากนั้นมีการนำผลการศึกษาค้นคว้ามาวิเคราะห์ เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านการมีส่วนร่วมในการนำข้อมูลไปใช้เพื่อพัฒนาพื้นที่ชุมชนเชิงสร้างสรรค์

๕.๑.๓ การวิเคราะห์ระบบข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

การจัดเก็บข้อมูลของชุมชนเป็นการดำเนินการในระดับของหมู่บ้านโดยเกิดจากการรวบรวมข้อมูลซึ่งได้ทั้งจากการสังเกตการณ์ (Observation) ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูลอย่างง่ายด้วยการสังเกตการณ์เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในลักษณะของชุมชน ซึ่งอาจได้ข้อมูลมาจากการเข้าไปถึงกลุ่มคนที่ถือว่าเป็นปราชญ์ชุมชนหรือคนที่มีความรู้ความเข้าใจในชุมชนเป็นอย่างดี โดยการที่เข้าไปสังเกตการณ์นั้นเป็นกระบวนการที่มีการศึกษา ปรัชญาหรือกันในระดับผู้นำชุมชน มีเป้าหมายชัดเจนจากการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน มีการกำหนดกรอบสำหรับศึกษาและเก็บข้อมูล เช่น การกำหนดผู้ที่จะให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละด้านหรือแต่ละประเด็นย่อย โดยพื้นที่ตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ได้มีการมอบหมายให้แต่ละคนที่มีความรับผิดชอบได้ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลตามประเด็น โดยเกิดการสัมภาษณ์ การสอบถาม การเรียนรู้ การจัดบันทึก เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลพื้นฐานในการจัดทำฐานข้อมูลหมู่บ้านอย่างเป็นรูปธรรม สำหรับข้อมูลที่ใช้ประกอบด้านอื่น ๆ ซึ่งนักวิจัยได้วิเคราะห์การจัดการระบบข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่สร้างสรรค์ ดังต่อไปนี้

๑) การรวบรวมและจัดเก็บข้อมูล

กระบวนการในการรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลเน้นกระบวนการสร้างความเข้าใจและเข้าถึงกับชาวบ้านที่จะให้ข้อมูล ซึ่งเป็นส่วนเบื้องต้นที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการเริ่มต้นจัดเก็บข้อมูล ทีมนักวิจัยได้สร้างความเข้าใจด้วยการเกริ่นอธิบายเหตุและผลความจำเป็นให้ถูกต้องและมีความน่าเชื่อถือเพื่อจะได้นำข้อมูลที่ได้รับไปวิเคราะห์เพื่อการใช้งานได้ ซึ่งภายหลังจากการรวบรวมและจัดเก็บความรู้ แนวคิด และหลักการ ในกระบวนการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ทีมวิจัยศึกษาทั้ง ๒ ประเด็น คือ วนอุทยานแพะเมืองผี และศูนย์เรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ได้มีการตรวจสอบข้อมูลด้วยกระบวนการประชุมเรียงเรียงในลำดับต้น เพื่อหาข้อสรุป แนวทางของความถูกต้องของเนื้อหาให้กระชับและชัดเจน มีความครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งข้อมูลเบื้องต้น ซึ่งหลังจากนั้นกระบวนการตรวจสอบด้วยการเข้าหาผู้ให้ข้อมูลและผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อทำการตรวจสอบข้อมูลอย่างถูกต้องซึ่งเป็นการทวนข้อมูลเพื่อการนำไปใช้จริง โดยข้อมูลของวนอุทยานแพะเมืองผีที่มีประเด็นด้าน ๑) ข้อมูลทั่วไปของวนอุทยานแพะเมืองผี เกิดจากสภาพภูมิประเทศซึ่งเป็นดิน และหินทรายถูกกัดเซาะตามธรรมชาติเป็นรูปร่างลักษณะต่างๆ แพะแปลว่า ป่าละเมาะ เมืองผีแปลว่า เจียบเหงา ได้มีการประกาศจัดตั้งเป็นวนอุทยาน เมื่อวันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๒๔ มีเนื้อที่ ๑๖๗ ไร่ เป็นสถานที่ที่มีความสวยงามด้าน ธรณีวิทยา หน้าผา เสาดิน และเส้นทางศึกษาธรรมชาติวนอุทยานแพะเมืองผี จัดทำเส้นทางศึกษา ธรรมชาติไว้บริการนักเรียน นักศึกษา และ

นักท่องเที่ยวทั่วไป ได้เข้ามาศึกษาสภาพป่า ลักษณะทางธรณีวิทยา เพื่อเป็นการส่งเสริม ให้เกิดความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพพื้นที่วนอุทยานมากยิ่งขึ้น ในส่วนของการรวมกลุ่มด้านการพัฒนาศูนย์ การเรียนรู้ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ซึ่งในพื้นที่ตำบลน้ำขำมีศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร มีการดำเนินการโดยชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองและความเพียงพอ ของครอบครัวและชุมชน หลังจากทีมวิจัยได้วิเคราะห์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีการดำเนินการอย่าง เข้มแข็งและมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง พบว่ากลุ่มที่มีประสิทธิภาพที่สามารถดำเนินการได้และมีความต่อเนื่อง จำนวน ๒ กลุ่มหลัก ๆ ประกอบด้วย ๑) กลุ่มทำข้าวแคบ และ ๒) กลุ่มทำข้าวแต่น จึงเกิดการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากกระบวนการข้างต้นจนถึงมีการรวบรวมเกิดเป็นรูปแบบของการ จัดเก็บเป็นฐานข้อมูลชุมชนเพื่อจะได้นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาพื้นที่ต่อไป

๒) การนำข้อมูลไปใช้ให้เพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่สร้างสรรค์

การนำข้อมูลที่ได้รับการสังเคราะห์มาใช้เพื่อพัฒนา โดยจากการศึกษาวิจัยได้กำหนด กรอบข้อมูลไว้ ๓ ประเด็น คือ ๑) วนอุทยานแพะเมืองผี ๒) ศูนย์เรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทาง การเกษตร ซึ่งจะได้นำข้อมูลมาเป็นแนวทางในการนำไปใช้สำหรับการพัฒนาเชิงพื้นที่สร้างสรรค์ ดังนี้ ๑) วนอุทยานแพะเมืองผี แพะเมืองผี ภาษาพื้นเมือง “แพะ” แปลว่า ป่าละเมาะหรือป่าโปร่ง “เมือง ผี” หมายถึง ความรู้สึกที่ดูเจี๊ยบ วังเวงเหมือนเมืองผี เมื่อรวมกันจึงแปลว่า ป่าละเมาะที่เจี๊ยบวังเวง เหมือนเมืองผี แพะเมืองผี เป็นเนินที่พังยุบลงไปเป็นแอ่ง คล้ายแอ่งกระทะหงาย มีความกว้าง ประมาณ ๓๐ เมตร ยาว ประมาณ ๑๐๐ เมตร ขอบแอ่งด้านทิศตะวันตกเป็นหน้าผาที่มีต้นไม้เตี้ย ๆ ปกคลุม มีความสูงไม่แน่นอน คือ สูงตั้งแต่ ๖-๑๔ เมตร หน้าผามีความลาดชันลดระดับลงมาทางด้าน ตะวันออกเข้าสู่ภายในแอ่ง โดยลดระดับลงมาอยู่ที่ความสูง ๒-๓ เมตร ภายในแอ่งมีโคกหรือเนินสูงๆ ต่ำ ๆ ไม่ต่อเนื่องกัน เกิดจากการพังทะลายที่ไม่สม่ำเสมอของชั้นตะกอน ทำให้เนินที่เหลือมี ลักษณะเป็นแท่งคล้ายเสา เป็นโคกรูปร่างคล้ายจอมปลวก คล้ายดอกเห็ด หรือบางเนินคล้ายสะพาน โค้ง ดูแปลกประหลาด ธรณีวิทยาของแพะเมืองผี ประกอบด้วยตะกอนที่ยังไม่แข็งตัวเป็นหิน ๒ ชนิด คือ ๑) ตะกอนชั้นล่าง เป็นตะกอนเม็ดเล็กละเอียด ๒) ตะกอนชั้นบน เป็นตะกอนเม็ดหยาบ

๒) ศูนย์เรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เป็นการแข่งในตลาดชั้นที่หลายๆ ครั้ง ทำให้เกิดมูลค่าหรือราคาของสินค้าทางการเกษตรมีการ เปลี่ยนแปลงทางราคา หรืออาจมาจากสภาพดินฟ้าอากาศที่เป็นปัจจัยที่ไม่อาจควบคุมได้ ที่จะส่งผล ให้ราคาของสินค้ามีการขยับขึ้นลงอยู่ตลอดเวลา ศูนย์เรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรทั้ง สองแห่งที่มีการดำเนินการ คือ ๑) กลุ่มทำข้าวแคบ และ ๒) กลุ่มทำข้าวแต่น ได้ดำเนินการแปรรูป ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรด้วยกระบวนการทำให้แห้ง คือ การลดความชื้นของอาหารจนถึงระดับที่ สามารถยับยั้งการเจริญเติบโตของเชื้อจุลินทรีย์ได้ทำให้เก็บอาหารได้นาน การทำแห้งอาหารโดยทั่วไป จะอาศัยความร้อน เพื่อระเหยน้ำออกจากอาหาร การทำให้แห้งโดยใช้ความร้อน คือ ๑) การทำแห้ง

โดยตากแดด เป็นการนำผลผลิตทางการเกษตรไปตากแดดโดยตรง มีความสะดวกและสิ้นค่าใช้จ่าย น้อย โดยเฉพาะพลังงานแสงอาทิตย์เป็นแหล่งกำเนิดความร้อนที่ได้มาโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย การตากแห้งโดยใช้พลังงานแสงอาทิตย์แบบดั้งเดิม เช่น การตากเนื้อสัตว์ปลา ผักและผลไม้วิธีนี้ไม่สามารถควบคุมระดับความร้อน และคุณภาพของผลิตภัณฑ์เนื่องจากอาจมีการปนเปื้อนฝุ่นละออง จุลินทรีย์ หรือมีแมลงมาตอม ได้จึงมีการสร้างเป็นตู้อบโดยใช้ความร้อนจากแสงอาทิตย์ และ ๒) การทำแห้งโดยใช้ตู้อบความร้อน วิธีการนี้เป็นการนำวิธีการแรกมาปรับปรุง โดยใช้อุปกรณ์เข้าช่วยเพื่อทำให้ผลิตภัณฑ์จำนวนมากแห้งตามที่ต้องการ และมีความชื้นสม่ำเสมอ ผลิตภัณฑ์ที่ตากแห้งโดยวิธีนี้สะอาด ลดการปนเปื้อนของจุลินทรีย์ได้ดีกว่าการตากแดด วิธีการทำให้แห้งด้วยความร้อนโดยใช้ตู้อบขนาดใหญ่ที่มีลมร้อนเป่าผ่านทำให้น้ำระเหยไปกับลมร้อนโดยทางช่องระบายลมภายในตู้อบ

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๑. การศึกษาการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ การจัดการข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีกระบวนการผ่านองค์กรต่าง ๆ เช่น องค์กรด้านการศึกษา สำนักงานกีฬาและท่องเที่ยว องค์กรด้านศาสนา องค์กรท้องถิ่น^๑ ซึ่งมีการทำงานเชื่อมโยงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่เขตตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ มีแหล่งท่องเที่ยวที่ชื่อว่า วนอุทยานแพะเมืองผี ซึ่งเป็นอยู่ในความรับผิดชอบของกรมทรัพยากรธรณี กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการจัดทำข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีระบบและเผยแพร่ทั่วไป ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญและปรากฏในพื้นที่ตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ที่มีหลักฐานการดำเนินการได้มีการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการดำเนินการ การศึกษาค้นคว้า การท่องเที่ยว^๒ ซึ่งมีส่วนทำให้ชุมชนมีเอกลักษณ์อย่างเหมาะสมต่อการพัฒนาส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนให้เกิดมีความน่าสนใจ เกิดแรงดึงดูดสำหรับนักท่องเที่ยวทั่วไป^๓ โดยแหล่งท่องเที่ยวที่มีการจัดทำข้อมูลด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย ๑) วนอุทยานแพะเมืองผี ซึ่งเป็นพื้นที่ในความรับผิดชอบของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ได้มีการจัดเก็บข้อมูลในรูปแบบออนไลน์ซึ่งสามารถค้นหาได้จากแหล่งข้อมูลของเพจของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ จึงทำให้การ

^๑ วรินพร แก้วสว่าง, การจัดการข้อมูล, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/newteamacc2559/kar-cadkar-khxmud> (๒๒ มีนาคม ๒๕๖๕)

^๒ ปาริชาติ วลัยเสถียร, กระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ของชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๔๙), ๑๗๖-๑๗๗.

^๓ Delbecq, A.L. & Andrew, H.V., A Group Process Model for Problem Identification and Program Planning, *Applied Behavioral Sciences*, (1977), pp. 466-492.

ค้นคว้าและศึกษาข้อมูลในส่วนของพื้นที่มีหลากหลายและครอบคลุม เช่น เว็บไซต์ไปด้วยกัน ได้มีการลงข้อมูลเกี่ยวกับสวนอุทยานแพะเมืองผี ๒) การรวมกลุ่มด้านการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ซึ่งในพื้นที่ตำบลน้ำขำมีศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร จำนวน ๕ กลุ่มหลัก ๆ ประกอบด้วย ๑) กลุ่มทำข้าวแคบ และ ๒) กลุ่มทำข้าวแต่น โดย การรวมกลุ่มด้านการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานจากภาครัฐ เช่น สหกรณ์จังหวัดแพร่ สำนักงานเกษตรจังหวัดแพร่ พัฒนาสังคมจังหวัดแพร่ เป็นต้น ที่เป็นหน่วยงานส่งเสริมและพัฒนาสินค้า รวมทั้งการตลาดสำหรับการส่งออกผลิตภัณฑ์ของชุมชน

๒. การพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ กระบวนการสัมมนากลุ่มเพื่อพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมสำหรับการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ โดยผลของการสัมมนากลุ่มมีประเด็น^๔ ดังนี้ ๑) ด้านการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานของชุมชน การพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ด้านการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ซึ่งนักวิจัยได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายและได้มีการลงพื้นที่สอบถาม เก็บข้อมูล จัดสนทนากลุ่ม เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล จากนั้นมีการนำผลการศึกษาค้นคว้ามาวิเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานของชุมชน^๕ ๒) ด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการจัดการข้อมูลชุมชน การพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการจัดการข้อมูลชุมชน ซึ่งนักวิจัยได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายและได้มีการลงพื้นที่สอบถาม เก็บข้อมูล จัดสนทนากลุ่ม เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล จากนั้นมีการนำผลการศึกษาค้นคว้ามาวิเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการจัดการข้อมูลชุมชน^๖ ๓) ด้านการมีส่วนร่วมในการนำข้อมูลไปใช้เพื่อพัฒนาพื้นที่ชุมชนเชิงสร้างสรรค์ การพัฒนาระบบการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำขำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ด้านการมีส่วนร่วมในการนำข้อมูลไปใช้เพื่อพัฒนาพื้นที่ชุมชนเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งนักวิจัยได้กำหนดพื้นที่เป้าหมายและได้มีการลงพื้นที่สอบถาม เก็บข้อมูล จัดสนทนากลุ่ม เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล จากนั้นมีการนำผลการศึกษา

^๔ วชิรวัชร งามละม่อม, **ทฤษฎีการมีส่วนร่วม**, (ปทุมธานี : สถาบันวิชาการไทยวิจัยพัฒนาการจัดการ TRDM, ๒๕๕๘).

^๕ Oakley, A., **The Captured Womb: A History of the Medical Care of Pregnant Women**, Basil Blackwell, (London : Oxford, 1984).

^๖ นคร สำเภาทิพย์, **การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงพื้นที่อำเภอหนองหัว จังหวัดเลย**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓).

ค้นคว้าวิเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านการการมีส่วนร่วมในการนำข้อมูลไปใช้เพื่อพัฒนาพื้นที่ชุมชน
เชิงสร้างสรรค์

๓. การวิเคราะห์ระบบข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของ
ตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ การจัดเก็บข้อมูลของชุมชนเป็นการดำเนินการในระดับของ
หมู่บ้านโดยเกิดจากการรวบรวมข้อมูลซึ่งได้ทั้งจากการสังเกตการณ์ (Observation) ซึ่งเป็นการ
รวบรวมข้อมูลอย่างง่ายด้วยการสังเกตการณ์เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในลักษณะของชุมชน ซึ่ง
อาจได้ข้อมูลมาจากการเข้าไปถึงกลุ่มคนที่ถือว่าเป็นปราชญ์ชุมชนหรือคนที่มีความรู้ความเข้าใจใน
ชุมชนเป็นอย่างดี โดยการที่เข้าไปสังเกตการณ์นั้นเป็นกระบวนการที่มีการศึกษา ปรึกษาหารือกันใน
ระดับผู้นำชุมชน มีเป้าหมายชัดเจนจากการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน มีการกำหนดกรอบสำหรับ
ศึกษาและเก็บข้อมูล เช่น การกำหนดผู้ที่จะให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละด้านหรือแต่ละประเด็นย่อย โดย
พื้นที่ตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ได้มีการมอบหมายให้แต่ละคนที่มีความรับผิดชอบได้
ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลตามประเด็น โดยเกิดการสัมภาษณ์ การสอบถาม การเรียนรู้ การจัดบันทึก
เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลพื้นฐานในการจัดทำฐานข้อมูลหมู่บ้านอย่างเป็นรูปธรรม สำหรับข้อมูลที่ใช้
ประกอบด้านอื่น ๆ ซึ่งนักวิจัยได้วิเคราะห์การจัดการระบบข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนา
เชิงพื้นที่สร้างสรรค์ ดังต่อไปนี้

๑) การรวบรวมและจัดเก็บข้อมูล

กระบวนการในการรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลเน้นกระบวนการสร้างความเข้าใจและเข้า
ถึงกับชาวบ้านที่จะให้ข้อมูล ซึ่งเป็นส่วนเบื้องต้นที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการเริ่มต้นจัดเก็บ
ข้อมูล ทีมนักวิจัยได้สร้างความเข้าใจด้วยการเกริ่นอธิบายเหตุและผลความจำเป็นให้ถูกต้องและมี
ความน่าเชื่อถือเพื่อจะได้นำข้อมูลที่ได้รับไปวิเคราะห์เพื่อการใช้งานได้ ซึ่งภายหลังจากการรวบรวม
และจัดเก็บความรู้ แนวคิด และหลักการ^๗ ในกระบวนการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ทีมวิจัย
ศึกษาทั้ง ๒ ประเด็น คือ วนอุทยานแพะเมืองผี และศูนย์เรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร
ได้มีการตรวจสอบข้อมูลด้วยกระบวนการประชุมเรียงเรียงในลำดับต้น เพื่อหาข้อสรุป แนวทางของ
ความถูกต้องของเนื้อหาให้กระชับและชัดเจน มีความครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ
แหล่งข้อมูลเบื้องต้น ซึ่งหลังจากนั้นกระบวนการตรวจสอบด้วยการเข้าหาผู้ให้ข้อมูลและผู้ที่เกี่ยวข้อง
เพื่อทำการตรวจสอบข้อมูลอย่างถูกต้องซึ่งเป็นการทวนข้อมูลเพื่อนำไปใช้จริง^๘ โดยข้อมูลของวน
อุทยานแพะเมืองผีที่มีประเด็นด้าน ๑) ข้อมูลทั่วไปของวนอุทยานแพะเมืองผี เกิดจากสภาพภูมิ

^๗ ยูวัฒน์ วุฒิเมธี, การพัฒนาชุมชน : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด
บางกอกบลิ๊ก, ๒๕๓๔), หน้า ๒.

^๘ ดิเรก ฤกษ์ห่วย, ทฤษฎีและแนวทางการพัฒนาสังคม, ในเอกสารการสอนชุดวิชาคหกรรมศาสตร์
กับการพัฒนาชุมชน, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๓), หน้า ๒๘๒.

ประเทศซึ่งเป็นดิน และหินทรายถูกกัดเซาะตามธรรมชาติเป็นรูปร่างลักษณะต่างๆ แปะแปลว่า ป่าละเมาะ เมืองผีแปลว่า เจียบเหงา ได้มีการประกาศจัดตั้งเป็นวนอุทยาน เมื่อวันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๒๔ มีเนื้อที่ ๑๖๗ ไร่ เป็นสถานที่ที่มีความสวยงามด้าน ธรณีวิทยา หน้าผา เสาหิน และเส้นทางศึกษาธรรมชาติวนอุทยานแพะเมืองผี จัดทำเส้นทางศึกษา ธรรมชาติไว้บริการนักเรียน นักศึกษา และนักท่องเที่ยวทั่วไป ได้เข้ามาศึกษาสภาพป่า ลักษณะทางธรณีวิทยา เพื่อเป็นการส่งเสริม ให้เกิดความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพพื้นที่วนอุทยานมากยิ่งขึ้น ในส่วนของการรวมกลุ่มด้านการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ซึ่งในพื้นที่ตำบลน้ำขำมีศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร มีการดำเนินการโดยชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองและความเพียงพอของครอบครัวและชุมชน หลังจากทีมวิจัยได้วิเคราะห์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีการดำเนินการอย่างเข้มแข็งและมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง พบว่ากลุ่มที่มีประสิทธิภาพที่สามารถดำเนินการได้และมีความต่อเนื่อง จำนวน ๒ กลุ่มหลัก ๆ ประกอบด้วย ๑) กลุ่มทำข้าวแค้น และ ๒) กลุ่มทำข้าวแต่น จึงเกิดการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากกระบวนการข้างต้นจนถึงมีการรวบรวมเกิดเป็นรูปแบบของการจัดเก็บเป็นฐานข้อมูลชุมชนเพื่อจะได้นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาพื้นที่ต่อไป

๒) การนำข้อมูลไปใช้ให้เพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่สร้างสรรค์

การนำข้อมูลที่ได้รับการสังเคราะห์มาใช้เพื่อพัฒนา^๔ โดยจากการศึกษาวิจัยได้กำหนดกรอบข้อมูลไว้ ๓ ประเด็น คือ ๑) วนอุทยานแพะเมืองผี ๒) ศูนย์เรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ซึ่งจะได้นำข้อมูลมาเป็นแนวทางในการนำไปใช้สำหรับการพัฒนาเชิงพื้นที่สร้างสรรค์ ดังนี้ ๑) วนอุทยานแพะเมืองผี แพะเมืองผี ภาษาพื้นเมือง “แพะ” แปลว่า ป่าละเมาะหรือป่าโปร่ง “เมืองผี” หมายถึง ความรู้สึกที่ดูเจียบ ว่างเหมือนเมืองผี เมื่อรวมกันจึงแปลว่า ป่าละเมาะที่เจียบว่างเหมือนเมืองผี แพะเมืองผี เป็นเนินที่พังยุบลงไปเป็นแอ่ง คล้ายแอ่งกระทะหงาย มีความกว้างประมาณ ๓๐ เมตร ยาว ประมาณ ๑๐๐ เมตร ขอบแอ่งด้านทิศตะวันตกเป็นหน้าผาที่มีต้นไม้เตี้ย ๆ ปกคลุม มีความสูงไม่แน่นอน คือ สูงตั้งแต่ ๖-๑๔ เมตร หน้าผามีความลาดชันลดระดับลงมาทางด้านตะวันออกเข้าสู่ภายในแอ่ง โดยลดระดับลงมาอยู่ที่ความสูง ๒-๓ เมตร ภายในแอ่งมีโคกหรือเนินสูงๆ ต่ำ ๆ ไม่ต่อเนื่องกัน เกิดจากการพังทะลายที่ไม่สม่ำเสมอของชั้นตะกอน ทำให้เนินที่เหลือมีลักษณะเป็นแท่งคล้ายเสา เป็นโคกรูปร่างคล้ายจอมปลวก คล้ายดอกเห็ด หรือบางเนินคล้ายสะพานโค้ง ดูแปลกประหลาด ธรณีวิทยาของแพะเมืองผี ประกอบด้วยตะกอนที่ยังไม่แข็งตัวเป็นหิน ๒ ชนิด คือ ๑) ตะกอนชั้นล่าง เป็นตะกอนเม็ดเล็กละเอียด ๒) ตะกอนชั้นบน เป็นตะกอนเม็ดหยาบ ๒) ศูนย์

^๔ นันทนีย์ กมลศิริพิชัยพร, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, เอกสารประกอบการสอน วิชา ๒๖๘๑๖๐๒ ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี, เอกสารอัดสำเนา), หน้า ๕.

เรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรเป็นการแข่งในตลาด
 ชั้นที่หลายๆ ครั้ง ทำให้เกิดมูลค่าหรือราคาของสินค้าทางการเกษตรมีการเปลี่ยนแปลงทางราคา หรือ
 อาจมาจากสภาพดินฟ้าอากาศที่เป็นปัจจัยที่ไม่อาจควบคุมได้ ที่จะส่งผลให้ราคาของสินค้ามีการขยับ
 ขึ้นลงอยู่ตลอดเวลา ศูนย์เรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรทั้งสองแห่งที่มีการดำเนินการ คือ
 ๑) กลุ่มทำข้าวแคบ และ ๒) กลุ่มทำข้าวแต๋น ได้ดำเนินการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรด้วย
 กระบวนการทำให้แห้ง คือ การลดความชื้นของอาหารจนถึงระดับที่สามารถยับยั้งการเจริญเติบโต
 ของเชื้อจุลินทรีย์ได้ทำให้เก็บอาหารได้นาน การทำแห้งอาหารโดยทั่วไปจะอาศัยความร้อน เพื่อระเหย
 น้ำออกจากอาหาร การทำให้แห้งโดยใช้ความร้อน คือ ๑) การทำแห้งโดยตากแดด เป็นการนำผลผลิต
 ทางการเกษตรไปตากแดดโดยตรง มีความสะดวกและสิ้นค่าใช้จ่ายน้อย โดยเฉพาะพลังงาน
 แสงอาทิตย์เป็นแหล่งกำเนิดความร้อนที่ได้มาโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย การตากแห้งโดยใช้พลังงาน
 แสงอาทิตย์แบบดั้งเดิม เช่น การตากเนื้อสัตว์ปลา ผักและผลไม้วิธีนี้ไม่สามารถควบคุมระดับความ
 ร้อน และคุณภาพของผลิตภัณฑ์เนื่องจากอาจมีการปนเปื้อนฝุ่นละออง จุลินทรีย์หรือมีแมลงมาตอม
 ได้จึงมีการสร้างเป็นตู้อบโดยใช้ความร้อนจากแสงอาทิตย์ และ ๒) การทำแห้งโดยใช้ตู้อบลมร้อน
 วิธีนี้เป็นการนำวิธีการแรกมาปรับปรุง โดยใช้อุปกรณ์เข้าช่วยเพื่อให้ผลิตภัณฑ์จำนวนมากแห้ง
 ตามที่ต้องการ และมีความชื้นสม่ำเสมอ ผลิตภัณฑ์ที่ตากแห้งโดยวิธีนี้สะอาด ลดการปนเปื้อนของ
 จุลินทรีย์ได้ดีกว่าการตากแดด วิธีการทำให้แห้งด้วยความร้อนโดยใช้ตู้อบขนาดใหญ่ที่มีลมร้อนเป่า
 ผ่านทำให้น้ำระเหยไปกับลมร้อนโดยทางช่องระบายลมภายในตู้อบ

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

- ๑) ควรส่งเสริมการจัดการจัดการข้อมูลในระบบที่เป็นออนไลน์ เพื่อให้ง่ายแก่การสืบค้น
 สำหรับผู้ที่สนใจ
- ๒) ควรส่งเสริมให้มีการปรับปรุง พัฒนาให้เกิดความทันสมัยและตอบสนองต่อความ
 เปลี่ยนแปลงไปของสังคม

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

- ๑) ควรส่งเสริมให้นำข้อมูลเพื่อนำไปยกระดับข้อมูลชุมชนให้เกิดการพัฒนาขึ้นใน
 ชุมชน
- ๒) ควรส่งเสริมให้มีการนำข้อมูลเพื่อนำไปพัฒนาประยุกต์สำหรับการพัฒนาการจัดเก็บ
 ข้อมูลและการนำไปใช้ได้อย่างเหมาะสม

บรรณานุกรม

- กรมประชาสัมพันธ์, **คู่มือปฏิบัติงาน กระบวนการบริหารจัดการมีส่วนร่วมของประชาชน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานประชาสัมพันธ์, ๒๕๕๓).
- กฤษฎี ทองบรรจบ, “เทคนิคการใช้เครื่องมือ ๗ ขึ้นในการเรียนรู้ชุมชน”, **วารสารคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่**, (เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์การพิมพ์เชียงใหม่, ๒๕๕๕).
- กาญจนา แก้วเทพ, **ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๕๗).
- กุลธีรา ทองใหญ่ และคณะ, “การจัดการความรู้ในชุมชนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในตำบลปาล์มพัฒนา อำเภอมะนัง จังหวัดสตูล”, **วารสารบริหารธุรกิจเทคโนโลยีมหา นคร**, ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐).
- สำนักงานเทศบาลตำบลร่องฟอง, **ข้อมูลจากสำนักงานทะเบียนท้องถิ่น**, ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๒
- ฉันทลักษณ์ อัจหาญ, **การพัฒนาเชิงพื้นที่ area based**, [ออนไลน์]
<https://www.gotoknow.org/blog/firsttime/22999> (๙ มีนาคม ๒๕๖๕)
- ชัชวาลย์ มากสินธุ์, **การพัฒนาชนบท, เอกสารประกอบการบรรยาย**, (จันทร์บุรี: คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๕๕), เอกสารอัดสำเนา.
- ชัยณรงค์ ศรีรักรักษ์, **พฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ของนักท่องเที่ยวกลุ่มประเทศ CLMV ในพื้นที่จังหวัดภูมิภาค**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา (องค์การมหาชน), ๒๕๖๑).
- จิตยา สุวรรณชฎ, **พัฒนาสังคม : ขอบเขตและแนวความคิด**, **วารสารพัฒนาบริหารศาสตร์** ๑๙, ๓ (กรกฎาคม ๒๕๖๒).
- ดิเรก ฤกษ์ห่วย, **ทฤษฎีและแนวทางการพัฒนาสังคม**, ในเอกสารการสอนชุดวิชาคหกรรมศาสตร์กับการพัฒนาชุมชน, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๓).
- ตุลา มหาพสุธานนท์, **หลักการจัดการและการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : พ.ศ. พัฒนาจำกัด, ๒๕๔๗).
- ธีรวัลย์ ศิลารัตน์, **การจัดการความรู้ชุมชน**, (จันทร์บุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๔๙).
- นคร สำเภาทิพย์, **การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงพื้นที่อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓).

- นันทนีย์ กมลศิริพิชัยพร, **การพัฒนาสังคม**, (จันทบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๔๔).
- นันทนีย์ กมลศิริพิชัยพร, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, เอกสารประกอบการสอน วิชา ๒๖๘๑๖๐๒ ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี, เอกสารอัดสำเนา).
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, **ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชนบท**, ในเอกสารการ สอนชุด **วิชาการพัฒนาชนบท หน่วยที่ ๑-๗**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๔).
- บัณฑุร อ่อนดำ และวิริยาน้อยวงศ์ นยางค์, **ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบท : ประสบการณ์ประเทศไทย**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๓).
- ประชัย ศรีจามร, “การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการปลูกป่าภาครัฐ กรณีศึกษาตำบลป่าน้อยอ้อ ดอนชัย อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงราย”, **ภาคนิพนธ์ปริญญาโทบริหารศาสตรบัณฑิต**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๙).
- ประเวศ วัชชี, **การจัดการความรู้ : กระบวนการปลดปล่อยมนุษย์สู่ศักยภาพ เสรีภาพ และความสุข**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม, ๒๕๔๘).
- ประเสริฐ สุนทร, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม : ศึกษาเฉพาะกรณี กองบังคับการตำรวจนครบาล ๖”, **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมสงเคราะห์**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓).
- ปาริชาติ วลัยเสถียร, **กระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ของชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๔๙).
- มนตรี กรรพุมมาลย์ และภุชงค์ กุณศลบุตร, **การพัฒนาแบบยั่งยืน**, (เชียงใหม่ : คณะ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ม.ป.ป.).
- มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก (มพด.), **แผนงานสื่อสร้างสุขภาวะเยาวชน (สสย.) เล่น...เพื่อสร้างโลกที่เป็นสุข : แนวทางจัดสภาพแวดล้อมการเล่นสำหรับเด็ก**, (กรุงเทพฯ: แผนงานสื่อสร้างสุข ภาวะเยาวชน (สสย.), ๒๕๕๒).
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, **การพัฒนาชุมชน : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**, (กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด บางกอก บล็อก, ๒๕๓๔).
- วชิรวัชร งามละม่อม, **ทฤษฎีการมีส่วนร่วม**, (ปทุมธานี : สถาบันวิชาการไทยวิจัยพัฒนาการจัดการ TRDM, ๒๕๕๘).

- วรินพร แก้วสว่าง, การจัดการข้อมูล, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/newteamacc2559/kar-cadkar-khxmul> (๒๒ มีนาคม ๒๕๖๕)
- วิทยากร เชียงกุล, การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมไทย : บทวิเคราะห์, (กรุงเทพฯ : ฉับแกระ, ๒๕๒๗).
- วิรัช เตียหงษากุล, หลักการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙).
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, หลักการพัฒนาชุมชน : การพัฒนาชุมชนประยุกต์, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒).
- วิลาสินี อุดุลยานนท์, กฎบัตรโทรอนโตเพื่อกิจกรรมทางกาย : ข้อเสนอระดับโลกเพื่อให้เกิดการปฏิบัติ, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : http://www.ispah.org/AcuCustom/Sitename/DAM/32/Toronto_Charter_Thai_FINAL.pdf (๑๕ มีนาคม ๒๕๖๕)
- วีรชัย ฉลาด, การจัดการข้อมูล, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://chalad.wordpress.com/subject/31241-2/31241-lesson-4/> (๒๒ มีนาคม ๒๕๖๕)
- สนธยา พลศรี, เครือข่ายการเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๐).
- สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๗).
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักนโยบายแผนและมาตรฐานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๕๙) : ฉบับสรุป, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพริกหวานกราฟฟิก จำกัด, ๒๕๔๕).
- สุธี วรประดิษฐ์, การมีส่วนร่วมของชุมชนงานสารสนเทศสำนักงานส่งเสริม การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดตราด, สำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดตราด, ๒๕๕๓).
- สุนทร กองทรัพย์, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล : กรณีศึกษา ตำบลท่าอิฐ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” ภาคนิพนธ์พัฒนาสังคม มหาวิทยาลัย สาขาการบริหารการพัฒนาสังคม, (คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๘).
- สุนิตย์ มะลิวัลย์, “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านตามโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน : ศึกษาเปรียบเทียบจังหวัดนครศรีธรรมราชกับจังหวัดยะลา”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๑).

สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, รัฐธรรมนุญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิทักษ์รักษา
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕).

เสรี พงศ์พิศ, ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์
พรินติ้ง, ๒๕๔๓).

เอกชัย พุ่มดวง, “กระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมตามแนวเศรษฐกิจ ชุมชนใน
ตำบลโคกโคเฒ่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร
: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๗).

การสนทนากลุ่ม

สนทนากลุ่มเฉพาะ นายสุทิน ม้าแก้ว, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๒ /กำนันตำบลน้ำซำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัด
แพร่, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

สนทนากลุ่มเฉพาะ นายประจักษ์ พุฒิ, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, ๒๔
กรกฎาคม ๒๕๖๕.

สนทนากลุ่มเฉพาะ นายสมปราช คำปวง, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, ๒๔
กรกฎาคม ๒๕๖๕.

สนทนากลุ่มเฉพาะ นายพิเชษฐ์ ชลสินธุ์, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๔ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, ๒๔
กรกฎาคม ๒๕๖๕.

สนทนากลุ่มเฉพาะ นางลัดดา วิภาสกุลเด่น, สารวัตรกำนัน อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, ๒๔
กรกฎาคม ๒๕๖๕.

สนทนากลุ่มเฉพาะ นายอำนาจ วิรัตน์ชัยวรรณ, ประชาชนในชุมชนตำบลน้ำซำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัด
แพร่, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

สนทนากลุ่มเฉพาะ นางหลั่น คำยวง, ตัวแทนกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่,
๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสมทรง ชมใจ, ประธานศูนย์การเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร
ข้าวแต๋นโบราณ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่, ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๕.

ภาษาอังกฤษ

Cohen , J. M., & Uphoff, N. T., Rural Development Participation : Concept and
Measures for Project Design Implementation and Evaluation, (NY: Rural

- Development Committee Center for International Studies, Cornell University, 1981).
- Cohen, J.M., & Uphoff, N.T, **Participations place in rural development: Seeking clarity through specificity**, (New York : World Developments, 1980).
- Davis, Keith, **Human Behavior at Work: Human relation and Organization Behavior**, Fourth edition, (New York : McGraw-Hill Co, 1972).
- Delbecq, A.L. & Andrew, H.V., A Group Process Model for Problem Identification and Program Planning, **Applied Behavioral Sciences**, (1977).
- Oakley, A., **The Captured Womb: A History of the Medical Care of Pregnant Women**, Basil Blackwell, (London : Oxford, 1984).
- Sherry R. Arnstein. **A Ladder of Citizen Participation**, **Journal of the American Planning Association**, Vol. 35, No.4 : 216-224. Retrieved March 15 2002, from
[http://www.participatorymethods.org/sites/participatorymethods.org/files/Arnstein%20ladder% 201969.pdf](http://www.participatorymethods.org/sites/participatorymethods.org/files/Arnstein%20ladder%201969.pdf)
- Tosun, C. & Timothy, D. J., Arguments for community participation in the tourism development process, (**The Journal of Tourism Studies**, 2003).
- Vroom, V. H., **Work and Motivation**, (New York : John Willey & son, 1970).
- William W. Reeder, **Some Aspects of the Informal Social Participation of Farm Families in New York State**. (New York : Cornell University, 1974), (Unpublished Ph.D. Dissertation).

ภาคผนวก ก
เครื่องมือในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มเพื่อการวิจัย
โครงการวิจัย เรื่อง
การจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ
อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ

ตำแหน่ง

สถานที่

วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิง
สร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

- ๑) ด้านการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานของชุมชน
- ๒) ด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการจัดการข้อมูลชุมชน
- ๓) ด้านการมีส่วนร่วมในการนำข้อมูลไปใช้เพื่อพัฒนาพื้นที่ชุมชนเชิงสร้างสรรค์

ขอขอบคุณ/อนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ
คณะผู้วิจัย

ภาคผนวก ข
หนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลการวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน	สำนักวิชาการวิทยาเขตแพร่	โทร. ๐-๕๔๖๔-๖๕๘๕ ต่อ ๔๐๔
ที่	อว ๘๐๔๓.๔.๒ (๒) / ๖๐๔	วันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๕
เรื่อง	การอนุญาตเก็บข้อมูลการวิจัย	

เจริญพร นายกองค้การบริหารส่วนตำบลร่องฟอง

เนื่องด้วย พระครูปริยัติวรากร,ผศ.ดร. อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์แพร่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ กำลังดำเนินการวิจัย เรื่อง “เรื่อง การจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” เพื่อพัฒนางานด้านวิจัยและด้านวิชาการให้กับบุคลากรของมหาวิทยาลัย

ดังนั้น ทางมหาวิทยาลัยจึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้อนุญาต พระครูปริยัติวรากร,ผศ.ดร. อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์แพร่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยจากแบบสอบถามในครั้งนี ตามเอกสารแนบ และจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในต่อไป

จึงเจริญพรมมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาดำเนินการต่อไป

(พระมหาสิทธิชัย ชยสิทธิ)

ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน สำนักวิชาการวิทยาเขตแพร่ โทร. ๐-๕๔๖๔-๖๕๘๕ ต่อ ๔๐๔

ที่ อว ๘๐๔๓.๕.๒ (๒) / ๖๐๔ วันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๕

เรื่อง การอนุญาตเก็บข้อมูลการวิจัย

เจริญพร กำนันตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

เนื่องด้วย พระครูปริยัติวรารกร,ผศ.ดร. อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์แพร่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ กำลังดำเนินการวิจัย เรื่อง “เรื่อง การจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” เพื่อพัฒนางานด้านวิจัยและด้านวิชาการให้กับบุคลากรของมหาวิทยาลัย

ดังนั้น ทางมหาวิทยาลัยจึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้อนุญาต พระครูปริยัติวรารกร,ผศ.ดร. อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์แพร่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยจากแบบสอบถามในครั้งนี้ ตามเอกสารแนบ และจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในต่อไป

จึงเจริญพรมมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาดำเนินการต่อไป

(พระมหาสิทธิชัย ขยสิทธิ์)

ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

ภาคผนวก ค

ภาพกิจกรรมการลงพื้นที่

ภาคผนวก ง

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ 20 ตุลาคม 2565

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

กราบหมัสการ ผู้อำนวยการสำนักวิชาการวิทยาเขตแพร่

ข้าพเจ้า นายสุทิน ม้าแก้ว ตำแหน่ง กำนันตำบลน้ำชำ.....

ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน พื้นที่ตำบลน้ำชำ อำเภอมะนัง จังหวัดแพร่.....

ที่อยู่ ตำบลน้ำชำ อำเภอมะนัง จังหวัดแพร่.....

โทรศัพท์ 089-9554992 โทรสาร

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลการวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง “การจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของตำบลน้ำชำ อำเภอมะนัง จังหวัดแพร่” ซึ่งเป็นผลงานวิจัยของ พระครูปริยัติวรารักษ์, ผศ.ดร. โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่ใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ ...1 ตุลาคม 2565... จนถึง ...30 กันยายน 2565... ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เพื่อไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

..... ทำให้ชุมชนมีฐานข้อมูลชุมชนที่สามารถนำไปศึกษาเพื่อการพัฒนาพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม.....

.....

.....

.....

.....

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(นายสุทิน ม้าแก้ว)

ตำแหน่ง กำนันตำบลน้ำชำ

ภาคผนวก จ

ผลผลิต ผลลัพธ์และผลกระทบจากการวิจัย (Output/Outcome/Impact)

ผลงานที่คาดว่าจะได้รับ	รายละเอียดของผลผลิต	จำนวนนับ	รวม	หน่วยนับ	ผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับ	ผลกระทบที่คาดว่าจะได้รับ
๑. องค์กรความรู้ใหม่	การพัฒนาการจัดกรฐานข้อมูลที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่ในตำบลน้ำชำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่	๑	๑	เรื่อง	ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำข้อมูลไปเป็นฐานในการต่อยอดปรับปรุงและพัฒนาพื้นที่	ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเกิดการนำข้อมูลที่มีนำไปต่อยอดสำหรับการปรับปรุงและพัฒนาพื้นที่ต่อไป
๒. การจัดการและการจัดเก็บข้อมูล	เกิดการจัดการข้อมูลที่เป็นระบบ มีความเหมาะสมและง่ายต่อการค้นคว้า	๑	๑	ระบบ	ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีรูปแบบการจัดการข้อมูลรวมทั้งมีระบบที่จัดเก็บข้อมูลที่มีความเหมาะสมต่อการศึกษาค้นคว้า	เกิดระบบที่มีความสะดวกต่อการเข้าถึงข้อมูลของชุมชนเพื่อการนำไปใช้และต่อยอดได้อย่างเหมาะสม

ภาคผนวก ฉ

ประวัตินักวิจัย

๑. ชื่อ (ภาษาไทย) พระครูปริยัติวารากร (สิมรัตน์ บุญเชียง)
(ภาษาอังกฤษ) Phrakrupariyatwarakorn (Simrat Bunkhueang)
๒. รหัสประจำตัว -
๓. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์แพร่
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่
๔. ประวัติการศึกษา
๑. พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.)	การสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.)	บริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร
๓. Philosophy of Doctor (Ph.D.)	Psychology Magadh University, India
๕. ผลงานวิชาการ
- พระมหาสิมรัตน์ สิริธมโม, **หลักโภชนาการในพระพุทธศาสนา**, (แพร่ : เลิศไพศาลการพิมพ์, ๒๕๖๐).
 - พระมหาสิมรัตน์ สิริธมโม, “สาธารณสุขในพระไตรปิฎก”, **เอกสารประกอบการสอน**, (วิทยาลัยสงฆ์แพร่ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่, ๒๕๕๘). (อัดสำเนา)
๖. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ : ระบุสถานภาพในการทำวิจัยว่า เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย หรือผู้ร่วมในแต่ละเรื่อง
๑. งานวิจัยที่ดำเนินการเรียบร้อยแล้ว	
เรื่อง	การพัฒนาศักยภาพของการออมและการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุเพื่อการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืน ในภาคเหนือตอนบน
ปีงบประมาณ	๒๕๖๑
สถานภาพ	ผู้วิจัย
เรื่อง	การจัดการองค์ความรู้อาหารพื้นบ้านยอดนิยม เพื่อสร้างสุขภาพของผู้สูงอายุ เขตภาคเหนือตอนบน
ปีงบประมาณ	๒๕๖๒
สถานภาพ	ผู้วิจัย

- เรื่อง การจัดการองค์ความรู้อาหารพื้นบ้านยอตนิยม เพื่อสร้างสุขภาพของ
ผู้สูงอายุ เขตภาคเหนือตอนบน
- ปีงบประมาณ ๒๕๖๒
- สถานภาพ ผู้วิจัย
- เรื่อง การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ผ้าคันมือของเยาวชน
และผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา
- ปีงบประมาณ ๒๕๖๓
- สถานภาพ ผู้วิจัย
- เรื่อง การจัดการองค์ความรู้การป้องกันและเสริมสร้างสุขภาพด้านโรคไม่
ติดต่อเรื้อรังของพระสงฆ์ แบบมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายใน
ภาคเหนือ
- ปีงบประมาณ ๒๕๖๓
- สถานภาพ ผู้วิจัย
- เรื่อง การส่งเสริมพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของคนในครอบครัวด้วยการรักษา
อุโบสถศีลของชุมชนชาวพุทธในเขตจังหวัดแพร่
- ปีงบประมาณ ๒๕๖๔
- สถานภาพ หัวหน้าโครงการวิจัย
๒. งานวิจัยที่อยู่ในระหว่างดำเนินการ
- เรื่อง การสร้างเครือข่ายกลไกการตลาดผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ ของชุมชน
สัมมาชีพในจังหวัดแพร่
- ปีงบประมาณ ๒๕๖๕
- สถานภาพ ผู้วิจัย
- เรื่อง การจัดการข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เชิง
สร้างสรรค์ของตำบลน้ำคำ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่
- ปีงบประมาณ ๒๕๖๕
- สถานภาพ หัวหน้าโครงการวิจัย